BELSŐ HASZNÁLATRA!

Az alapszervezeti vezetőségek és a párttagság informálására

TITKÁRI TÁJÉKOZTATÓ

Kiadja:
az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztálya

1988/15

Tájékoztató
a Központi Bizottság 1988. november 1–2-ai ülésének első napirendi pontjáról: a belpolitikai helyzetről és a párt feladatairól

Budapest, 1988. november

TARTALOM

BERECZ JÁNOS ELŐADÓI BESZÉDE A BELPOLITIKAI HELYZETRŐL ÉS A PÁRT FELADATAIRÓL

Tisztelt Központi Bizottság, kedves elvtársak!

Belpolitikai helyzetünk kollektív, átfogó elemzésére van szükség ahhoz, hogy a pártértekezlet állásfoglalása által meghatározott úton haladva felgyorsítsuk munkánk tempóját, s határozottan megjelöljük a pártunk kezdeményezte reformfolyamatok irányait.

Az általánosan kialakított gyakorlattól eltérően ezúttal nem készítettünk előzetes állásfoglalás-tervezetet. Legutóbbi ülésünk elkötelezett, felelős vitája számos értékes tapasztalatot hozott felszínre. Ezeket nagymértékben figyelembe vettük a helyzet értékelése során. A szeptember 27-ei vita ugyanakkor azt is megmutatta, hogy a mai belpolitikai helyzetben a további feladatok megfogalmazása elképzelhetetlen alkotó vita nélkül. Nem arról van tehát szó, hogy nem akarunk segítséget nyújtani a Központi Bizottságnak az értékelést és a feladatokat megjelölő állásfoglalás-tervezet előzetes kiadásával. Éppen ellenkezőleg: ilyen tervezet nem készíthető el a Központi Bizottság aktív és meghatározó vitája nélkül. Az alkotó véleménycsere lezárásaként születhet meg állásfoglalásunk, amelynek elkészítési módjára az előadói beszéd végén teszek javaslatot.

Kérem, az előadói beszédben hangsúlyosan szereplő kérdések felvetését ne tekintsék úgy, hogy csak ezekről lehet vitázni, ezeket kell elvetni vagy helyeselni. Feladatunk a helyzet megítélése és a tennivalók kijelölése.

Ebben a teremben nem tartom helyénvalónak túlzó kifejezések használatát némely mondanivaló alátámasztására. Most mégis azt mondom: sorsfordító időket élünk.

Sorsfordító időket élünk mindenekelőtt azért, mert a májusi pártértekezlettel a szocialista építés politikai korszakváltását kezdtük meg. Igaz, nem egy csapásra s nem is előzmények nélkül. Az 1960-as évek reformfolyamatait az 1980-as évek újabb – bár ellentmondásoktól sem mentes – reformhulláma követte a gazdaságban. Építeni lehet mindazokra a tudományos tapasztalatokra és eredményekre, amelyek az elmúlt évtizedekben halmozódtak fel a társadalomról. A teljesség igénye nélkül ebből most csak a történettudományok, a közgazdaságtudomány, a szociológia és

a politikatudomány eredményeire utalok. Nélkülük és az alátámasztó politikai tapasztalatok hiányában a korszakváltás elhúzódna, mert nem rendelkeznénk azokkal a felismerésekkel, amelyeket ma már mindannyian sajátunknak tudhatunk. Igaz, nem hiánytalanok, nem is teljes értékűek, de mégis kiindulási alapot nyújtanak, meggyorsítják az új fejlődési pályára állásunk ütemét, s viszonylag szilárd kapaszkodókat is adnak az induláshoz.

Nem egy csapásra kezdődik az új időszak azért sem, mert a májusi pártértekezlet – főként a gazdasággal összefüggésben – a korábban már megkezdett reformot gyorsította fel, s mert csak arra vállalkozhatott, hogy megalapozza a társadalmi-politikai reformfolyamatot, és lendületet adjon a feladatok megoldásához. A pártértekezlet új utat, új teret nyitott a nemzet, a szocializmus fejlődése előtt. A pártértekezlet előtti időszaknak s magának a tanácskozásnak alapvető tapasztalata, hogy az átfogó megújulás igénye nem politikusok, ideológusok véleményeként, hanem a társadalom, a párttagság döntő többségének igényeként fejeződött ki.

A társadalom meghatározó rétegeiből törtek fel olyan kezdeményezések, amelyeket a vezető politikai pártnak nemcsak meghallania, hanem politikai akarattá kell formálnia. A pártértekezlettel a párt tagsága és a küldöttek azt a lehetőséget teremtették meg, hogy a szocializmust elvileg megújítva alkossuk tovább. Történelmi feladatunk az, hogy gyors ütemben végigvigyük a szocialista piacgazdaság 1966–68-ban megkezdett, s az 1980-as években felgyorsult kialakítási folyamatát. S ezzel együtt létrehozzuk a szocializmus demokratikus politikai berendezkedésének az alapfeltételeit, és ebből kiindulva rövid időn belül kiépüljön az ennek megfelelő intézményrendszer.

A pártértekezleten elfogadott program megvalósításának első néhány hónapjában ugyanakkor a belpolitikai helyzet alakulásában olyan tendenciák is megjelentek, amelyek a reformfolyamat nem kielégítő üteméből következnek, illetve nem kedveznek a reformok megvalósításának.

A közhangulat romlik, ma lényegesen rosszabb, mint néhány hónappal ezelőtt. Hiba lenne ennek a helyzetnek egyetlen okát keresni, valójában az okok egész csoportjáról van szó.

A gazdaság továbbra is válságjelenségekkel küzd. Az életszínvonal, az életkörülmények romlásának – kisebb megszakításokkal – hosszabb ideje tartó és ebben az évben felgyorsuló tendenciája ezen okok közül az első helyen emelendő ki. Az a fogyasztáscsökkenés, amellyel az éves terv elkészítésekor számultunk, lényegében bekövetkezett. A közhangulatra gyakorolt kedvezőtlen hatása az idő előrehaladásával csak erősödik.

A gazdaság nem kielégítő teljesítménye jelentős társadalmi feszültségeket vált ki. Egyes rétegek helyzete különösen megnehezült, így a nyugdíjasok jelentős részéé, a nagycsaládosoké, a szakképzetleneké. Súlyos gondot jelent a fiatalok számára az önálló pályakezdés és a családalapítás feltételeinek a megteremtése. Romlanak a kulturális, az infrastrukturális feltételek, nehezedik az ott dolgozók helyzete. Nő az elégedetlenség a pedagógusok, a tudományos dolgozók körében. Sajnos hosszan folytathatnám a problémák felsorolását. E feszültségek a közvéleményben is mind erőteljesebben éreztetik hatásukat.

A lakosság, s ezen belül a párttagság jelentős rétegei túl sokat vártak a pártértekezleten végrehajtott változásoktól, a pártértekezletnek a helyzet alakulására gyakorolt szerepétől. Széles körben erős várakozás élt, hogy a pártértekezleten bekövetkezett személyi megújulás nyomán a dolgozók helyzete viszonylag hamar javulni kezd. Ebben jelentős szerepe van a reális helyzettudat hiányának is.

Jól érzékelhető a párt és a kormány iránti bizalom megrendülése. Ez a helyzet már a pártértekezlet előtt is látható volt. Az értekezletet követő hetekben a párt iránti bizalom javult, de az utóbbi időben a romlás tovább folytatódott. A társadalom széles rétegeiben csökken a helyzet megváltoztatására irányuló központi erőfeszítések hitele. Nehéz ezért megértetni és elfogadtatni, hogy a társadalmi feszültségek döntő többségének alapját képező gazdasági helyzet csak hosszabb távon javítható, s hogy a gazdaságpolitikai fordulat átmenetileg együtt jár a feszültségek növekedésével is.

Növekszik a különböző társadalmi-politikai mozgalmak száma, élénkül tevékenységük. Többségük erőteljesen bírálja a helyzetet, s megjeleníti a ma létező társadalmi feszültségeket. Felerősödtek az eddigi gyakorlatunktól eltérő irányú, az esetek egy részében már nem is szocialista alternatívákban való gondolkodásra épülő törekvések. E folyamat ma már a társadalmi nyilvánosság előtt zajlik, és zavart okoz a társadalom és a párttagság jelentős részének körében.

E feszültségek együttesen növelték az elbizonytalanodást, s a nyilvánosság, a közvélemény meglehetősen kusza állapotához vezettek.

Jelenlegi helyzetünket az állampolgárok, a párttagok igen különbözőképpen ítélik meg. Vannak, akik káoszról, zűrzavarról, a szocializmus pozícióinak térvesztéséről szólnak és rendért kiáltanak. Mások az újonnan megnyílt politikai mezőkön kívánják érdekeiket érvényesíteni. Egyesek kizárólag polgári és más eszmék talaján lépnek fel. A pluralizálódó politikai közéletünkben jelen vannak azok a körök is – köztük a szocializmussal nyíltan szakítani akarók –, amelyek tudatosan figyelmen kívül hagyják a pártértekezlet által a társadalmi haladásunk számára ajánlott széles utat. Növekszik a zavarodott, az orientációját mindinkább elvesztő réteg száma is.

A pártértekezlet által elfogadott program végrehajtásának folyamatában ma két súlyos veszéllyel találkozunk. Az egyik a visszarendeződésnek a lehetősége. Ma léteznek ilyen törekvések; mögöttük konzervativizmus, értetlenség, a korábbi gyakorlatunkhoz való visszatérés tudatos előmozdításának az érdeke és szándéka húzódik meg. A másik, a húrt feszítő, a hatalmi pozíciók megszerzésére irányuló tevékenység főleg polgári radikális és liberális erők részéről tapasztalható, amelyek a párt pozícióinak gyengítésében látják előretörésük fő lehetőségét. Erre akkor is fel kell figyelnünk, ha ilyen szándékok egyelőre szűk körben jelentkeznek.

Mindkét törekvés kifejezetten reformellenes. A pártértekezleten elfogadott reformprogram célja a szocialista építésnek olyan folytatása, amely megőrzi értékeinket, megfelel adottságainknak. Korszakváltást hajtunk végre egy korszerű, demokratikusan

építkező szocialista Magyarország megteremtése érdekében. Nincs visszaút a szocializmus eddigi gyakorlatának általunk meghaladni kívánt viszonyaihoz, s a megelőző polgári társadalmi berendezkedéshez sem.

Belpolitikai helyzetünket nem vizsgálhatjuk és nem is érthetjük meg az ellentmondásos jelenségek szintjén. A jelenségek mögött a lényegi folyamatokat kell megragadnunk és értékelnünk. A mai helyzet részben kikerülhetetlen következménye annak az összerendeződési, megtisztulási folyamatnak, amelyen végig kell mennünk ahhoz, hogy a pártértekezlet programja gyakorlati cselekvéssé váljon. Tisztázni kell azonban, mi következik ebből az átmeneti helyzetből, s miben nyilvánulnak meg mélyebb, tartósabb ellentmondások. Ehhez politikánk és a reálfolyamatok közötti viszonyt szükséges elemeznünk.

A történelmi fordulópontokon a döntéshozó is megméretik. Felül kell emelkednünk magunkon, egyéni korlátainkon, a kialakult valóság által nem igazolt nézeteinken. Mindez nem kisebb dolgot, mint a szocializmus eddig kialakult gazdasági és politikai gyakorlatának a lényegét érinti, mivel éppen ezen kell változtatnunk.

Történelmi felelősségünk felvetése nem szónoki fordulat. Innen visszanézve a történelmi pillanat által felkínált nagy lehetőséget 1968-ban nem használta ki pártunk, jóllehet külső tényezők jelentős szerepet játszottak. Most, a nemzetközileg is kedvező időszakban, nem szabad elszalasztanunk lehetőségeinket, mert jövőnket kockáztatjuk.

A tét nagy. Egyik oldalon a nemzet jövője, a szocializmus, a haladás lehetősége, a másikon nemzetünk romlása, a szocializmus ügyének diszkreditálása, s a világ nemzetei sorában hátramaradásunk, leszakadásunk állandósítása. Súlyos árat fizettünk már azért a gyakorlatért, amikor megelégedtünk annak megállapításával, hogy vannak jó határozataink, bátor gondolataink. A végrehajtásra azonban sem az erő, sem a politikai elszántság nem volt elegendő. Könyebb volt olyankor elmarasztalni a „lentieket", de az sem használt.

Ilyen módon többé nem hitegethetjük magunkat. Garanciákat kell keresnünk nemcsak a párt, hanem a nép és az ügy számára is. Csakis ez lehet az új bizalom felépítésének járható útja.

Az első számú garancia a helyzet kíméletlenül tárgyszerű, a tényekre és nem a hangulatokra alapozott elemzése, az okok és nem az indítékok számbavétele. Nem személyeket, hanem múltbeli és jelenbeli döntéseket kell mérlegelnünk. A múlt ismerete mindenekelőtt jelenünk megértése és jövőnk szempontjából fontos, nem önigazolásra vagy önmarcangolásra van szükség.

Kedves elvtársak!

Belpolitikai helyzetünk elemzésének, értékelésének kulcsa a párt helyzetének és mai politikai gyakorlatának mérlegelése.

Pártunk a változás, az átalakulás állapotában van. A tagság ki akar törni a végrehajtó tevékenységet végző párttag-szerepből, egyre aktívabban kíván részt venni a

politika alakításában. Ez a szándék nem mond ellent annak, hogy eközben nehézségeket okoz a nagyobb önállóság megélése. Ez a folyamat, bár a pártközvélemény előtt rejtetten, de már a Központi Bizottság 1986.novemberi ülésével megkezdődött. A párt központi testületében a megújulás igényével – támaszkodva az akkor már kritikus párttagság véleményére – 1987-ben indult kezdeményezés a XIII. kongresszus céljainak felülvizsgálatára és az irányváltásra.

A fordulat késleltetése, a szavak és a tettek közötti szakadék mélyülése radikalizálta a párttagságot, amely elsősorban bizalmi válságban jutott kifejezésre.

A Központi Bizottság 1987. július 2-ai határozata, illetve a szeptemberi kormányprogram fontos lépés volt, de megkésett, és ezért nem tudott hidat építeni a párttagság és a politikai vezetés között.

Az 1988 januárjában megkezdődött párton belüli szervezett viták erős indulatokat hoztak felszínre. A vita folytatása során csökkent az indulat, de megmaradt az erős kritika, s erősödtek az útkereső törekvések. A valódi irányváltást célul kitűző pártértekezlet dokumentumainak érdemi megvitatására, kihordására ugyanakkor nem bizonyult elégnek néhány hét. A vita folyamatában így nem rendeződhettek, nem tisztulhattak le a párttagság nézetei.

Mindennek következtében a párttagság is, a közvélemény is leegyszerűsítve élte át a pártértekezletre való felkészülést, a pártértekezlet eseményeit és az azóta eltelt időszak törekvéseit. Pedig 1956 óta nem volt példa rá, hogy két kongresszus között ilyen jelentős stratégiai fordulatot hajtottunk volna végre a párt politikai gyakorlatában. Márpedig a pártértekezlet ezt tette, jóllehet az értekezleten nem volt mód a program lehetséges következményeinek és megvalósításának elmélyült elemzésére. Mindenekelőtt azért nem, mert az értekezleten részt vevő küldöttek kritikája elsősorban a párt korábbi gyakolatára irányult, s a vita a változtatás szükségességét hangsúlyozva csak a lehetséges fő irányokra összpontosított. A hangulati, érzelmi tényezők jelentős szerephez jutottak, és a küldöttek akarata a személyi változások végigvitelében nyilvánult meg.

A személyi változások várható hatását a párttagság túlértékelte. Mivel ezt nem követték, mert nem követhették olyan érdemi, magatartásbeli változások, mint amilyeneket kívánatosnak tartott, ezért úgy érzi, hogy az eredmények szerények, esetenként eredménytelenség érzete is kialakult.

A párttagság a pártértekezletre készülve az elégedetlenségével, a kritikájával, a távlat- és bizalomvesztésével kifejezte: nem vállalja a folytonosság teljes továbbvitelét az elmúlt másfél évtized politikájával. Ehhez a meggyőződéshez vezetett a XI., a XII. és a XIII. kongresszus céljai és megvalósításuk közötti eltérés, amelyet a tagság az életszínvonalromlásban és a pártnak a társadalom előtti tekintélyvesztésében élt át. Változtatási szándékát csak megerősítette az is, hogy szerepe elsősorban a határozatok végrehajtására korlátozódott, s ezért nem vett és nem is vehetett részt érdemben a politika alakításában. Így nem érezte és most sem érzi magát felelősnek az elmúlt másfél évtizedben előfordult rossz döntésekben, a meglévő hibákért és azok következményeiért.

Az elmúlt időszak döntési mechanizmusának egyik meghatározó sajátossága, hogy egy rosszul megválasztott, vagy nem pontosan feltárt helyzetnek megfelelő koncepció talaján születhettek jó döntések is, de ezek sem gyakorolhattak széles körű hatást.

Mindebből le kell vonnunk a következtetést, hogy a párttagság nem mechanikusan veti fel a folytonossághoz való viszonyát. Nem az elmúlt tizenöt év totális tagadását akarja, hanem a politikai gyakorlat egyes meghatározó elemeitől, a mögöttük meglévő szemlélettől határolódik el. Vállalja viszont mindazokat az elemeket, amelyek a kezdeményezésére épültek be a politikába, vagy kifejezték a társadalom igényeit, érdekeit. Ilyen volt többek között 1977 októberében a hosszú távú külgazdasági stratégia kialakítása és a termelési szerkezetátalakítás szükségességének a felismerése, a gazdasági reformfolyamat kiszélesítésére irányuló törekvés, a szövetségi politika folytatása, a választási törvény módosítása, amely a demokratizálás irányába tett fontos pártdöntés volt, vagy a külpolitikában tett több új kezdeményezés és lépés.

Kedves elvtársak!

A pártértekezlet állásfoglalásával, a végrehajtásra eddig elindított intézkedéseinkkel csökkent az a lemaradás, amely a társadalom tényleges szükségletei és a társadalomirányítás konkrét lépései között állt fenn. Helyzetünket ugyanakkor sajátos átmenetiség jellemzi.

Munkamódszerünket, munkastílusunkat tekintve változtattunk, de a jelentősebb elmozduláshoz több idő kell. Az állásfoglalásra épülő feladatterv realizálása éppen hogy megkezdődött. Az új irányítási elemek ezért még nem állhattak össze működőképes rendszerré.

Az átmenet másik sajátossága, hogy a társadalomirányítás – az eddigi kezdeményezések ellenére – még nem rendelkezik konkrét lépésekre lebontható stratégiával, s a megalapozásául szolgáló ideológia is nagyrészt kidolgozásra vár. Ez a helyzet hozzájárul ahhoz, hogy felerősödött egy már korábban is létező tendencia: az egyének elkülönült magánstratégiákban gondolkodnak és cselekednek. Ez önmagában még nem volna annyira baj, de mivel nincs átfogó, orientáló stratégia, a társadalom atomizálódik, belső kohéziója csökken, illetve elhalványul. Ily módon egyelőre kikerülhetetlen következmény, hogy a társadalomban az egyébként is meglehetősen alacsony szintű integráció és együttműködés, sőt a belső szolidaritás is bizonyos mértékig gyengül.

Nehezíti e folyamatok megállítását, hogy zavarok vannak pártunk és a tömegek közötti viszonyban. A munkásosztály jelentős rétegeivel, főleg a párttag munkássággal nem voltunk képesek érdemi párbeszédet folytatni a belpolitika nagy jelentőségű témáiról. Ebben csak a pártértekezletre való felkészülés hozott némi előremutató változást. E folyamat azonban, úgy tűnik, egyelőre nem folyik teljes lendülettel.

Az értelmiséggel az elmúlt egy-másfél évtizedben pártunk nem volt képes felkutatni a megváltozott körülményeknek megfelelő kapcsolatépítés hídjait. Ez jórészt

egy legalább másfél évtizedig érvényesülő értelmiségpolitikai gyakorlat következménye, amelyből – miután a vezető testületnek főleg ezen a területen vagyok én is tagja – a felelősség rám eső részét vállalom. Értelmiségpolitikai gyakorlatunk oda vezetett, hogy a közéletben aktív értelmiség, elszakítva és elszakadva a vezető politikai erőtől, a nemzet sorsáért érzett felelősségétől hajtva önállóan, maga kezdte meg a válaszok kidolgozását a korszak kihívásaira. A pártértekezlet szellemi pezsgése megnyitotta az utat a párbeszéd előtt. Ez zökkenőkkel, számos ellentmondással, kölcsönös tapogatódzásokkal, bizonyos eredményekkel el is kezdődött. Ebben a folyamatban a politika számára számos olyan értékes mozzanat van, amelyet egy új szövetségi politika és közmegegyezés kidolgozásakor mindenképpen figyelembe kell venni. Az értelmiség anyagi helyzetének alakulása, egyes csoportok – pedagógusok, kutatók, közművelődési dolgozók és mások – életszínvonalának jelentős csökkenése ugyanakkor továbbra is nehezíti a párt és az értelmiség nélkülözhetetlen egymásra találását.

A mezőgazdasági dolgozók továbbra is kötődnek a párt politikájához, az agrárpolitika közösségi és emberi vonásai miatt. Belpolitikai helyzetünk egyik jellemzője, hogy a mezőgazdasági dolgozók és az agrárszektor ma társadalmi stabilitásunk egyik fontos tényezője. Márcsak ezért is nagy figyelmet kell fordítanunk az agrárpolitika további alakításában arra, hogy ez a viszony ne sérüljön meg, sőt új elemekkel gazdagodjon.

Az ifjúság sorsa a nemzet jövőjének kulcskérdése. Ebből következően meghatározó jelentőségű a szocializmus jövőbeli fejlődése szempontjából. Jelentős korosztályok az elmúlt 10 évben a gazdasági stagnálásnak, az életkörülmények romlásának a társadalmi feszültségek növekedésének a viszonyai között váltak felnőtté. E korosztályoknak ezért elsősorban negatív tapasztalataik vannak társadalmunkról. Történelmi felelősségünk tehát, hogy „ifjúságpárti" politikát folytassunk, illetve az ifjúság részt vegyen a politika alakításában. A fiatalok életkörülményeinek romlása, politikai radikalizmusának erősödése, kiútkeresési törekvései arra intenek, hogy nem szavakra, hanem tettekre, politikai nyitásra, a nemzedékváltás gyötrelmeinek megkönnyítésére van szükség. Nem rendezkedhetünk be arra, hogy a következő évtized politikai alkudozásai a párt és a vele szemben felsorakozó ifjúság törekvéseiről folyjanak.

Kedves elvtársak!

A Központi Bizottság ma kezdődött ülésén a következő napirendi téma keretében gazdasági kérdésekkel foglalkozik. A belpolitikai helyzet esetében sem kerülhető el azonban, hogy áttekintsük azokat a gazdasági kérdéseket, amelyek politikai cselekvési lehetőségeinket leginkább meghatározzák.

Lehet vitatkozni az egypártrendszer-többpártrendszer kérdéseiről, az alternatív útkereső törekvések szerepéről. Lehet vitatkozni arról is, milyen történelmi okai vannak a politikai pluralizmus hiányának. Kétségtelen tény azonban, hogy az általunk megélt, itt és most jellemző történelmi helyzetben e viták jelentős mértékben azokat az elégedetlenségeket tükrözik, amelyek gazdasági fejlődésünk súlyos torzulásaiból

következnek. Az alternatív útkeresések egyik meghatározó tényezője ma az, hogy a párt által az elmúlt másfél évtizedben folytatott gazdaságpolitikai gyakorlat mindinkább eltávolította az országot a világfejlődés fő folyamataitól. Az életszínvonal nagymértékű csökkenéséhez vezetett, s nem tudott a nemzet számára szilárd jövőt ígérő perspektívát nyújtani. A fiatalok alternatív útkeresésének mai tartalma például azért olyan amilyen, egy részük számára a szocializmus azért nem jelent követendő utat, azért nem vállalják ezt a társadalmat, mert mai helyzetüket nehezen elviselhetőnek értékelik. Ha a szocializmus fogalma az életkörülmények romlásával, a családalapítás, a lakáshoz jutás súlyos megnehezülésével, az egyéni, szakmai perspektíva beszűkülésével kapcsolódik össze, akkor ne csodálkozzunk, hogy vannak, – és nem kis számban – olyan fiatalok és más rétegek is, akik a szocializmust nem akarják vállalni. Ezért létrejövő szervezkedéseikben is a mienktől eltérő utakat keresnek.

Nem az a gondunk valójában, hogy létrejönnek az alternatív szerveződések, hanem az, hogy ilyen súlyos feszültségek közepette. Ezért jogos bírálatok, kritikák fejeződnek ki a megalakuló új szervezetekben is, s ezért keresik válaszaikat hangsúlyozottan a párttól eltérően. A helyzet megváltoztatásának legfőbb eszköze: a társadalmi feszültségeket kiváltó gazdasági helyzet megváltoztatására irányuló gazdaságpolitikai fordulat végrehajtása.

A fordulat végrehajtásához nem elég az arra irányuló szándék kinyilvánítása. Nem elég a helyzet feltárása, de még az abból kivezető cselekvési program megfogalmazása sem. Nem elég az ígéret sem, hogy a jövőben következetesebben ragaszkodunk elhatározott programjaink megvalósításához. A tényleges előrelépés, a gazdaságilag megalapozott, szilárd jövőt hozó fejlődés akkor valósulhat meg, ha feltárjuk a mai helyzetet előidéző okokat, s azokat megszüntetve teremtjük meg az új nekilendülés feltételeit.

A szocialista építés sajátos magyar útjának kiemelkedő állomása az 1968-ban bevezetett magyar gazdaságirányitási reform. Nálunk ezzel kezdődött meg a történelmi szakítás a Sztálin nevével fémjelzett gazdasági modellel, és egy félévtizedre minden addiginál gyorsabb gazdasági fejlődés feltételei teremtődtek meg. Nem szakítottunk azonban a történelmileg kialakult politikai rendszerrel, s a gazdasági modell egészével sem. Nem kapott érdemi figyelmet az új szocializmus-felfogás kialakítása, a szocialista viszonyok közötti korszerűsödés elméleti és gyakorlati problémáinak tisztázása, az értékrendszer megújítása. A politikai intézményrendszer számottevően nem változott meg, a párt sem újult meg teljesen. A gazdasági reformfolyamat megtorpant, sőt erőteljes visszarendeződésnek voltunk a tanúi. A programok szintjén megfelelő belpolitikai elhatározások fogalmazódtak meg, de többnyire elmaradt a végrehajtásuk. A pártpolitika a folyamatosságot és folytonosságot hangsúlyozva, konfliktuskerülő gyakorlatot követett. Ez már a hetvenes évek végére növekvő mértékű lemaradáshoz vezetett a nagy lépésekben kibontakozó nemzetközi folyamatok és a belföldi szükségletek mögött.

A magyar gazdaság kiszakadva a történelmileg kialakult külső gazdasági kapcsolatrendszerből, a nemzetközi munkamegosztás átrendeződéséből, kívülrekedt a tudományos-műszaki, gazdasági fejlődés fő áramlatain. Tartósan figyelmen kívül maradtak a gazdasági újratermelési folyamat objektív törvényszerűségei, a gazdaság szerkezeti nyitottságával ellentétes célrendszerek, irányítástechnikák és intézmények alakultak ki, az ország – adottságaival összhangban nem álló – növekedési pályára kényszerült.

A politikai szférában a központosított döntési rendszer, s az általánossá vált kudarckerülő vezetői magatartás eredőjeként a döntéseket rendszeresen az informáltság és felkészültség szempontjából optimálisnál magasabb szinten, túlnyomórészt szakmailag inkompetens politikai mérlegelés alapján hozták. A politikai szféra túlterhelődött szakigazgatási feladatokkal. Ez lelassította a döntéseket, gyengítette a döntések szakszerűségét, és elvonta a politikai vezetés energiáját a ténylegesen hatókörébe tartozó feladatoktól. Mindezt csak tetézte, hogy az irányítás nem tudott az aprólékos beavatkozásoktól megszabadulni. Néha objektív okok miatt sem. Kampányszerűen felerősödtek az ennek kedvező viszonyok – így a centralizáció – helyreállítására irányuló kísérletek.

E helyzet gyors ütemű, radikális megváltoztatása már megkezdődött. A gazdasági reformfolyamat felgyorsításával rövid időn belül el kell érnünk, hogy visszafordíthatatlan, gyökeres megújulás menjen végbe a gazdaságirányítás egészében. A reform kulcskérdése a piaci viszonyok következetes érvényesítése. Nem lehet tovább fenntartani azt a helyzetet, hogy a piac csak az állam által szabadon hagyott területekre épüljön be. Éppen ennek fordítottja a kívánatos: ott kell az államnak megjelennie, ahol a piac szabályozó szerepe nem érvényesül.

A vegyes tulajdonú piacgazdaság kiépítése nélkül nem valósítható meg a pártértekezlet állásfoglalása, s nem lehetünk képesek korszerűen működő gazdaság megteremtésére. Érthető a társadalom egy részének zavara a magántulajdon lehetőségeinek egyértelmű szabályozását eredményező intézkedésekkel kapcsolatban, hiszen hosszú évtizedek alatt elszoktunk ettől.

A magántulajdon tartós, szilárd része a tulajdoni rendszernek, megfelel az átmeneti társadalom természetének. A magántőke nem válik meghatározó részévé az újratermelési folyamatoknak, hanem azok továbbra is a társadalmi tőke dominanciáján nyugszanak. Ismerve a felhalmozott és a felhalmozódó tőke nagyságát és megoszlását, elmondható: a társadalmi (állami és szövetkezeti) tőke ma túlnyomó részt képvisel, s a társadalmi tőkeberuházások a belátható jövőben is nagyságrendileg meghaladják a magánberuházásokat.

Továbbfejlődésünk kulcskérdése éppen ezért az, hogy milyen gyorsan tudjuk hatékonnyá tenni a társadalmi tulajdont. A hatékonyság követelményét szigorúan érvényesíteni kell, mert ellenkező esetben a tulajdon – elnevezésétől függetlenül – nem a társadalmat szolgálja. Nem gazdagítja, hanem szegényíti azt. A hatékony társadalmi tulajdonformák megteremtésében fontos lépés a társasági törvény. Ez kiegészülve a társadalmi tulajdonosi érdekeltség intézményeinek és viszonyainak megteremtésével, döntő eredményeket hozhat a hatékonyan működő társadalmi tulajdon megteremtésében.

A gazdasági reform tervezett további lépései, így a költségvetési reform, a bérreform, a hatékony foglalkoztatási feltételek megteremtése stb. nélkülözhetetlenek a gazdaságpolitikai fordulat végrehajtásához. Egyidejűleg fel kell gyorsítani annak a szociális védőhálónak a kiépítését, amely a foglalkoztatási feszültségek enyhítéséhez, a munkanélküliség kezeléséhez szükséges. A gazdasági reformlépések sikere – a gazdaság teljesítménye és a közhangulat közötti rendkívül szoros összefüggés miatt – a jövőbeni belpolitikai helyzetet alakító döntő fontosságú tényező.

A gazdaságpolitikai fordulat végrehajtását nehezíti, hogy ma a társadalom nem érzékeli és nem értékeli a maga valóságában az ország tényleges gazdasági helyzetét és a politikai mozgástér rendkívül szűk voltát. A pártvezetés és a kormányzat iránti bizalom gyengül, mert az életszínvonal erőteljes csökkenése és a felhalmozódó társadalmi feszültségek együttesen gyengítik a politikai szándékok hitelét, háttérbe szorítják a korábbi évtizedek pozitív fejlődési mozzanatait. A társadalom széles rétegeinek jogos igénye, hogy a mai helyzeten gyorsan változtassunk. Hiányzik azonban a helyzet tényleges ismerete, s ezért igen elterjedt az a tévhit, hogy rendelkezünk a gyors változtatás lehetőségeivel. Erős az a feltételezés egyfelől, hogy az infláció mértéke, a reálbérek alakulása – és így tovább – politikai szándékokon múlik, másfelől, hogy kilábalásunk üteme is döntően az erre irányuló eltökéltségünktől függ.

A társadalmi közvélemény ilyen állapotának fő oka, hogy hosszú éveken át a párt vezető szerepének egyoldalú hangsúlyozása a mindenhatóság látszatát keltette, továbbá közelebbről az elmúlt másfél évtizedben a magyar társadalom előtt a gazdaságra vonatkozó lényeges információk nem kerültek napvilágra. A gazdasági helyzetet ténylegesen előidéző okokról, a választás mögöttes indítékairól, a különböző megoldások előnyeiről vagy hátrányairól nem voltak érdemi viták sem a széles társadalmi nyilvánosság előtt, sem a pártkongresszusokon. Ami ennél is súlyosabb, de ezzel összefüggő: az állami és pártirányítás különböző szintjein dolgozó vezetők nagy része ma sincs tisztában a valóságos helyzettel. Tényleges adósságállományunkat illetően például nem áll rendelkezésre pontos kép követeléseink behajthatóságáról. A Nemzeti Bank új vezetése elkezdte az adóssághelyzetünkkel kapcsolatos összefüggések tisztázást, de egyelőre még nem tud teljesen pontos adatokkal szolgálni a tényleges helyzetről.

Egyszerre kell tehát hozzákezdenünk a továbbra is áldozatokat követelő gazdaságpolitikai fordulat megvalósításához és a tényleges gazdasági helyzetnek, a tényleges választási lehetőségeknek a társadalommal történő megismertetéséhez. Átfogó, hiteles, pontos és közérthető módon kell megmondanunk, hogy merre haladunk. Ugyanakkor tudnunk kell, hogy a párttagság helyzettudata sem különbözik lényegesen a lakosság többi rétegeitől. Ezért tartjuk a legközelebbi hetekben a pártpolitikai munka egyik súlyponti kérdésének, hogy különböző pártfórumokon, alapszervezetekben is tárgyalják meg a gazdasági feladatokat, és foglalják össze a további tennivalókat.

Kérem a tisztelt Központi Bizottságot, támogassa e törekvésünket, maga is aktívan vállaljon részt a mozgósításban.

Egyidejűleg több célt kell elérnünk. Vissza kell szereznünk a politikai irányítás hitelét gazdaságpolitikai kérdésekben. A tájékoztatás hitelessége mellett a gazdaság-

politikai lépések következetességére, az érdekegyeztetés útján megvalósuló társadalmi ellenőrzés megteremtésére van szükség. Tegyük világossá: a magyar társadalom előtt két lehetőség áll. Az egyik a további feszültségeket kiváltó, de gazdaságilag megalapozható jövőt ígérő gazdaságpolitikai fordulat vállalása. A másik pedig az, hogy a gazdasági válsággal együtt fejlődési zsákutcába sodródunk. A mainál erősebb, fejlettebb Magyarországot csak gazdaságpolitikai fordulat és az elkerülhetetlen társadalmi következmények vállalása eredményezhet. Hazánk számára szilárdabb jövőt ígérő megoldáshoz kell megnyernünk az egész magyar társadalmat, a párttagságot. Ezt szolgálja a politikai intézményrendszerünk kiszélesedő demokratizmusa is.

Tisztelt Központi Bizottság!

A politikai nyilvánosság gazdagítása olyan elhatározott szándékunk, amelyet a pártértekezlet megerősített. Erre vonatkozóan külön előterjesztés készül. A tervezetet most vitatják a szerkesztőségekben, és várhatóan tavasszal a Központi Bizottság elé kerül. Nem várhatunk azonban addig. Felhalmozódott tapasztalataink alapján már most célszerű szólni a nyilvánosság egyes kérdéseiről, korrigálni a kedvezőtlen tendenciákat és felgyorsítani a fejlődést.

A szélesedő nyilvánossággal ellentétben áll az, hogy a politikai folyamatokról, a döntéseket előkészítő és meghatározó mérlegelésekről a társadalom még mindig nem kap tájékoztatást előre. A beavatás pedig ezekbe a folyamatokba kedvezően alakíthatja a közvéleményt, és erősítheti a párt politikájának a támogatását.

Változatlanul fontos törekvésünk, hogy az újságíró-társadalommal partneri viszonyt építsünk ki és tartsunk fenn. Nem arról van szó azonban, hogy egy korábbi sajtóirányítási gyakorlatot, az adminisztratív irányítást annak ellentétével, a parttalan magára hagyatottsággal cseréljük fel. Sokkal inkább arról, hogy a saját törvényei szerint működő, politikai tényezőként színre lépett sajtó megfelelően helyzethez, szerephez jusson a kibontakozó demokratikus közéletben. Ennek a beilleszkedésnek lehet a rendező elve a lapgazdák politikai szerepe, a pártpolitika és a nem pártsajtó olyan viszonya, amely a partnerségre, a politikai párbeszédre és a kölcsönös felelősségvállalásra épül.

Politikai közéletünket irritálja, a közvélemény hangulatát rontja ugyanakkor a nyilvánosság bizonyos eltorzulása. Mindnyájan érzékeljük, hogy egy-egy markáns kisebbség visszaél a sajtó – különösen a rádió – hatalmával. Közöttük többségben párttagok vannak. Nem engedhető meg, hogy e szűk réteg saját nézeteinek egyoldalú súlykolásával hangulati nyomást gyakoroljon a társadalomra. Nézeteik egyének vagy kisebb csoportok, szerveződések nézetei, s ezek prizmáján és a magyar állam nagy hatású tömegtájékoztatási eszközein keresztül akarva vagy akaratlanul megzavarják, dezorientálják a közvéleményt, rontják a reformfolyamat esélyeit, mert a politikai türelmetlenség erősödéséhez járulnak hozzá, s mindezzel rombolják a párt és a társadalom közötti viszonyt.

Egyelőre még nem tisztázott kérdés, hogy a társadalmi élet különböző súlyú és eltérő politikai orientációjú szereplőit a teljes egyenlőség elvén kell-e az állami tömegkommunikációs fórumokhoz juttatni, vagy azok a saját eszközeikre alapozott nyilvánossággal rendelkezzenek. Miután itt politikai kérdésről van szó, annak megválaszolásához a politikai érdekeknek kell meghatározóaknak lenni. Jogosnak tekinthetjük ezért azt az igényt, hogy az állami tömegkommunikációs eszközökben az új szerveződések, polgári indíttatású eszmei áramlatok ne kapjanak tényleges helyzetüknél, befolyásuknál nagyobb teret, s ott jelenjen meg a velük kapcsolatos bírálat is. A párt, a szocialista állam, illetve a tömegszervezetek orgánumai politikájuk alapján – az új szerveződések céljait, érveit, gyakorlatát nem elhallgatva – kritikusan, polemikusan, saját álláspontjukat képviselve foglalkozzanak velük.

Egyre inkább feszültséget okoz az a gyakorlat, hogy jelentős, nagy létszámú rétegek helyzetéről, érdekeiről, törekvéseiről és főleg munkájukról lényegesen kevesebbet lehet tudni a sajtóból, mint amilyen a társadalmi folyamatok egészében betöltött szerepük. Ugyanakkor egy szűk csoport, néhány ügyeletes nyilatkozó minden nyilvánosságot megkap. Ennek a gyakorlatnak a megváltoztatása a lapgazdák, a szerkesztők, a sajtót irányító vezetők fontos szakmai és politikai feladata.

Természetesen mások a követelmények a párt saját sajtóorgánumaival szemben, és megint más követelményeket érvényesítenek a lapalapítók a többi sajtótermék esetében. Ezeknek a különbözőségeknek, sajátosságoknak a feltételei részben már kialakultak, részben a lapalapítók irányító szerepének erősödésével fokozatosan jönnek létre. A Népszabadság, a megyei pártbizottságok lapjai, a pártfolyóiratok a politikai fő irányvonalon belül saját önálló arculatot alakíthatnak ki. Ha a pártsajtóban dolgozó újságírók egyike-másika ezt nem vállalja, nem tartozhat ezekhez az alkotó kollektívákhoz.

Megjelennek majd – politikai határozataink nyomán – más színezetű lapok is. A más színezet, a más politikai szemlélet önálló arculatot fejezhet ki, de nem támadhatja a társadalmi berendezkedés alapjait. Természetesen e lapok több szempontból különböznek majd a párt és a kormány sajtóorgánumaitól. Ezt a párt- és állami vezető szerveknek tudomásul kell venniök, és indokolt megteremteni hozzá a törvényes feltételeket. A párt iránt elkötelezett újságíró közösségeket pedig fel kell készítenünk olyan időszakra, amikor nyílt politikai csatározások zajlanak majd a lapok hasábjain nemcsak az országos, hanem a helyi politika kérdéseiről is.

Kedves elvtársak!

Az előttünk álló feladatok – ma és hosszabb távon is – tisztázó vitákat, s a továbbhaladás fő irányait tekintve politikai egységet követelnek meg. Csakis a pártértekezlet kibontott és elmélyített platformja lehet az a fő irány, amely meghatározza a párttagság politikai cselekvésének feladatait.

Helyenként megfogalmazódik az aggodalom, hogy mennyire képes a párt egésze a politikai munka dinamizálására.

A pártról szólva természetesen szembe kell néznünk azzal a ténnyel, hogy az MSZMP 816 ezer tagja nem lehet – a fogalom abszolút értelmében egységes. Politikailag nem eléggé edzett és sokféle megközelítési mód, különböző érdekeken alapuló belső rétegezettség jellemzi. Pártunk ma a különböző élményekkel, tapasztalatokkal rendelkező emberek nagy politikai közössége. Vannak, akik úgy vélik, hogy a párttagságot az utóbbi időben kevesebb szál köti össze, mint korábban. Ez így nem igaz.

A pártegység mechanikus értelmezése lenne, ha a tagság egésze iránt az azonos gondolkodásmód, a megközelítések azonossága és az érdekek felett állás követelményét támasztanánk. Pártunk élő és valóságos mozgalom, még akkor is ha a pártmunkában a mozgalmi vonások hosszabb időn át elszürkültek. Eleven mozgalom, és ezért természetes jellemzője a sokszínűség, a véleménykülönbség, a belső érdektagoltság és a különböző orientációk egyidejű jelenléte. Egy ilyen nagy létszámú pártban ez nem is lehet másként.

A különbséget önmagában véve nem lehet negatívan értékelni. Ha az alapkérdésekben ugyanis ez a több mint 800 ezres párttagság egyetért, akkor joggal tarthat igényt arra, hogy valóságos politikai pártnak tekintsék, és annak megfelelően eredményesen működjön. Ezen belül azonban vannak és lehetnek különbözőségek még pártpolitikai kérdésekben is. Van azonban a párttagságnak egy olyan sok százezres összefogott közössége, amely nemcsak a néhány alapvető kérdésben ért egyet, hanem sokkal szélesebben is. Elfogadja és meg akarja valósítani a pártértekezlet programját. Ez nagy erő! Általa a párt ma is képes arra, hogy megvalósítsa a pártértekezlet állásfoglalásából eredő feladatokat. Azon kell munkálkodnunk, hogy e nagy erőt jelentő közösség az előttünk álló feladatok megoldásában tovább gyarapodjék. Ezért is szükség van ma a párt tevékenységének fokozására.

Számolnunk kell azzal, hogy a párttagság jelentős része mind a mai napig nem gondolta és nem gondolhatta át részleteiben, hogy a pártértekezlet mire szavazott, amikor a politikai reformot, a politikai intézményrendszer átfogó megújítását határozta el. Egy dolog volt megalkotni az állásfoglalást, és megint mást jelent most az elfogadott program meghonosítása a gyakorlatban. Tisztázó vitákban tudjuk elérni, hogy a gyakorlati lépések párton belüli megítélésében a véleménykülönbségek csökkenjenek.

Felvetődik a párton belüli áramlatok, a különböző törekvések és magatartásformák létezésének a kérdése. Mozgalmunk története azt tanúsítja, hogy a pártokban a különböző áramlatok mindig is léteztek. Ezek némelyike jelentős politikai szerephez is jutott, hol jó, hol rossz irányban befolyásolta a politikai gyakorlatot.

Tudnunk kell: nem az a probléma, hogy léteznek-e különböző áramlatok. A kulcskérdés az, milyen ezeknek az áramlatokank a politikai tartalma és egymáshoz való viszonya. Elősegítik-e vagy gátolják a párt egységes politikai cselekvésének a kialakítását?

Most a hangsúlyt a párt egységére helyezve az egység az akcióképességben mutatkozhat meg. Természetesen lehet az áramlatok létéről és milyenségéről vitatkozni, nekünk azonban dinamikus és progresszív egységre kell törekednünk, amely elviseli

a különbözőséget is. Ezért a vita igazi tárgya az, hogy a különböző áramlatok miként vegyenek részt a politikai akarat, a cselekvés, a politikai közélet formálásában. Mindezt oly módon kell megvalósítani, hogy közös cselekvésünkben a pártértekezlet fő vonalának érvényre jutását segítsük, s tudnunk kell együttélni és együtt dolgozni a nézetkülönbségek ellenére.

Pártunk, egyesült párt lévén, a munkásmozgalom gazdag tapasztalatait integrálhatja a kommunista mozgalomba. Ezzel foglalkozva szólnék a platformok kérdéséről.

Ismert, hogy a Központi Bizottság a platformszabadság politikai és szervezeti feltételeire vonatkozó kérdések vizsgálatára bizottságot hozott létre. A jelenlegi helyzetben azonban politikai okok miatt nem várhatunk a megoldás szervezeti szabályzatban rögzített tisztázásáig. A közéletben az általunk tervezett megoldás üteméhez képest gyakrabban jelennek meg és hatnak eszmék, felfogások, amelyek köré éppen az adott kérdésben meglévő nézetazonosság tömöríti az állampolgárokat. Ebből a folyamatból a párttagok sem maradnak ki, még akkor sem, ha más politikai töltetű törekvésekkel jelentkeznek. A párton belül élénkülő politizálás a gyakorlatban veti fel a platformokhoz való viszony gyorsabb ütemű átgondolását.

A platformot úgy foghatjuk fel, hogy a párttagok egy csoportjának egy adott kérdésben, bizonyos ideig tartó nézetazonossága és véleményközössége. Ez azonban nem ölthet szervezeti, szerveződési, intézményesülési szándékot vagy formát, és nem sértheti a demokratikus centralizmus elvét.

A platformok kérdésében most nem lehet végleges álláspontot elfoglalni. Ugyanakkor a platformok iránti igény azonban létezik pártunkban. Ezért gyorsítsuk fel az erre vonatkozó javaslataink kidolgozását, s a tervezetet mielőbb bocsássuk vitára a párton belül.

Tisztelt Központi Bizottság!

Kedves elvtársak!

Pártunk történelmi tapasztalata, hogy a legjobb politikai irányvonal sem valósítható meg szilárd, következetes, kellő politikai összefogás nélkül. Az összefogás természetesen nem személyek közötti egyezség, hanem elvi alapon vállalt politikai közösség. A párt politikai magvának át kell fognia a Politikai Bizottság egészét, a Központi Bizottság döntő többségét, s a párttagság leginkább összeforrott részét. Ez azonban természetesen politikai szükséglet, követelmény és nem személyek hovatartozását jelöli. Ennek nincs is más megoldási lehetősége az egypártrendszer viszonyai között. A párt fő erejének kiváltképpen rendelkeznie kell azzal a készséggel, hogy politikai platformján – a társadalom minden rétegéből építkező pártként – lehetőséget teremtsen a párbeszédre, szövetségre a kölcsönösen elfogadott elvek alapján a reform iránt elkötelezett kommunista, a párton kívüli haladó szocialista, baloldali demokratikus, népi-nemzeti indíttatású erők és az egyházak között.

Ennek az erőnek meghatározó befolyást kell tudni gyakorolnia a politikai közélet minden tényezőjére, hogy ezáltal töltse be politikai vezető szerepét a magyar társadalomban. Képes és alkalmas lehet arra is pártunk, hogy befolyásoló szerepét e politikai tényezőkkel, azok egyes köreivel akár politikai szövetség keretein belül is érvényesítse.

Egy ilyen magnak a léte és az előbbiekben vázolt szerepe az egypártrendszer viszonyai között kiteljesedő politikai pluralizmus gyakorlati megvalósítását is jelenti. Jelenlegi társadalmi körülményeink között a hatalom gyakorlásába és a felelősség vállalásába ezáltal vonhatjuk be politikai közéletünk különböző erőit és résztvevőit.

Mindehhez meg kell fogalmaznunk a politikai együttműködés, közmegegyezés új tartalmát a megváltozott körülmények között.

Napjainkra a közmegegyezésnek az elmúlt harminc évben kialakult feltételrendszere, alapja meggyengült. Ez a közmegegyezés ugyanis jelentős mértékben az életszínvonal folyamatos emelkedésére épült. Ennek összetevői, így a létbiztonság, a teljes foglalkoztatottság és a fogyasztásbővülés külön-külön is megrendültek jelentős létszámú rétegek számára.

A társadalom egyik befolyásos rétegével, az értelmiséggel kötött megegyezés hosszabb időn át tulajdonképpen néhány kiemelkedő tehetségű és befolyásos kulturális személyiséggel kialakított kapcsolatra épült. Ez a megoldás akkor eredményes volt, de nem követte új és szélesebb alapon nyugvó egység megkötése. A nemzetben való gondolkodás ugyanakkor egy korábbi időszaknál nagyobb mértékben vált részévé a politikának. Ez – a közmegegyezés létrejöttében és megszilárdulásában kevésbé meghatározónak tekintett elem – bizonyult a legtartósabb kötőanyagnak, és ezért erre a jövőben még inkább építhetünk.

Történelmi tapasztalatainkból kiindulva és a megváltozott helyzetből adódó felismeréseket hasznosítva kísérelhetjük meg felvázolni az új nemzeti összefogás tartalmát és fő irányait. Útjait, módjait tekintve számunkra irányt mutató eszme egyedül a társadalmi, nemzeti felemelkedés eszméje lehet a szocialista társadalom építésében.

Születőben vannak azok a különböző társadalmi-politikai mozgalmak – bár még egyelőre kialakulatlan formában – amelyek a magyar társadalom felemelkedését szolgáló programok megalkotásába be akarnak kapcsolódni. Ezért joggal a kialakuló új nemzeti összefogás szerves, alkotó részeinek tekinthetjük majd azokat a mozgalmakat, közösségeket, amelyek a különböző orientációjú, de a szocializmust vállaló állampolgárokat integráló, s ilyen értelemben alulról építkező társadalom létrehozására törekednek. Ezen az alapon lehet összhangot teremteni a különféle mozgalmak és a társadalomirányítás, a hatékony politikai centrum és a végrehajtó hatalom között. Természetesen számolunk azzal, hogy az éppen most formálódó mozgalmak arculata egyelőre nem rajzolódott ki világosan. Ezért megvárjuk politikai nézeteik, programjaik kialakulását, megszilárdulását és társadalmi politikai cselekedeteik körvonalazódását.

Azt azonban tudjuk ma is, hogy az új közmegegyezés, az új nemzeti összefogás csak az ország helyzetének igazi, reális ismeretére épülhet. Világosan, egyértelműen

meg kell mondani, hogy a nemzeti jövedelem felosztása milyen elvek alapján történik, melyek a lehetőségeink és korlátaink, milyen szociális alapot tudunk biztosítani a társadalom tagjai számára a rendelkezésünkre álló gazdasági lehetőségek közepette.

A nemzeti jövedelem újraelosztásában kitüntetett szerepet kell adni a modernizációnak, mivel ez jelenti az egész társadalom fejlődésének átfogó stratégiai programját és nem korlátozódhat a műszaki fejlesztésre; bár modernizáció természetesen nincs műszaki haladás nélkül.

Ma a nemzeti összefogás alappilléreinek tekinthetjük a következőket:

1. a hatékony piacgazdaságnak, a vállalkozási lehetőségeknek a megteremtését, amelyek létrehozhatják a nemzeti felemelkedés gazdasági alapjait; az önálló arculatú, a nemzeti érdekekre épülő gazdaság- és társadalompolitika kialakítását, amelyre alapulhat határozottabb nyitásunk a világ felé;

2. a társadalmi önszerveződés jogának, mint a szocializmus elidegeníthetetlen elemének érvényesítését a politikai pluralizmus viszonyai között; ennek keretében a szocialista társadalom új fejlődési útjának a magyar társadalom érdekeit érvényesítő, az összes haladó, baloldali, demokratikus, nemzeti és humanista törekvést kifejező erő együttműködésének a megvalósítását;

3. olyan szilárd alkotmányosság kiépítését és szavatolását, amely a biztonságos jogrendnek, a jogállamiságnak az alapja, és magába foglalja a demokratikus politikai rendszer működésének keretein belül a párt, a kormány, a különböző érdekképviseletek, a társadalmi-politikai mozgalmak együttműködésének törvényes szabályait;

4. a szocializmus megújítására törekvő valamennyi ideológiai áramlat együttes politikai programalkotó lehetőségeinek elismerését, beleértve a nem marxista világnézetű, így a vallásos emberek aktív közreműködési lehetőségét is a társadalmi gyakorlat alakításában.

Az új összefogásnak és minden részterületének a magyar progresszió legjobb hagyományaira kell épülnie, folytatva és az új körülmények között kiteljesítve a nemzet, a haladás és a szocializmus ügyének összekapcsolását.

Meggyőződésem, hogy a felsorolt alapelveken létrejövő összefogás alkalmas lehet arra, hogy alapul szolgáljon a társadalom, a nemzet felemelkedéséért felelősséget vállaló haladó gondolkodású erők tömörítésére. Olyan összefogás születhet, amelynek elemei az idők során változhatnak, gazdagodhatnak. Természetesen ezek nem tekinthetők örök érvényű, kikezdhetetlen dogmáknak. Kikerülhetetlen feladatunk ezen elemek folyamatos megújítása állandó társadalmi párbeszédben. Így több pilléren nyugvó, elveiben következetes felfogást, elvrendszert és rugalmas gyakorlatot alakíthatunk ki.

Az új nemzeti összefogás biztosíthatja azoknak az értékeknek a megőrzését, amelyek alapján a XX. században a magyar munkásmozgalom, 1956 óta az MSZMP egyetlen politikai pártként választ tudott adni. E nemzeti összefogás teremtheti meg azokat a gyakorlati feltételeket, amelyek lehetővé teszik a magyar társadalom által

vallott értékek jobb érvényesítését. S ezáltal tartalommal töltik meg azokat az eddig is sokat hangoztatott értékeinket, amelyek érvényesülési feltételeit azonban csak korlátozottan tudtuk biztosítani.

Elvileg nyitott kérdés, hogy az új nemzeti összefogás milyen politikai intézmények létrejöttét eredményezheti. A pártértekezlet állásfoglalásának megfelelően az MSZMP azt vallja, hogy a politikai fejlődés adott szakaszában a pluralizmust az egypártrendszer körülményei között kezdjük meg kiépíteni.

Küzdelmünk a nemzeti felemelkedésért közmegegyezést, összefogást szervező erő akkor lehet, ha el tudjuk kerülni a nacionalizmus buktatóit. Az elmúlt hónapok eseményei azt mutatják, hogy társadalmunkban az egészséges nemzeti érzés mellett jelen vannak esetenként a túlfűtött nacionalizmus jelenségei is. Egyik veszélyes megnyilvánulásuk a szomszéd népekkel szembeni előítélet, holott alapvető magyar nemzeti érdek ebben a térségben a velük való hatékony, alkotó együttműködés. Történelmi zsákutcába vezet, ha a jelenlegi konfliktusainkat, amelyeket mi a mai körülmények miatt nem tudunk megoldani, ráterheljük a jövőre, a fiatalságra. A nemzeti eszme torz, nacionalista felfogása nemcsak hogy nem képviselhető, hanem örökre kiiktatandó a magyar politikai életből. Sok történelmi tragédiánk bizonyosság erre az igazságra.

Ezeréves történelmünk egyik legértékesebb, a fennmaradásunkat, haladásunkat szolgáló eszmét és gyakorlatot, a nemzetnek az értékek befogadására való képességét és hajlamát állítsuk előtérbe. A magyar nép története olyan nemzeti fejlődés, amely a más kultúrákat, a más nemzetiségek értékeit alkotó módon befogadó társadalmi gyakorlatát alakította ki. És ez rendkívüli integráló erő. Nem védhető azonban az a felfogás, amely görcsösen és jónéhány esetben igaztalanul a nacionalizmus bélyegét nyomja rá a nemzeti érzésre is: gondoljunk csak a március 15-e szerepével és megünneplési módjával kapcsolatos bizonytalanságainkra, s mind a mai napig elhúzódó megoldatlanságaira.

Fontos és a közmegegyezés szempontjából politikai megítélést kívánó belpolitikai fejlemény a társadalomban meglévő áramlatok, szerveződések kérdése. Ma ezek az áramlatok még általában nem markánsak, többségük mögött nem áll komolyabb politikai erő. A jövőben azonban felerősödhetnek, ezért jelenlétükkel már most is számolni kell a belpolitikai életben, hiszen a társadalom önszerveződése és alulról építkezése egyik alapelvünk. Tény, hogy a különböző szellemi, politikai irányzatok, illetve alakulatok egy része megkezdte az intézményes tevékenységet.

Egyelőre nehezen rajzolható fel az egyes mozgalmak, egyesülések arculata. Már ma is vannak az MSZMP ideológiájához, politikájához közel álló vonulatok – bár még meglehetősen fejletlenek és erőtlenek. Több olyan mozgalom jött létre, amelynek politikai meghatározottsága már nem látható egyértelműen, de jelenleg az MSZMP-től való távolságtartás, bírálat jellemzi őket. Vannak olyan mozgalmak is, amelyek fogalmazványai és magatartása arra utalnak, hogy nem szocialista társadalomban akarnak működni.

Új fejleménynek tekinthetjük, hogy a különböző mozgalmak közül néhánnyal a kormány részéről tárgyalások is kezdődtek. Az is figyelemre méltó, hogy egyes szerveződések adott esetben politikailag felelős magatartást tanúsítottak a rend és a törvényesség betartásával, például október 23-án. Ez azonban nem jellemző minden szerveződésre. Általában továbbra is megfontolt álláspontot s differenciált magatartást célszerű egyidejűleg tanúsítani. Ugyanakkor határozottabban kell törekednünk arra, hogy az új szerveződésekkel kapcsolatban irányadó jelzéseket adjunk, és ezeket a társadalom nyilvánossága előtt tegyük. Eddigi vonalvezetésünk – részben érthető okokból – gyakran követő, túlzottan hasonuló jellegű, csaknem minden új fejleményt tolerál, azonban azokat integrálni és érdemben befolyásolni nem képes. Fontos tanulságot vonhatunk le ezekből.

Kedves elvtársak!

A közelmúlt történelmének tanulságai szintén e viták középpontjába kerültek. Mi erősít bennünket, mire építhetünk, és mitől kell elhatárolódni – vitatják széles körben. Közelmúltunk tanulságainak számbavétele valóban a nemzeti összefogás egyik alappillléreként szolgálhat, és egy munkabizottság foglalkozik is ezzel.

Történelmünk tagadhatatlan erőforrása az 1944/45-ös fordulóban kibontakozott újjászületés. Szétrombolt, összeomlott országban hangzott fel a kommunisták programja: Lesz magyar újjászületés! Lett is, mert ez a cél mozgatott minden, a nemzethez hű demokratikus erőt, és ezért összefogva cselekedtek.

A következő fordulópont a két munkáspárt egyesülése. A Magyar Kommunista Párt a forradalmi elmélet ismeretét, az illegális harcban kikovácsolódott erényeit, mint az áldozatkészség, az önfegyelem, az elkötelezettség, míg a Szociáldemokrata Párt a tömegmunka, a demokratikus építkezés, a sokszínű politizálás tapasztalatait hozta a közös szervezetbe. Ezek a gazdag erőforrások rövid idő alatt szinte semmivé lettek, mert a párt egy szűk csoport diktatórikus uralmának az eszközévé vált.

Az 1953-ban elindított kibontakozási kísérlet is sok figyelmeztető tanulságot hordoz. Az elengedhetetlen megújulás és reform elemeit tartalmazta az MDP Központi Vezetőségének 1953. júniusi határozata, az új szakasz kormányprogramja. De a párton belüli különböző csoportok közötti elvtelen harc, a torzsalkodás nemzeti tragédiába torkollott, és lehetőséget teremtett a munkáshatalom elleni ellenforradalmi támadásra is. Ismételten bebizonyosodott, ha a párt vezető magja nem egységes, akkor a megújulás nem érvényesül, és a kibontakozó események következményei súlyos károkat okoznak az egész nemzetnek.

A tragikus helyzetből való kiemelkedés is a megújulás követelményeire és erőire alapozódhatott. Az új politikai vezetés felszámolta a fegyveres ellenforradalmat, szakított a bűnökkel és súlyos hibákkal terhelt politikával, vállalta a nemzeti önbecsülés helyreállítását, a szocializmus építésének folytatását. Kiemelkedő érdeme az újjáalakult Magyar Szocialista Munkáspárt vezérkarának, hogy politikájának kidolgozása és megvalósítása során arra a demokratikus tömegmozgalomra támaszkodott, mely 1953

nyara óta, így még 1956 októberében is egyre erőteljesebben fogalmazta meg és követelte a bűnök felszámolását, a jogos igények teljesítését. Ez lényegében a forradalmi megújulás társadalmi talaját jelentette.

Történelmi tény, hogy a gyors konszolidáció kezdeti bázisát ez a demokratikus mozgalom és követeléseinek a teljesítése biztosította. Éppen ezért politikai kár származott abból, hogy ez a tény a későbbiekben nem kapott kellő megbecsülést, és a Nagy Imre-per után pedig teljes mértékben elsikkadt az értékelésekben. Ebben én is érzem a felelősségemet.

A hatvanas évek elején, különösen az amnesztia után létrejött nemzeti megbékélés új erőforrásokat nyitott meg. A párt szövetségi politikája, az állam és az egyházak hatékony együttműködése, a demokratikus közélet kibontakozása, a tudományos és művészeti szabadság érvényesítése a nemzet felemelkedését szolgálta. A szocialista nemzeti egység ezek mellett támaszkodott az életszínvonal fokozatos emelkedésére is.

A párt politikájának új minőségét jelentette a hatvanas évek második felében a gazdasági reformfolyamat kibontakoztatása. A gazdaságirányítás reformja épített a különböző érdekviszonyok tudomásulvételére, a vállalkozás, a piac és a vállalatok önálló gazdálkodásának az elismerésére. Mindez gazdasági fellendüléssel és társadalmi-politikai élénküléssel járt együtt.

A nemzetközi gazdasági nehézségeink növekedése idején tapasztalatokat szereztünk a reformellenes magatartásból és a tehetetlenséget is tanúsító irányításból. Ebben az időszakban a dolgozó tömegek életszínvonalának védelmére összpontosítottunk, és nem a szükséges új fordulat végigvitelére, a konfliktusok vállalására.

Összefoglalható tanulság, hogy gazdag tapasztalatokkal rendelkezünk mindenféle, sőt ellentétes társadalmi folyamatok kezelésére. A kérdés csak az, hogy ma elég bátrak vagyunk-e a radikális önvizsgálatban, saját gyengéink elmarasztalásában és a reform szükségességének nemcsak elismerésében, hanem gyakorlati megvalósításában.

Kedves elvtársak!

A párt előtt álló feladatok meghatározását, a pártértekezlet állásfoglalását realizáló feladattervet a Központi Bizottság 1988. június 23-ai ülésén jóváhagyta. Nincs szükség új feladatterv készítésére. Most ennek gyorsított és következetes végrehajtásával, a párt tevékenységének dinamizálásával kapcsolatos tennivalóinkat kell meghatároznunk. Politikai irányvonalunk sokkal többet jelent, mint az eszmei törekvések és célok egybefoglalását, többet, mint az állásfoglalás egyszeri meghatározását. Irányvonalunk egy politikai mozgalom programja, s most ezt a mozgalmat szükséges lendületbe hoznunk. Összehangolt cselekvésre van szükség, hogy egységet vigyünk a mozgalomba, és azonos célokra törekedjünk.

Így lehet, így akarjuk a párt akcióképességét rövid időn belül kibontakoztatni. Ennek előfeltétele az öntisztulás következetes végigvitele a vezetés minden szintjén.

Sürgető feladatunk, hogy az ország helyzetének reális értékeléséről és a lehetséges kitörési pontok meghatározásáról a párttagság széles köreivel aktív eszmecserét folytassunk. A törekvéseink teljesen eredménytelenek maradnak, ha azokat nem sikerül a közvélemény figyelmének középpontjába állítani. Ezért e mozgalmi tevékenységnek széles körű nyilvánosságot kell adni.

Javasoljuk a különböző társadalmi szervezetekben dolgozó kommunistáknak, hogy mindenütt alakítsanak kommunista csoportokat annak érdekében, hogy azok bizonyos autonómiával rendelkezve cselekedhessenek, dönthessenek, állást foglalhassanak saját munkájukról. Meg kell szüntetni azt az egyirányú mozgást, hogy csak a központból mehet irányukba kezdeményezés, fordítva: saját tapasztalataikat is juttassák el a párt központi vezető szerveihez, a Központi Bizottsághoz, vagy a Politikai Bizottsághoz. Szervezetten legyenek a politika kialakítói és megvalósítói.

A pártértekezlet állásfoglalása meghatározza a politikai rendszer fejlesztésére irányuló szándékainkat. Ma a demokratikus, pluralista intézményrendszer kiépítését az egypártrendszer körülményei között tartjuk lehetségesnek. Ez az álláspontunk azonban jelenleg nehéz próbatétel előtt áll. Ennek kulcskérdése, hogy a Központi Bizottság:

1. élére tud-e állni a folyamatoknak és képes-e a fő politikai irány megtartására. Társadalmi valósággá tudja-e váltani a pártértekezlet elhatározását magába foglaló programot: a fordulat, a reform, a megújulás programját;

2. a társadalom számára elfogadhatóan tudja-e értelmezni a politikai pluralizmus koncepcióját, s következesen tud-e ragaszkodni megvalósításához;

3. képes-e elviselni és kezelni a politikai önkifejezés igényére épülő szerveződéseket, megegyezésre jutni egyesekkel, s harcolni másokkal;

4. képes-e rugalmas cselekvési egység létrehozására a párton belül, amely más haladó pártonkívüli erőkkel szövetségben működik.

Tisztáznunk kell azt is, hogy a változó helyzetben magának az MSZMP-nek a történelmi múltjába, fejlődésébe helyezve mi a tényleges mozgalmi tartalma, bázisa, mit jelent osztályjellege a mai viszonyok között, valamint hogy ennek milyen mértékű változtatása, szélesítése szükséges a jövőben.

Véleményem szerint a pártértekezleten végrehajtott fordulat alapján nem lehet kérdéses, hogy meg tudunk felelni a párttal szemben fennálló, fentebb megfogalmazott kihívásoknak. Rendelkezünk az ehhez szükséges politikai irányvonallal, cselekvőképességgel, s nagy erő rejlik a párttagság nap mint nap megnyilvánuló tenniakarásában.

A mai helyzetben a pártnak mint politikai vezető erőnek a legfontosabb teendője, hogy erősítse kapcsolatát a társadalommal. Ehhez állandó politikai párbeszédre van szükség. Ennek során tehetjük világossá, hogy a különböző javaslatokból, törekvésekből mit tudunk elfogadni, mivel vitatkozunk, és mit utasítunk el.

Nyíltan meg kell fogalmaznunk például, hogy a jogállamiság – amelynek teljes körű kialakításán munkálkodunk – elsősorban nem jogalkotási aktus, hanem politikai célok, elvek, törekvések meghatározását igényli. Ezek fejeződhetnek ki a törvények tartalmában.

Tudatában kell lennünk, hogy a politikai rendszer reformjának a folyamata a pártra is kihat.

Ezért a párt politikájának dinamizálásához, cselekvőképességének erősítéséhez kapcsolódóan sürgető feladataink vannak.

– Fel kell gyorsítani a gazdasági reformfolyamatokat, így a tulajdoni reformot, a költségvetési és a bérreformot, a gazdasági érdekegyeztetés kiépítését, amelyek nélkülözhetetlenek a vállalati és az egyéni érdekeltség következetes megteremtéséhez. Célszerűnek látszik egy függetlenített reformbizottság felállítása a kormány mellett, amely rövid időn belül konkrét javaslatokat készít el. Ezek fél éven belül kidolgozhatók. További néhány hónapos vitán alapuló véglegesítés után a reformterv az Országgyűlés elé terjeszthető. Közben a gazdálkodás új rendjére felkészíthető dolgozó társadalmunk. Így az egész folyamat jövő év végével lezárulhat, és 1990. január elsejével életbe léphet a gazdálkodás átfogó reformja.

– Fel kell gyorsítani a pártértekezlet programjára épülő feladatterv megvalósítását is. Ennek keretében kell megvalósítani a párt belső reformját. Az alapszervezetek helyének, szerepének és feladatának tisztázása, a párt szerveződése új elveinek kidolgozása, a platformszabadság meghatározása lassan halad, hiszen látható, hogy az események ennél gyorsabban alakulnak. Célratörő, nem elsietett, de gyorsabb munka szükséges. E kérdésekben – a fontosságuk miatt – fel kell készülnünk pártvita megszervezésére 1989 első negyedévében. A munkahelyi bázisra gyakorolt politikai hatásunk mellett meg kell teremteni a választói körzetekben végzett pártmunka körülményeit és feltételeit is.

– A párt új munkastílusának mielőbb a napi politikai munkában is markánsan jelentkeznie kell. Az apparátusok átszervezése megkezdődött, azonban több helyen – így a Központi Bizottság mellett – ez a munka még nem fejeződött be. Célul kell kitűznünk – a párt akcióképességének erősítése miatt is –, hogy 1988. december 31-ével mindenhol fejeződjön be az új szervezet kialakítása.

– Ösztönözzük, hogy a pártszervezetek éljenek a kommunista fórumok megszervezésének lehetőségével. E fórumokat használják fel, a politikai közélet formálására és a párttagságnak a párttal való azonosságtudata, a tagság összetartozása erősítésére.

– Olyan akcióprogramot kell kialakítani, amely az alapszervezetekre és középirányító pártszervekre, illetve a párttagság széles rétegeire irányul, és elősegíti a feladattervből következő, előttünk álló feladatok megvitatását és meghatározását.

A párt akcióképességének növelése érdekében radikális változtatás szükséges a kádermunkában hosszú idő óta tapasztalható fogyatékosságok, a többi között elsősorban a szubjektivizmus megszüntetésére. Ez a folyamat a párttagság tömegeinek alulról jövő nyomása eredményeképpen elkezdődött. Támogatnunk kell a párttagságot abban, hogy rátermett és tehetséges embereket állítson, válasszon a vezető posztokra. Ez nem oldható meg újabb káderpolitikai határozatok konstruálásával, ehhez követke-

zetes magatartásunkra, demokratikus légkörre van szükség. A párt vezető testületeinek a tisztújítási folyamatot úgy kell támogatniuk, mint a párt megújulásának egyik előfeltételét. Hangsúlyoznunk kell, hogy a Központi Bizottság fellép az ezzel szembeszálló törekvések ellen.

Tisztelt Központi Bizottság!

Kedves elvtársak!

Nagy horderejű és történelmi léptékű megújulási folyamat elején tartunk. A májusi pártértekezlet a korábbi pártpolitikai irányvonalat lényegében módosította. Mai feladataink nem jelenthetik a korábbi vonal meghosszabbítását. Most politikai korszakváltást élünk át. A Sztálin nevéhez kötött történelmi időszakban kialakult és nálunk is meghonosodott politikai struktúra és intézményrendszer következetes felszámolásáról és egy új kiépítéséről van szó. Ez azért szükséges, hogy szabaddá váljanak az utak a szocializmus mint mozgalom eszményeinek megvalósításához. Elvárják, hogy kimondjuk: az új úton mit viszünk magunkkal, mitől akarunk megszabadulni.

Elhatárolódunk a szocializmus túlhaladott modelljére jellemző politikától, struktúrától, szemlélettől, döntési mechanizmustól és gyakorlattól. Elhatárolódunk attól a szubjektív és megrekedt szemlélettől, amely felelős az elmúlt másfél évtized súlyos és máig ható hibáinak a kialakulásáért. Nem vállalható a folytonosság ezen másfél évtized politikájának azokkal az elemeivel, amelyek a nemzet, a szocializmus haladását akadályozták, és gyakran reformretorikába burkolva jelentkeztek.

Vállaljuk viszont a folytonosságot a két munkáspárt 1948-as, új minőséget ígérő egyesülési kongresszusának törekvéseivel. Vállaljuk azt az irányzatot, amely 1953–56-ban, a későbbi ellenforradalmi folyamattól függetlenül jelentkezett és a szocializmus megreformálását igényelte, a népi demokratikus fejlődést támogatta, és amelynek számos forradalmi követelését az MSZMP valósította meg sikeresen. Vállaljuk mint a konszenzust építő munka eredményét az 1966–68-as reformtörekvéseket, amelyek a magyar gazdaság dinamizálásával népünk számára felemelkedést voltak képesek biztosítani. Vállaljuk a Kádár János vezette progresszív erők minden olyan döntését, amely a magyar és az egyetemes történelemben értékként rögzül. Joggal állapítható meg, hogy ezek, a haladásunkat meghatározó korszakos jelentőségű fordulópontok segítik pártunk történelmi azonosságtudatának meghatározását, és egyben előmozdítják szövetségteremtését is.

Úgy ítéljük meg, van erőnk a pártértekezleten elhatározott és megkezdett megújulási folyamat folytatására. Ma még inkább feladatunk az, ami 1988 májusában a pártértekezleten elhangzott. Engedjék meg az elvtársak, hogy idézzem: „*egy* párt kell, helyesebben egy *párt* kell. Olyan harci szövetség, amelynek indult, amilyen volt, amilyen lehet, ha megszabadul a rákövesedett eszmei előítéletektől. Ha erősödik benne a demokratizmus és a fegyelem, és ha szakít azokkal a kötöttségekkel, amelyek a titkolódzás, a befelé fordulás, az elzárkózás munkastílusbeli merevségeiből erednek."

Ehhez végső soron most sem lehet újabb követelményeket hozzátenni.

A mögöttünk lévő év bizonyítja: pártunknak van ereje vállalni azt, hogy a megújulási folyamatok élére álljunk; mozgósítsuk a magyar társadalmat a nemzet jövőjének megalkotására. Bízunk abban, hogy képesek leszünk a néppel együtt létrehozni a XXI. század modern, szocialista Magyarországát. Ennek érdekében kell mai feladatainkat egységben, a nemzet iránti felelősségünktől áthatva vállalnunk.

Az MSZMP tagsága a májusi pártértekezleten kifejezte, hogy hű a csaknem 100 éves magyar szociáldemokrata munkásmozgalom és a hetven éve létező kommunista mozgalom legjobb hagyományaihoz, és képes a szocializmus megújulásának élére állni, a társadalmunk sürgető és sorsfordító céljainak megfogalmazására. Elhangzik imitt-amott: hiba volt, hogy központilag nem kezdeményeztük a helyi pártértekezletek megtartását. A valóságban pedig a helyi kezdeményezések jelentik pártunk egyik legfőbb mozgató erejét, és segítik az értelmes önálló politikai cselekvés széles körű kibontakozását. A párttagok kezdeményezéseinek lendülete nem csökkent. Erre építve a Központi Bizottság egységes fellépése és állásfoglalása adhat igazi alapot a megújulási folyamat dinamikus véghezviteléhez.

Kérem a Központi Bizottság tagjainak aktív és alkotó közreműködését a belpolitikai helyzet értékelésében és feladataink meghatározásában, a legfőbb tennivalókat összegező vitában. Kérem továbbá hozzájárulásukat ahhoz, hogy az állásfoglalás-tervezetet a vita befejeződése után készítsük el. Javaslom, hogy a Központi Bizottság bízzon meg egy szerkesztőbizottságot az állásfoglalás szövegének elkészítésével, amit még a jelen ülésen előterjeszthetünk.

VITA A BELPOLITIKAI HELYZETRŐL ÉS A PÁRT FELADATAIRÓL

SZABÓ ISTVÁN

– A problémák együttes jelentkezése és kölcsönhatása felerősíti a helyzet romlásának ütemét. A feszültségek alapja a gazdaság állapota, a nyomasztó adósságállomány, a konzerválódott termelési struktúra, a meg nem valósult műszaki fejlesztés, külgazdasági kapcsolataink egy részének iránytévesztése, az oktatási, felsőoktatási rendszer súlyos állapota és a feszítő szociális ellentmondások. Többről van tehát szó, mint gazdasági nehézségekről, ugyanis a különböző külső és belső tényezők együttesen nemcsak megrendítették belpolitikai helyzetünket, hanem fokozatosan instabillá is teszik azt.

A mai helyzetértékelések, a tiszteletre méltó bátorsággal megfogalmazott feladatok azt tükrözik, hogy csak konzekvens és sokoldalú vizsgálódással, kritikával és önkritikával lehet valós helyzetünket, a tényleges folyamatokat megítélni. A helyzetértékelés világossá teszi, mi az, amit mint örökséget a mostani pártvezetés nem vállalhat, amivel szakítania kell. Ezt világossá kell tenni a közvélemény előtt is. A párttagság nem az elmúlt tizenöt évet tagadja totálisan, hanem a politikai gyakorlat néhány lényeges meghatározó elemétől, a mögötte levő szemlélettől határolódik el, viszont vállalja mindazokat az elemeket, amelyek a saját, tehát a tömegek kezdeményezéseire épülnek. A pártnak nemcsak féltenivalója, veszítenivalója is van. A határozatlanság a politikai vereség kockázatával jár. A hatalom kevés, ha a párt mielőbb nem áll politikailag talpra. A munkásmozgalom legjobb hagyományaira, az országos pártértekezlet korszerű kezdeményezéseire és minden progresszív erőre építve kezdeményezni kell egy új nemzeti konszenzus létrejöttét.

A politikai irányvonal akkor valósítható meg, ha szilárd, következetes politikai centrum működik, amely biztosítja a szervezettséget, az egységes fellépést a társadalmat érintő fontos kérdésekben. Ettől függ, hogyan alakul a párt akcióképessége, tömegbefolyása, politikai következetessége és az, hogy visszatér-e a párttagság önbizalma. A fő baj az, hogy az alapszervezetek egyik napról a másikra élve működnek, a tagság egy része ma az eseményeken kívül rekesztettnek érzi magát. Az új politika megvalósításához kevésnek tartja az önállóság érvényesítését, még inkább a rá való hivatkozást. Egy nagyüzemi taggyűlésen hangzott el: a párttagság úgy érzi, hogy az önállóság túlzott hangsúlyozása felér egy cserbenhagyással. Feltétlenül szükség van arra, hogy

a Központi Bizottság a mostani vita lefolytatása után alapvető kérdésekben egyértelműen foglaljon állást, azzal orientálva, segítve az egységes cselekvést.

Minden olyan kérdésben, amely ma a nemzet sorsát érinti, a társadalom jövőjére kihat, ki kell alakítani álláspontunkat nemcsak a csúcson, hanem az egész pártban, minden pártalapszervezetben. Az előadó ezzel kapcsolatban utalt az egyesülési törvénytervezetre, a választási törvény vitájára. Véget kell vetni annak, hogy tolerálunk minden új fejleményt, de nem fogunk össze potenciális szövetségeseinkkel, és nem vállaljuk a politikai vitát azokkal, akiknek céljai elfogadhatatlanok számunkra. A nyilvánosság az egyik garanciája annak, hogy a visszarendeződés ne történhessen meg. A Központi Bizottság mostani ülésének nem kevesebb a szerepe, minthogy megteremtse a fordulat, a reform, a megújulás biztosítékait, vagyis az országos pártértekezleten kialakított új politika visszafordíthatatlanságának a garanciáját. Az, hogy „mit akarunk", a Központi Bizottság döntése után egyértelmű lesz, de abban is kifejezésre kell juttatni álláspontunkat, hogy mihez vagyunk toleránsak, és mit nem engedünk. Világossá kell tenni, hogy nem akarjuk a visszarendeződést, de azt sem, hogy felelőtlen elemek tönkretegyék a kibontakozás lehetőségét, a jövőnket.

VERES JÓZSEF

– Helyesebb lett volna a két napirendi pontot – a belpolitikait és a gazdaságit – egyszerre tárgyalni. A közmegegyezésre való törekvés megvalósításához bizonyos feltételek kellenek. A jogos igényeket ki kell elégítenünk, de miféle jogos igényeket elégítsünk ki? Erre az előadói beszédben nincs válasz.

Ma olyan véleményeket hallani, hogy a gazdaságban csak a pártvezetés, a kormány követett el hibákat. Ezt én vitatom. A felszólaló példákkal illusztrálta, hogy az elmúlt évek gazdasági romlásához sokan hozzájárultak szemléletükkel, magatartásukkal.

1966-ban mint munkaügyi miniszter felvetette a fizetésrendezés kérdését a felsőoktatásban. Akkor ezt a javaslatot a pedagógus szakszervezet közreműködésével leszavazták, mondván hogy az ELTE 99 tanszékéből néhányat megszüntetnek, s az így megtakarított pénzt a megmaradtak között osztják fel. Ebből nem lett semmi, az ELTE-n ma 160 tanszék van. Felhívta a figyelmet arra, hogy azoknak, akik követelnek, a megtakarítás lehetőségeivel is jobban foglalkozni kellene.

A gazdaság nem kielégítő fejlődését messzemenően zavarta, hogy nem tudtuk megtartani a pártban az egyenes irányvonalat. A párttagság – irányítás hiányában – helyenként nem tudta, hogy mit csináljon. Elharapódzott a bizonytalanság, és ezt az ellenzék kihasználja. Az ő célja a zavarkeltés. Csoportjai különféle egyesületeket létesítenek, engedély nélküli felvonulásokat tartanak, hatóságaink pedig csak állnak és türelmesen nézik, mi történik. Nem kap erősítést a párttagság, ilyen utalások a KB illetékes szerveitől nem jönnek. Mást mond az egyik KB vezető, mást mond a másik. A párttagság nem tudja, hogy mihez igazodjon. Közmegegyezést csak egy rendezett sorokkal rendelkező párt tud kötni.

A társadalomban felhalmozódott nyugtalanság és feszültség igen nagy erőket von el a politikai és a gazdasági élettől. Ennek jelentős része mesterséges eredetű. Nagyon találó volt, amit erről Grósz elvtárs tegnap a székesfehérvári Videotonban mondott. „A kibontakozási program azt is megköveteli – mutatott rá –, hogy a kiegyenlítetlen számlákat a vezetés rendezze, de alaptalan követelményeknek, igényeknek és fenyegetésnek ne engedjen." Ez egyezik az én nézetemmel is.

A gazdasági gondok, bajok oka egyebek között a nehézkesen haladó struktúraváltás. Az ipari vezetés nem kockáztat. Ha megszorul, sokkal könnyebb árat emelni, minőséget rontani. A levitézlett vezetőt legfeljebb áthelyezik, vagy korengedménnyel nyugdíjba küldik, vagyis személyében nem kockáztat semmit. Bármely tőkés országban a mi ipari vezetőinknek jelentékeny része 24 órán túl nem maradhatna meg a helyén. Ha azt akarjuk, hogy a mi társadalmunkban a termelés tömegében piacorientált legyen, akkor változtatni kell a káderpolitikán.

A felszólaló hangot adott annak a véleményének, hogy a párt a májusi országos értekezlete óta a Bős–Nagymarosi építkezés témájában érte el első győzelmét. Ez volt az első eset, amikor a párt igazán akcióba lépett.

VARGA LÁSZLÓ

– Egyetértését fejezte ki a vitákkal, a vélemények ütköztetésével, de úgy vélekedett, hogy mintha a viták közben már a párt leépülése jelenne meg tendenciaként. Ha a párt mostani szerepét körvonalazzuk, akkor szinte kizárólag arról beszélünk, hogy mivel nem és hogyan nem szabad foglalkoznia, hol volt eltúlzott eddigi irányító szerepe. A mostani helyzet a választásoknál alkalmazott kettős jelölésekhez hasonló: mindenki korteskedhet, ígérhet és szervezhet a maga javára, kivéve a párt fegyelmezett katonáit.

Mi leginkább egykor elkövetett hibáinkat ostorozzuk, és egyre több területről ígérjük kivonulásunkat. A működő politikai hatalom a vitákban és a politikai harcokban megosztja politikai hatalmát és felelősségét ott és azokkal, ahol és amikor az erőviszonyok, a születő kompromisszumok ezt egy működőképes más valamivel kikényszerítik. A bázist átadni a gyengébbnek, az erőtlenebbnek, netán a cselekvőképtelenebbnek pusztán azért, mert az hangosabb és az újdonság magjával rendelkezik, politikai hiba volna.

A politikai színtérre új képződmények lépnek, nemegyszer szinte berobbannak. Ezek belső önfejlődése még csak megkezdődött, és kiérlelt, világos politikai harcokban letisztult platformjuk csak a jövőben lesz. De hogy ez az öntisztulás, a szélsőségek leválasztása hogyan és miként történik, döntően egy offenzív, higgadt és a saját igazában biztos MSZMP-től is függ; amely a közélet összes többi szereplőjéhez hasonlóan versenyez egy szélesebb tömegbázisért, rivalizál a többi szervezettel, de már nem a hatalom, hanem a valódi verseny, a politikai vita eszközeivel.

A párt- és tanácsi apparátust nemegyszer megalapozatlanul kritikák érik. Az apparátusi lét, sőt a közéleti vezetői tisztség is megszűnt vonzó pályának lenni. Éppen az elmúlt évek győzhettek meg bennünket arról, hogy az apparátusok szerepe nem lebecsülhető a döntésekben, a végrehajtás szervezésében, és nemcsak a demokráciát szűkítő értelemben. Téves az a hiedelem, hogy a remélt közéleti pezsgés elősegítése érdekében először az apparátusokat kell megrendíteni. A felkészületlen, elbizonytalanodott apparátusnál nagyobb visszahúzó erő aligha terhelhetné meg ezt a folyamatot, olyan időben, amikor e feladatkörök ellátásában is a minőség válik elsődlegessé, amelyet viszont meg is kell becsülni.

Elemi erejű az igény pártszervezeteinkben arra, hogy már eddig megtett önálló lépéseikre, erőfeszítéseikre reagáljunk, tudatában legyenek annak, hogy a pozitív változásokat bizonyíthatóan észrevesszük. A párt ma is hadrafogható. Van értelme, hogy megújulásáért harcoljon. Képes a kívánt folyamatok vezérlésére, mégpedig nem a korábbi hatalmi eszközök csendes, lopakodó feltámasztásával, hanem a mozgalmi eszközök, a vita, a személyi vonzerő és hitel naponta teret hódító új elemeivel.

TÖMPE ISTVÁN

– A pártértekezlet után nem rendeztük a kommunisták sorait, nem tűztünk ki távolba ható, egyben mozgósító feladatokat. A párt és a kormány politikájában még nem következett be a szükséges fordulat. Bár születtek komoly intézkedések, ezek két lényeges dolgon nem változtattak: nem módosították a tényleges teljesítmények alapján az elvonás politikáját, nem enyhítették a lakosság terheit.

A párttagok és a pártonkívüliek a párt defenzív szerepét bírálják, amiből nyilvánvaló, hogy a párttól várják a megoldást. Sok, de még nem elég tartalmas vita folyik a társadalomban. A pártnak a vitákat ösztönözni, szervezni kell és azokban érvelően részt venni. A 800 ezer párttag jelentős, adott esetben döntő befolyással bíró aktív erő, ezért a párt minden tagját meg kell győzni a napjainkat meghatározó új követelményekről. Bármennyire is szükségünk lenne egy jó gazdasági helyzetre, amelyben könnyebb a politizálás, a körülmények úgy alakultak, hogy a politikai nyitás megelőzi a gazdasági stabilizációt.

Az új szervezetek – de a hagyományosak is – népszerűségre törekednek, az elosztás megváltoztatását, egy-egy réteg életszínvonalának emelését követelik. Nem könnyű, de szükséges megértetni, hogy új források nélkül adni csak úgy lehet, ha mástól veszünk el. Olcsó népszerűségre sem a párt, sem a kormány nem törekedhet, mert abba egy ország bukik bele, ha a nyomásnak engedve elkezdődik a licitálás. Jobban ki kell állnunk saját politikánk megvédéséért, és adott esetben nem szabad meghátrálnunk egy-egy sztrájktól sem.

Gazdasági életünk mozgástere szűkül, a veszteségforrások felszámolása lassú ütemben halad. Nehéz helyzetünkön csak elvi alapokon történő összefogással juthatunk túl. A párttagságot, de az egész társadalmat is meg kell győznünk az új követelmények hasznosságáról és arról, hogy ezekért érdemes áldozatokat hozni. De eleinte nem fogjuk tudni magunk mellé állítani sem a párttagokat, sem a társadalom számottevő részét, mert a párt hatalmi bázisa megváltozik. A nehézipar, főleg az energetikai,

a kohászati ipar és a feldolgozóipar KGST piacra orientált nagyvállalatainak dolgozói az elkövetkező időszakban nem fogják igazán magukénak érezni a pártot, hiszen ezeket a rétegeket erőteljesen érinteni fogja a szerkezetváltás. Viszont az eddigieknél is jobban támaszkodhatunk a reformban érdekelt, a hatékonyan termelő nagyvállalatok dolgozóira, a kis- és középüzemekre, az alkotó értelmiség többségére, azokra, akik a dinamikus vállalkozásokra képesek. De a hatalmi bázis módosulása nem egyszerű dolog. E körülmények felismerése nélkül a párt nem vezetheti igazán a megújulási folyamatot.

Ami az egy- vagy többpártrendszerről folytatott vitákat illeti, nem több pártra van szükség, de arra igen, hogy az alulról szerveződő különböző érdekképviseletekkel együttműködjünk vagy harcoljunk.

A sajtótól – ha csak instruálják, de nem avatják be a folyamatokba – túlzás azt várni, hogy a lapok hasábjain rend legyen. Az újságírók nagy többsége igyekszik segíteni a kormányt, egy kis része viszont ellene politizál.

JASSÓ MIHÁLY

– A belpolitikai helyzet romlásának alapja a gazdasági körülmények alakulása. Azonban még erőteljesebben ható tényező az a politikai állapot, ami pillanatnyilag országunkban van és ami a pártot is jellemzi. A pártnak ugyanis egy romló helyzetben kell bizalmat kelteni, a cselekvést legalább minimálisan szolgáló egységet biztosítani egy olyan szervezettel, amely néhány kérdésben hitelét vesztette, amelynek tagsága nem akarja vállalni azt a felelősséget, amelyért naponta kérdőre vonják. Gyötri a párttagságot a kollektív bűntudat, mert naponta teszik fel nekik a kérdést: „Hová juttattátok ti ezt a gazdaságot, hova juttattátok az országot, hol tartunk, hogy lehet ebből kimászni? Igérgettetek, nem hiszünk nektek!" Ilyen körülmények között kell társadalmi konszenzust találni. Vásárolni ilyet nem tudunk. Politikai eszközökkel kell ezt a közmegegyezést megkötni, ezzel a párttal, ami most olyan, amilyen.

Tény, hogy nem tudtuk a párt 200 ezer budapesti tagját még harcba szólítani. Tagságunk szívesebben vállalja azt a küzdelmet, hogy önmagával vitázik vagy a vezetéssel vitázik, de nem a környezetével. Ennek oka, hogy még mindig nem tiszta a párttagság helyzetértékelése. Jogosan vetődik fel számára a múlt, a vezetés és a párttagság felelősségének a kérdése. Ha nem mutatjuk be helyzetünket őszintén, a múltat nem korrekten értékeljük, a jelenlegi vezetés is elveszti hitelét és megfogyatkozik az a bizalom, amit a pártértekezleten kapott. A párttagság nem a múlt tagadását igényli. Nem konzervatív, nem visszarendező, nem feltétlenül sztálinista az, aki az elmúlt 40 évben talál követni valót, lát eredményt, megőrzi a hitét. A pártnak bátran kell politizálni, vállalni a múltját, de el kell határolódnia hibáitól. A jelenben sem ölelhet azonban mindent a keblére. Világosan meg kell mondani, hogy mi az, amit a jelen törekvéseiből elfogad és mit nem. Politizáló párt akkor lehetünk, ha minden kérdésben van véleményünk.

A párttagság a politikát a nyilvánosságon keresztül érzékeli. Ezért túl elegánsnak tűnik a szerkesztőségek önállóságára való hivatkozás. A pártnak e vonatkozásban is

meg kell hogy legyen a felelőssége. A tájékoztatásnak tükröznie kell a társadalom sokszínűségét, de méreteinek és arányainak megfelelően.

A főváros párttagsága a párbeszédet hiányolja a leginkább. Minél gyakrabban, minél többször kell találkozni, minél több emberrel. A napi élet vitáira van a legnagyobb szüksége a párttagoknak és a pártonkívülieknek egyaránt.

HORVÁTH ISTVÁN

– Sem általános támadásnak, sem általános védekezésnek nincs ma ideje. Sok területen, sok szférában védekeznünk kell, ugyanakkor más okból és más területen nekünk kell kezdeményezni úgy, hogy ebben a folyamatban a szocializmus előrehaladjon. A jelenlegi KB-ülésen a napi és a közvetlen holnapi kérdésekre keressük a választ, de igazi felelet csak akkor lehet, ha történelmi szemlélettel vizsgáljuk a múltat, és megmutatjuk a szocializmus jövendőjét is. El kell kerülni, hogy a szocializmus valamilyen szélsőséges jelenségek, megrázkódtatások útján jusson előre.

Az 1956 után született értékek tagadhatatlanok, azokat a magyar nép elismerte, nemzetközi tekintélyt is hoztak. Ez azonban nagyobb mértékben a hatalom gyakorlóinak bölcsességéből, tapasztalatából, politikai érzékéből, önmérsékletéből, toleranciájából fakadt. A sikerek, szocialista gyakorlatunknak ezek az értékei, korlátozottak voltak. Rendszerünk működési zavarai visszatértek, mert a szocializmus társadalmi, politikai, gazdasági gyakorlatát nem igazítottuk a modern társadalom, a modern világ követelményeihez. Márpedig ez az, ami most napirenden van Magyarországon is és a többi szocialista országban is.

Számolnunk kell azzal, hogy a szocializmus világméretekben, de nálunk is a vele szemben álló erők támadásai és fellépései, harcok közepette létezik. A szocializmus sehol sem a maga választotta legkedvezőbb terepen fejlődik. Az viszont fontos, hogy hibáink kritikáját és az ellenséges tevékenységet ne keverjük össze.

Az utóbbi 32 év folyamataiba illesztve módosult az ellenzékről alkotott kép, változott magának az ellenzékiségnek a fogalma is. A kategóriák nem örök életűek, mert vannak, akik szövetségeseink, akik egy ideig velünk vannak, utána elválnak az útjaink, de vannak olyanok is, akikkel sohasem voltunk együtt, mégis össze tudunk találkozni. Célravezetőbb, ha az ellenzék, az ellenség kategóriái a politika síkján maradnak, mert ezek a büntetőjoggal foglalkozó szervek számára nem kategóriák. A büntető törvénykönyv nem ellenzéket vagy ellenséget minősít, hanem konkrét bűncselekményeket: összeesküvést, lázadást, lázítást, kémkedést, izgatást és így tovább. A velünk szemben álló erők tudatosan borotvaélen táncolnak, hogy át se lépjék a határt, de azért egy kicsit ki is kezdjék a törvényeket. Azt kell fő elvvé tenni, hogy a büntetőjog kezdődjön ott, amikor a cselekmény alkotmányosságot és törvényességet sért.

Veres József elvtárs felszólalására utalva felhívta a figyelmet arra, hogy Bős–Nagymaros ügyében az [illegible] után is számolni kell a vélemények megosztottságával. Ez a [illegible] a szocializmus híveinek és ellenfeleinek a terepe, s erre a körülményre az adminisztratív eszközök alkalmazását illetően továbbra is tekintettel kell lenni. Egyébként a különböző tüntetések során a rendőrség nem ül ölbe-

tett kezekkel. Gondosan és körültekintően mérlegelik, hogy az adott szituációban, az adott erőviszonyok között mit tegyenek. Az október 30-ai tüntetéssel kapcsolatban az volt a feltételezés – és az élet ezt igazolta is –, hogy sokaknak már elege van az ilyen megmozdulásokból, fárasztónak, zavarónak érzik azokat. Az állambiztonságért és a közbiztonságért felelős rendőri szervek nem álltak lábhoz tett fegyverrel és nem tétlenkedtek sem az elmúlt esztendőkben, sem az utóbbi hónapokban, napokban. Tették a magukét, megfelelő és pontos információkkal rendelkeztek, tájékoztatást adtak a különböző politikai fórumoknak, és nagyon széles körű megelőző intézkedéseket hoztak.

A párt szerepéről: sikeres párt akkor lehetünk, ha hatékonyabban lépünk fel saját hibáink és ellenfeleink ellen, de több támaszt keresünk magunknak a párton kívül szövetségeseink körében is. Őket a közös munkába jobban bevonva az eddiginél sokkal szélesebb alapokra kell helyeznünk az országban a kormányzást.

SZILÁGYI TIBOR

– Korosztályomnak élete is egy darabka, drámai fordulatokban bővelkedő magyar történelem. „Itt állunk 46 évesen. Úgy érezzük, hogy még erőnk teljében vagyunk és szeretnénk segíteni, tenni valami többet az országért, magunkért, gyermekeinkért. Úgy érzem, hogy a belpolitikai helyzet hangulatmeghatározó, megkerülhetetlen tényezője az alkotó értelmiség helyzete, hangulata, kétségbeesése és igen aktív tenniakarása".

Tarthatatlan állapot, hogy egy szocialista országban a művészet, a kultúra minden területe fenntartási gondokkal küzdjön. Kétségbeejtő, hogy legsikeresebb színházaink csak úgy tudják biztosítani működésüket, hogy a kerületi vállalatok, vagy kerületen kívüliek adnak össze pénzt nyereségük terhére. Nem tartható járható útnak, hogy egy gazdag megye a decentralizálás jegyében támogatja a nem is túl értékes művészi teljesítményeket nyújtó színházát, míg egy szegény vagy szegényebb megye képtelen erre egy talán arra érdemesebb társulatával szemben. A közösen kezelt gazdasági alapból kell értékcentrikusan támogatni, eltartani a kultúrát és munkásait. Ha ez nem lehetséges, akkor érdemben foglalkozni kell pénzügyi átcsoportosításokkal vagy egyes intézmények időszakos, netán végleges megszüntetésével.

Belpolitikai helyzetünk elemzésekor is elkerülhetetlen, hogy jelezzük az aggódó értelmiség, a művészek jogos elkeseredését. Jóleső érzés tapasztalni a hibák, bajok őszinte feltárását, a reális értékelést, de ma ennél már tovább kell lépni. „Az egész művészeti élet, a színházi szakma nevében felajánlom segítségünket a kibontakozáshoz".

DUDLA JÓZSEF

– Akármilyen kicsi is ez az ország, mégsem egyforma Battonyától Nemesmedvesig. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében az embereket nem terhelik politikai természetű és morális feszültségek érezhető mértékben. A politikai közhangulat – tendenciáját tekintve – nálunk is romlik, a politikai stabilitás viszont jobb, mint amilyennek sokan

gondolják vagy feltüntetni szeretnék. Éles, szenvedélyes vitáink vannak, sokakat jellemez a tanácstalanság, a szkepticizmus, de nem jelentős a szembenállásra, a nyílt konfrontációra utaló magatartás. Egyszerre és egy időben változik a termékszerkezet, átalakulóban van a tulajdonfelfogás. Mindez alapvetően megváltoztatja a fizikai és a szellemi munka hagyományos értékelését. Új, a változást segítő technikát alakítunk ki és működtetünk, ami egyúttal leszámolást jelent egy korábbi gazdaságképpel is. Azonban ne áltassuk magunkat. A tömegek elsősorban nem a változásban, hanem az eredményekben érdekeltek.

A reformot nagyon sokan úgy képzelik, hogy az majd a kapitalizmus fogyasztói gazdagságát, az egyén autonómiáját ötvözi a szocializmus termelői és állampolgári kényelmével. Amit viszont mi most meghirdetni tudunk, az nem más, mint a társadalmi pozíciók, az előnyök és a terhek újraelosztása, az érdekek újfajta rangsorolása, a múltbéli viszonyok újraértékelése. Ez gazdasági, politikai és ideológiai küzdelem a javából, amelyből mindenki szeretne győztesen kikerülni, de sokan lehetőleg úgy, hogy ne kelljen a harcban részt venni.

Az ideológiai, értékrendbeli elbizonytalanodással kapcsolatban nem engedhetjük meg, hogy néhány alapkérdésben ne nyilvánítsunk határozottan és egyértelműen véleményt.

Természetes, hogy vannak a pártban, akik a gazdaságban, a politikában és az ideológiában többet követelnek a reformból, mint amit a mai viszonyok között egyáltalában teljesíteni lehet, és elvetnek mindent, ami úgymond régi. Élnek közöttünk nagy számban olyanok is, akik eredményt akarnak, de reformot nem. Az előbbiek hangja nagyon erős, az utóbbiaké viszont úgy fog felerősödni, ahogyan növekszik azoknak a száma, akiket elér a termékstruktúra, a politikai intézményrendszer átalakításának egyénileg esetenként kedvezőtlen hatása. Politikánk és politikai ideológiánk alapkérdéseiben a vitát addig kell folytatnunk, amíg irányadó állásfoglalás nem alakul ki. Ezt várják tőlünk, ez a kötelességünk.

Alapkérdés napjainkban a párt állapota, az alapszervezeteket is átható megújulás. Nemcsak a gazdaság, de a párt is számos helyen és számos témában „teljesítményhiányos". Meg kell értetnünk, hogy az üzemi pártszervezeteknek azt kell a jövőben másként csinálni, amiben a legfontosabbnak és a legerősebbnek érzik magukat, a lakóterületnek pedig azt kell nagyobb mértékben felvállalnia, amiben a leggyengébbek voltak, és egészében azt kell jobban csinálnunk, amit eddig a legkevésbé tettünk: a személyes kiállást. Szerencsére ehhez már vannak valós erők, munkájuk eredményéből valami már látszik, hiszen például a megyei közvéleménykutatók a múlt év őszén a megkérdezetteknek csupán 26 százalékánál tapasztaltak bizakodást a kibontakozás iránt, míg ez év őszén már 46 százalékra nőtt ez a szám. „Ámde érezzük a türelmetlenséget, az elégedetlenséget is. A lakosság egy része a gyakorlati tettek eredményeit még kevésbé érzékeli, egy másik része viszont annál inkább. Akit még erőfeszítésre nem késztetett a reform, az keresi, mi történt, akiket pedig kedvezőtlenül érintett, azok többségükben keményen ellenállnak. Ez így természetes."

Az ózdi példa alátámasztja: nem tehetjük meg, hogy mindig, minden kérdésben megszavaztatjuk a párttagságot, és amire többen szavaznak, azt csináljuk. Nem bújhatunk a tagság mögé, általa fedezve sem képviselhetjük úgy a helyi érdekeket, hogy a párt általános politikája sérüljön és a nemzet érdekei szenvedjenek csorbát. A vezetésnek vállalnia kell az ütközéseket. Hiba volt, hogy korábban a tagság helyett akartunk gondolkodni, de épp ilyen hiba lenne minden döntést általa meghozni. Legjobb vele együtt határozni úgy, hogy a politikai akaratképzés lényegesen demokratikusabb, a végrehajtás pedig fegyelmezettebb legyen.

VAJDA GYÖRGY

– Az elmúlt néhány évben belföldön és külföldön szóban és írásban elég sok figyelmeztetés hangzott el adósságállományunk és kintlévőségeink mértékét és jellegét érintve is. A korábbi időszaktól való elhatárolódásról: a társadalom mindenért a mi pártunkat teszi felelőssé, ami az elmúlt 32 évben történt, és nem nagyon lehet ez alól egy egyoldalú deklarációval mentesíteni magunkat. Valamiféle egymásra mutogatás alakulhat ki, ami egyáltalán nem használ pártunk működőképességének.

Pártunk tagjainak a cselekvéséhez, vitáihoz fogódzókat kell adni. Ez nem áll ellentétben az alulról építkezés gondolatával. Felhívta a figyelmet a vezetés egységének és ütőképességének fontosságára. Egyetértett azzal, hogy politikai vezetőinknek saját arcuk van, hogy hozzá kell szoknunk a különbözőségekhez, hogy a vélemények ütköztetésében igyekszünk az optimális megoldásokat kialakítani, de cselekedni többféleképpen nem lehet.

A párt tagjaihoz intézett levélben vagy valamilyen más módon a Központi Bizottság fejtse ki álláspontját a legfontosabb válaszra váró kérdésekben. Mondja meg közérthetően, világosan, mit és hogyan gondol, mit akar, hogyan akar. Nagy szükség van arra, hogy meggyőző erejű vezetők, szimpátiát keltő személyek, színes, hatásos érveléssel fejtsék ki a mi nézeteinket. Mi az utóbbi időben főleg negatívumokról szóltunk, nem vettük figyelembe, hogy az emberi léleknek szüksége van valami lelkesítőre is. Azt, hogy miért érdemes élni, miért érdemes küszködni, nekünk kellene megmondani, nem lenne szabad átadni a terepet azoknak az ellenzéki mozgalmaknak, amelyek most kibontakoznak.

BERECZ FRIGYES

– Belpolitikai helyzetünk stabilizálása nélkül nem vagyunk képesek végigvinni a kibontakozást, nem tudunk jelentős gazdasági eredményeket elérni, viszont lehetetlen megvalósítani a stabilizálást a társadalom kaotikus állapotában, ideológiai zűrzavarban, céljaink világos megfogalmazása nélkül. E kölcsönhatás ördögi körének foglyai vagyunk, és nem tudjuk, mely ponton, hogyan lehetne ebből kitörni. Ennek tulajdonítható, hogy több alapvető kérdésre nem tudunk világos választ adni. Meghirdettük például a gazdaságpolitikai fordulatot, de nem határoztuk meg, milyen irányban, mennyire fordulunk el az eddig tévesnek ítélt utunktól, milyen gyorsító erők segítségével, milyen sebesen, meddig akarunk eljutni az új irányban. E nélkül viszont a szándékolt fordulat tanácstalan forgolódássá silányulhat.

Hangsúlyozta, hogy új társadalmi modell részletes kidolgozása, bevezetése nélkül nem juthatunk előbbre.

A szocialista társadalom csak akkor lesz működőképes, csak akkor mentheti meg forradalmunk vívmányait, ha beépítjük a visszajelzés, a visszacsatolás hiányzó idegpályáit. Ilyen szempontból másodlagos kérdés, hogy ezt több, szocialista programmal fellépő párt, vagy a váltógazdálkodást lehetővé tévő intézményes árnyékkormány közreműködésével, vagy egyéb más, eddig ki nem próbált módon kívánjuk megvalósítani vagy hagyjuk megvalósulni. Döntő az, hogy a mi szocialista társadalmunk is önszabályozó legyen. Egy ilyen modell nem vezethet el a polgári társadalom restaurációjához. Miként az értéktörvény sem csak a kapitalista, hanem minden árutermelő társadalom, így a szocializmus megkerülhetetlen törvényszerűsége is, úgy a társadalom önszabályozó alkalmazkodó képessége sem csak a polgári társadalom, hanem minden magasabb rendű társadalom nélkülözhetetlen rendszeralkotó eleme. Hogy egy társadalom polgári-e vagy szocialista, nem az önszabályozás tényétől és az ahhoz igénybe vett eszközök milyenségétől függ, hanem az adott társadalom céljaitól, a célok elérésének, megvalósításának a programjától. Útelágazáshoz értünk, s nekünk azt az utat kell választani, amelyen járva a szocialista építés új szakaszába juthatunk, ha jól ismerjük fel annak törvényszerűségeit, és nem azok megsértésével, figyelmen kívül hagyásával, hanem azokat figyelembe véve vagy hozzájuk igazodva alakítjuk sorsunkat.

Történelmünk során sokszor tévedtünk hibás útra saját hibánkból is, kényszerítő körülmények hatására is. Most nem kevesebb a lehetőségünk, minthogy elsőként lépjünk egy olyan útra, amely helyesnek minősülhet az utókor szemével nézve is. Rajtunk múlik, hogy ezt a lépést ne hibázzuk el.

GLANCZ LÁSZLÓNÉ

– Az alapszervezeteknek nem általánosan megfogalmazott bölcsességekre van szükségük, hanem a politikai helyzet, közelebbről a párt helyzetének, szerepének, munkastílusának az eddiginél sokkal gyorsabb megvizsgálására. A vezető szervek egyértelműen foglaljanak állást mindazon kérdésekben, amelyeket a tagság az utóbbi hónapokban, egy-két évben taggyűléseken és egyéb fórumokon felvetett, s amelyekre mindmáig csak hézagos válaszokat kapott. Nem szabad elkövetni azt a hibát, hogy a ló másik oldalára átesve, központi irányítás nélküli szabadcsapatokká tegyük a magukra hagyott alapszervezeteket, amelyeknek az új fejlemények megítéléséhez nincs mindig megfelelő szelektáló képességük. Az alapszervezetek folyamatos tájékoztatása, vita- és érvanyagokkal való ellátása az önálló politikai munkához ma nélkülözhetetlenebb, mint valaha.

A korrupciós ügyekkel kapcsolatban: ezek a párt tekintélyét rombolják, másrészt vezetőellenes hangulatot keltenek. Személyekre való tekintet nélkül el kell járni azokkal szemben, akik vétenek a törvény ellen, de azokkal szemben is, akik a vétkesek között cinkosságukkal némák. Elterjedt és nem alaptalan vélemény, hogy a hibákat nem szabad takargatni, mert akkor nő azoknak száma, akik elfordulnak tőlünk.

Az értelmiségi tevékenység nagy része – az oktatás, az egészségügy, a műszaki fejlesztés, a tudományos kutatás, a művelődés – olyan területeken folyik, amelyek a társadalmi fejlődés hosszabb távú érdekeihez, jövőjének megalapozásához kötődnek, s amelyek beruházásai nem azonnal térülnek meg, és ezért jövőbe tekintő szervezést igényelnek. Olyan helyzetben, amikor a jövőhöz fűződő érdekek – gazdasági kényszerből vagy hibás politikából – háttérbe szorulnak a napi gazdasági, pénzügyi szempontok, a pillanatnyi túlélés és a tűzoltás taktikája mögött, akkor ezek a területek alig gyógyítható károsodásokat szenvednek. A kedvezőtlen tapasztalatok az értelmiség jelentős csoportjaiban azt a meggyőzédést érlelik, hogy a hivatalos politika értékrendje és célrendszere alkalmatlan a számukra elsőrendűen fontos értékek integrálására és érvényesítésére, ezért az alternatív mozgalmak útján, esetleg a politikai erőviszonyok átrendeződésével kell „kikényszeríteniök" céljaik figyelembevételét.

KATONA IMRE

– Ha nem értékelünk pontosan, akkor a párton belül talajt teremthetünk a szélsőséges áramlatoknak. Akár jobbról, akár balról túlozunk, az a reform ellen fog irányulni. Ha a párton belül nem fogalmazunk egyértelműen és félreérthetetlenül, hogy a reform vonalán haladunk, akkor ez erősíti az ellenzéket, a jobboldalt. Másrészt, ha nem lépünk fel eszmei, politikai eszközökkel az ellenzékkel szemben, az erősíteni fogja a párton belül a baloskodást. Ez olyan politikai tényező, amit nekünk nagyon komolyan végig kell gondolni.

A pártértekezletet követően centrálisan kellett volna dönteni a pártértekezletek kérdésében.

A nyilvánosság kérdéseiről: a különböző téves szakmai nézetekre nem reagál maga a szakma. Ha viszont a szakmai kérdésekre a vezetés reagál, az könnyen félreérthető, az emberek azt a következtetést vonhatják le, hogy nem szakmai, hanem hatalmi kérdésről van szó.

A KB-ülés után kiadandó állásfoglalás megszerkesztésével kapcsolatban: nyilvánítsa ki a Központi Bizottság, hogy szükségét látja az adórendszer korrekciójának, szükségesnek tartja a bérreformot, mérsékelni azt a terhet, amelyet az inflációs ármozgás a gyermekes családokra, kisnyugdíjasokra hárít. Csökkenteni kell az állami hivatalok költségvetését, a felszabaduló összegeket pedig az oktatási, egészségügyi, szociális kiadásokra fordítani. Megvizsgálandó, hogy az állami intézmények, a párt és más mozgalmak milyen forrásokat szabadíthatnának fel oktatási és egészségügyi célokra.

Érvényt kell szerezni minden területen, funkcióra való tekintet nélkül a morális és a törvényes kötelményeknek.

SZÉPE ÁGNES

– A pártértekezlet figyelmét túlságosan lekötötte a nemzedékváltás, s ez nem lett volna így, ha átfogó politikai és gazdasági, kritikai elemzéssel feltárják a súlyos helyzetet kiváltó okokat.

Szóvá tette pártunk főtitkárának a Magyar Hírlapban megjelent legutóbbi interjúját, amely a párt belső életének néhány kérdésével is foglalkozott.

A többpártrendszer intézményesítése csak egy szűk értelmiségi réteg törekvése. A tagság nagy része nem akar többpártrendszert, mert úgy ítéli meg, hogy a mai keretek között ez növelné az amúgy is meglévő zűrzavart és anarchiába torkollna. Ezt tükrözte a pártértekezlet állásfoglalása is. A párttagság a közvélemény mozgósításához ne eszköz legyen, hiszen ő maga a párt. Nem bevonni kell tagjainkat a politizálásba, hanem velük együtt kell csinálni a politikát. Ha a párt nem áll a társadalmi folyamatok élére, akkor megszaporodnak az alternatív szervezetek. Nem is az a baj, hogy ők megjelennek a társadalomban, hanem az, hogy nem a párt válik kezdeményezővé, és ezeket a szervezeteket a párt működésének hatástalansága hozza létre.

A haladást fékező okokról: belső helyzetünk súlyosságát nem a teljesítmények elmaradása, hanem a piacnélküliség okozza. A gazdasági helyzet legfrissebb elemzését mielőbb ismerje meg a Központi Bizottság.

ÖRDÖGH SZILVESZTER

– Az elmúlt évtizedek tanulsága: „minél nagyobb és hangsúlyosabb helyet kap a múlt bármely nép jelenidejében, annál inkább meghamisítja adott helyzete igazolásául vagy háttérbe szorítja a jelent, valamely délibábos jövő érdekében. Amíg nem természetes a múlt a nemzeti önismeretben valósága szerint, addig a jelen kényszerpályán kínlódik és idea az elképzelt jövő. Nem a múlt igazolja a jelent. Mindig a jövő, visszamenőlegesen. Tehát a jelen a legfontosabb történelem. Nem a múltnak tartozunk felelősséggel, hanem a jövőnek."

Számadás és számonkérés egymástól elszakíthatatlan fogalmak. Egyiknek sincs fedezete, hitele a másik nélkül, egyikkel is, másikkal is vissza lehet élni.

Az új társadalmi konszenzust illetően nem az egységet kell erőltetni a kialakult különbözőségben. Az összefogást kell igényelni, példát mutatva. Minden szavunknak csak ez lehet a hitele. Ne áltassuk magunkat, az értelmiség nagy hányadát elveszítettük. Kit azért, mert elfáradt, kit azért, mert meghasonlottan elpártolt. Kit mert csalódott, kit mert csalt. Másokat pedig azért, mert mégsem lettek gondolkodó értelmiségiek, bár megkapták hozzá a jogosítványt, a diplomát. Ne feledjük: az értelmiség akkor

is kiszolgáltatott, ha önzetlenül szolgál. De ha elveszíti a hitét, már csak kiszolgáltatott marad. És akkor fásult lesz, cinikus vagy lázadó.

Nem magyarázkodni és nem felhánytorgatni kell tehát a múltat, elegendő azt – József Attilával szólva – bevallani. A szocializmus eszméjének alig lehet köze ahhoz, ami a nevében a kezdeti évtizedben megtörtént. De ami megtörtént, az mindannyiunk közös történelme. Az örökölt történelemből nem hagyható ki egyetlen nap sem, nem hogy év vagy évtized. Sokszorosan is folyamatos és közös az a történelem is, amit ma megélünk, formálunk és majd hátrahagyunk. Egyetért azzal a véleménnyel: a párt vezető szerepe nem hatalmi deklaráció függvénye, azt csak a nép igazolhatja azzal, hogy követi a pártot, de a követésnek alapfeltétele a bizalom, a kölcsönös bizalom, amely társsá szervezi a vezetőt és vezetettet.

ACZÉL GYÖRGY

– Szükség van-e a Magyar Szocialista Munkáspártra, szükség van-e Magyarországon kommunista pártra? – „Igen, ma is úgy tartom, hogy ennek a népnek, életének optimális, legjobb megoldás a szocializmus, és ahhoz pedig szükség van egy kommunista pártra. Hogy az milyen legyen, ez nagyon sok mindentől függ, attól, hogyan fogjuk a továbbiakat alakítani." Ma a politizáló emberek nagyon nagy százaléka a párthoz tartozónak érzi magát.

A felszólaló aláhúzva a kiegyensúlyozott értékelés fontosságát, utalt arra, hogy a társadalom 1956 után olyan körülmények között újult meg, hogy átvette az adott, kész struktúrát, ebben az értelemben tehát „gúzsbakötve táncoltunk". Ezt figyelembe véve lehet csak megítélni minden cselekedetet. A döntő mérce az, hogy elment-e a párt az akkori lehetőségek között a maximumig vagy sem, miben késlekedett, miben tétovázott és mit mulasztott el. Felidézte az „aki nincs ellenünk, az velünk van" jelszó születésének körülményeit és jelentőségét, a személyi szabadság felé megtett nagy lépést, az akkori konszenzus alapjának egyik pillérét. Véleménye szerint a közmegegyezés alapja akkor sem csak az életszínvonal emelkedése volt, hanem az egyén növekvő szabadsága, s az a pozíció, amit a szocialista országok sorában akkor elfoglaltunk. Az emberek érezték, hogy van mit védeni. Ebben az időszakban a magyar szellemi élet, a magyar tudományos élet minden nagy alkotója rokonszenvezett a párttal, segítette politikájának alakítását. Németh László nem véletlenül adta egyik tanulmánya címének az „Aranykor küszöbén"-t, amely a 60-as éveket jellemzi. Illyés Gyula az emelkedő nemzetről és arról a szélárnyékról beszélt, amely elősegíti a fejlődést. Déry Tibor a börtönből való szabadulása után azt vallotta, hogy „álmaihoz legközelebb", azaz a szocializmushoz, most áll ez az ország. A 70-es években ezt a folyamatot nem sikerült tovább vinni a következő nemzedékre, most vár ránk ez a feladat.

A felszólaló bírálta a 70-es évektől számított visszarendeződés konkrét tényeit: 50 nagyüzem – úgymond – kivonását az értéktörvény alól 1972-ben, bírálta az olajárrobbanáskor tanúsított magatartást, az értelmiség-ellenesség eluralkodását, a káderpolitika hibáit.

A mai feladatokról szólva leszögezte: a kibontakozáshoz, a tárgyaláshoz a pártnak szüksége van önbizalomra és bizalomra, a közösen kialakított álláspontra. Véleménye szerint: a pártnak ki kell tartania amellett, hogy a valódi egyenlőség mellett áll, az egyenjogúság nemcsak a jog előtti formális egyenlőség, nem az egyenlősdi. Ugyanígy ki kell tartani a társadalmi köztulajdon mellett, annak elsődlegessége és meghatározó szerepe mellett. Ha az új alkotmány kimondja a magántulajdon szabadságát, akkor jelölje ki a magántulajdon korlátait is. Feltétlenül a pártnak kell felkarolnia az oktatáshoz, a képzéshez, a művelődéshez való jognak és gyakorlási feltételeinek a biztosítását, az óvodától a magas művészetig, mert a legfőbb érték, az ember nélkül a szocializmus nem lehet szocializmus és nem is fejlődhet.

A politikai hatalom társadalmasítása, demokratizálása, a párton belüli pluralizmus kialakítása és a párt szerepének módosítása újszerű megközelítést, értelmezést kíván. Túlságosan sokszor emlegetjük a kormányzópárt kifejezést. Ő inkább a mozgalomra tenné a hangsúlyt. Kormányok megbukhatnak, de a kommunista mozgalom nem fog soha megbukni. Az állam nem sértheti a gazdaság autonóm működését, de ugyanakkor jóléti, szociálpolitikai szerepének is kell lennie. Elképzelhetetlen, hogy ne szerepeljen nálunk a szolidaritás, ami minden tisztességes szociáldemokrata pártnak is a programjában van. Az esélyegyenlőséget – főként az új generációk számára – meg kell teremteni.

Mint mondotta, a gyakorlatban kell biztosítani a munkához való jogot, el kell kerülni a tartós és tömeges munkanélküliséget. Fel kell zárkózni a világgazdasági követelményekhez. Visszautasította azokat a támadásokat, amelyek most a szövetkezeti tulajdont érik. A szövetkezeti tulajdon nagy érték, s nemcsak a magyarországi szocializmusnak volt büszkesége, hanem a világ szocializmusa számára is. Ezért ma – a mezőgazdaság fejlődésének minden bajával, kínjával, gyötrelmével együtt – a továbbfejlesztésre kell helyezni a hangsúlyt. Úgy foglalt állást, hogy a pártnak legyen saját programja, mert csak annak alapján lehet mindenki mással tárgyalni, elhatárolódni az álbaloldaltól, a konzervativizmustól, a támadó jobboldaltól is. Egy kommunista párt a nemzet pártja és internacionalista párt is.

Bonyolult, óriási felelősség van rajtunk. Ha be fog bizonyosodni Magyarországon, hogy nem tudjuk megreformálni a szocializmust, nemcsak magunknak ártunk, hanem a baloldalnak és mindenkinek, aki ebben a világban enyhülést, jobb szocializmust akar.

GYÖRGYI BÉLA

– Ha folytatódik a gazdasági és politikai életünkben tapasztalható romlás, a társadalom minden területét kikezdő erózió, akkor nem hosszú idő múlva eljuthatunk egy robbanás előtti állapothoz, ami beláthatatlan következményekkel járhat. Ilyen körülmények között, ha a mai felső szintű pártvezetés is csak a közelmúltban elvégzett elemzés alapján ismerhette meg a valós tényeket, jobban át kellene gondolni, hogy mi az, amit még elbír, és mi az, amit már nem bír el a társadalom.

A múlttal való felelősség kérdésében egyet értett Vajda elvtárssal, mondván aligha válogathatunk abban, miben vállaljuk és miben nem vállalhatjuk a felelősséget az elmúlt időszakban történtekért. Különben nem is ez a legfontosabb, hanem az, hogy végérvényesen tanuljunk a múltból, ennek megfelelően dolgozzunk a jövőben, de tisztáznunk kell, hogy kikre, milyen rétegek támogatására számíthatunk a kibontakozásért vívott harcban, hiszen szövetségesek nélkül nem lehet csatát nyerni. Véleménye szerint kellene lenni a társadalomban egy olyan tekintélyes rétegnek vagy csoportnak, amelyet éppen azért, hogy jó szövetséges legyen, kedvezményezünk. Ilyen lehet például mondjuk a fiatalok, a pályakezdők, a családalapítók népes csoportja.

Utalva Grósz elvtársnak a Magyar Hírlapban legutóbb tett nyilatkozatára, szükségesnek tartotta, hogy a vezetés nyílt, világos és egységesen vállalt választ fogalmazzon meg néhány kérdésben. Ilyen a népgazdaság helyzete, a többpártrendszer kérdése, a párt vezető szerepének jövőbeni értelmezése. Ha ezekben a fő kérdésekben határozottan állást foglalunk, és ezek mellett szilárdan ki is tartunk, akkor – hangoztatta – meg tudjuk tartani akcióképesen párttagságunk nagy részét, sőt gyarapíthatjuk szövetségeseinket is. Nem tartotta szerencsésnek azokat a sajtóban megjelent nyilatkozatokat, cikkeket, amelyek egy része kimondottan félrevezeti a közvéleményt, s zavarokat okoz a fegyveres erők és testületek tagjai körében.

Idézte a Néphadseregi Pártbizottság legutóbbi ülésén megfogalmazott dokumentumot: „az eszünkre és szívünkre hallgatva, a szocializmus jövője érdekében akarjuk a megújulást. A hadsereg reformpárti, ugyanakkor rendpárti, mert tudja, hogy az elhatározottak végrehajtásához stabilitás és nem labilitás, rend és nem anarchia kell. A Magyar Néphadsereg politikailag szilárd, ütőképes, kész és képes minden feladat megoldására."

POZSGAY IMRE

– A belpolitikai napirendi pontnak a vitáját nem egy konkrét döntés, hanem a nézetek tisztázása érdekében folytatjuk. Ennek során „nem egymásnak akarunk megfelelni, hanem egymással vitatkozva akarunk megfelelni a vezető szerepből eredő követelményeknek és funkciónak."

Az elmúlt másfél évtizedben ez nem sikerült. Nem volt eredményes a politika, sem a gazdaságpolitika. Ennek következtében keveredtünk ellentmondások közé.

Egyetértve azzal a cselekvési egységgel, amelyet Ördögh Szilveszter összefogásként említett, azzal is tisztában kell lenni, hogy ez a cselekvési egység semmiképpen sem egy szakrális egységkép formájában jöhet létre. Nem tehetjük meg, hogy egymás ízlésének akarjunk megfelelni, miközben a társadalom rólunk egészen más képet alkot és egészen másként viselkedik. Az egység monolitizmusa megfelelő kormányzati eszközök nélkül, melyben az állampolgár önmeghatározásának és önkifejezésének eszközei sincsenek meg – az a nemzet teljesítőképességének az elmaradásához vezethet.

A kérdés az, hogy a párt szervezetét hozzá tudjuk-e igazítani az új körülményekhez egy új egységkép és egy új egységfogalom jegyében. Néha azt hisszük, hogy ölünkben a hatalom, de nem tudunk élni vele. Nincs erről szó. Most a tisztázások, a viták ideje van. Egy nagyon lényeges követelménynek kell eleget tenni: bebizonyítani újra a társadalomnak, hogy alkalmasak vagyunk a vezető szerepre, mert a társadalom ezt „isten bizonyra" nekünk nem hiszi el.

A hatalommal kétféleképpen lehet élni. Az egyik a reflexszerű féltő reagálás, amely a párttagság egy részében tapasztalható. Azt kellene azonban tudni tagságunknak is, meg a társadalomnak is, hogy ha a féltő reflexek alapján cselekszünk, élünk ezzel a hatalommal, akkor tulajdonképpen ugyanazt érjük el, amitől meg akarunk szabadulni. Nem a hatalom feladásáról folyik itt a vita, hanem arról, hogy mire használjuk ezt a hatalmat. Ezt pedig egy meglazult társadalmi összetartás, egy elmúlt konszenzus, közmegegyezés után egy új társadalmi kiegyezésre lehet felhasználni. Ugyanis ez a hatalom nem a mienk, hanem a népé.

A társadalom vezetőképesnek és hatékonynak szeretné látni az MSZMP-t. Más szervezetei és intézményei útján is részt kíván venni a hatalom gyakorlásában. Ha az e törekvésnek megfelelő intézményi formát – amelyet az alkotmányban, a törvény-előkészítésekben és sok minden másban tisztázni akarunk – nem tudjuk megtalálni, akkor is lesz közmegegyezés, csak negatív előjellel, mert a társadalomban a párttagság és a pártonkívüliek találnak majd egymásra az elégedetlenségben.

A körvonalazódó reformkoncepció, a reformprogram alapján végig kell gondolni a tennivalókat a tulajdonviszonyok felülvizsgálatától kezdve, a közösségi kapcsolatokon át, egészen a hatalom gyakorlásának a módszeréig. Az előadói beszédben is elhangzottaknak megfelelően jobban meg kell ismerni a társadalom természetét, nagyobb önismeretre van szükség. Egy tagoltabb, politikailag jól berendezkedett társadalomban a nyilvánosság sem kizárólag az elégedetlenség kifejezése lesz. A tiltakozásokból, lázadásokból pedig konszenzus, új együttműködési formák születnek.

KOI TIBOR

– Mint a MÁV Záhonyi Igazgatóságának pályamestere, azokról a kérdésekről szólt, amelyek munkahelyének ezer fős párttagságát foglalkoztatják. Az emberek úgy látják, hogy nincs kellő egység a vezetésben. Értelmezési zavart és helyenként megütközést keltettek a különböző vezetői megnyilatkozások, továbbra is személyi változásokat sürgetnek az emberek a politikai és a gazdasági irányítás alsóbb szintjein is.

Politikánk gyakorlása során szóljunk az eredményekről, adjunk hangot ezeknek is, amelyekért nem kell szégyenkeznünk. Ne vállaljuk fel mások hibáit. Politikai döntéseink előkészítő munkája során helyénvaló a nyílt, őszinte, kritikus vélemények cseréje, azok ütköztetése. Szükség van azonban a vitákban kiérlelt olyan irányvonalra, amelybe az alapszervezetek kapaszkodni tudnak, amelyek alapján kialakíthatják saját helyi politikai álláspontjukat, feladatukat. Ha az alapszervezetek ilyen irányvonalhoz kapcsolódni nem tudnak, akkor a párt elveszti tartását, és az erőltetett önállóság anarchiába csap át.

Befejezésül szóvá tette, hogy azt a több millió tonnányi nyersanyagot, amit Záhony határállomáson keresztül hoznak be az országba, célszerűbb lenne Szabolcs-Szatmár megyében feldolgozni, mert ez kevesebb költséggel járna, mintha az ország különböző távoli pontjain történik ugyanaz.

Fontosnak tartotta, hogy a döntésekben „a végeken" is érezzék az emberek saját véleményüket, párttagok és pártonkívüliek egyaránt, mert ha ez így lesz, akkor többen állnak mellénk.

DEÁK LÁSZLÓ

– A demokrácia, a nyilvánosság térhódítása üdvözlendő még akkor is, ha az néhol zavarokat, bizonytalanságot okoz. A pártnak azonban nyíltabban, egyértelműbben kell felvállalnia a pluralizmust, a platformszabadságot, politikai eszközökkel kiállnia igazáért. Ezzel ma a pártvezetés adós. Bizonyos esetekben kivár, késlekedik az állásfoglalással. Esetleg utólag cáfol, vagy az önállóság jegyében az alapszervezetekre bízza a választást.

Egyetlen példa: a pártértekezleten elhangzott, hogy az MSZMP az egypártrendszer híve. Ám erről a polémia azóta is szüntelenül tart, a párt nem érvel, csupán az értekezlet állásfoglalását ismétli. Ez kevés. Párttagok és pártonkívüliek, tudományos kutatók közölnek bennünket támogató, álláspontunkat helyeslő írásokat, az érvek sokaságával támasztják alá igazunkat. Miért nem szedjük ezeket csokorba és juttatjuk el az alapszervezetekhez?

„Merészen állítom a következőt: pártalapszervezeteink jelentős része konzervatív beállítottságú. Márpedig, ha mindent az alapszervezetekre bízunk, önállóságukra apellálunk és munkájukhoz nem biztosítunk sem ideológiai, sem gazdasági, szociális támaszt, csak még konzervatívabbak lesznek."

Ha a politikai harc színtere a lakóterületekre kerül át, az üzemi pártszervek akkor sem érezhetik, hogy lebecsülik őket. Meg kell őket erősíteni abban, hogy az üzemben dolgozó párttagok feladatává válik a területi pártmunkában való felkészült, aktív részvétel.

A szövetségesekkel kapcsolatban a kinyújtott jobbkéz és az őszinteség mellett azzal is érdemes foglalkozni, hogy a politika formálásának a lehetőségét is felkínáljuk számukra. Ha ezt nem tesszük, magunkra maradunk.

A munkásság nagy része nem igazán érti a termékszerkezet-átalakítást, mert úgy érzi, hogy alapvető érdekeit sérti. De megmagyaráztuk-e, hogy az átalakítás, a modernizálás miért elemi érdek? Ki mutatta be, hogy a szerkezetátalakítás – ha sok gonddal, vajúdással jár is – milyen előnyöket hozhat? Tapasztalom, hogy sokszor még olyan helyen is munkanélküliségről beszélnek, ahol erre semmi indok nincs.

Bizalomépítő lépés lenne, ha módosítanánk az adózás feltételeit, felgyorsítanánk a bérreformot, a tulajdon reformját, a költségvetési reformot, a szociális reformot. Ma Magyarországon mindenki az elosztást vitatja, a termelés viszonyaival keveset foglalkozunk. A követelési hullámokat meg kell állítani, mert ha végeláthatatlan vitákba bocsátkozunk, arra nem marad idő, hogy éppen a gazdaság talpra állításával szüntessük meg a torz értékviszonyokat.

Feltétlenül szükség van valamilyen rövidtávú program megfogalmazására is, amelyhez csatlakozni tudnak a tömegek. Fel kell vállalni a mások által sorskérdésnek nevezett témákat is. A párt nyíltabban álljon ki ezek mellett, a kérdések súlyának megfelelően, mint ahogy tette ezt a nemzetiségi politikával kapcsolatban is.

ORMOS MÁRIA

– A pártnak újra kell kezdenie a politizálást. Politika az a tudomány vagy művészet, amely arra irányul, hogy a hatalmat megszerezze, megtartsa, beleértve ebbe a hatalomnak szilárd, erős társadalmi bázisát, azokat az eszközöket, amelyek a korrekciót biztosítják a társadalom önszerveződése útján – ahogy erről Berecz Frigyes is beszélt –, és egyúttal tartalmazza azokat az eszközöket, a programtól a propagandán át egészen a személyi ráhatásig, amelyek a hatalom gyakorlásához szükségesek.

Napjainkban a szocialista építés válságos helyzete elsősorban a belső erők függvénye. Az ország kivezetésére a jelenlegi kátyúból csak abban az esetben van remény, ha a párt politikájával biztosítani tudja a reform erőinek összefogását, ha úgy tetszik, a szocializmus körüli erők koalícióját. A társadalmi mozgások nem keltenek különösebb aggályokat, inkább az, hogy a párt nem volt képes elkezdeni az újfajta politizálást közvetlenül a pártértekezlet után. A keletkezett egyesületek, szervezetek jelentősége érdemükön és jelentőségükön túl megnőtt. Mi magunk is túldimenzionáljuk a jelentőségüket. A magyar társadalom ugyanis mind ez ideig elsősorban arról tett tanúságot, hogy el akarja kerülni a káoszt, és az országot nem akarja zűrzavarba taszítani. A gazdasági kátyú létezik, de ez a kitartó lojalitás is az utolsó évek öröksége.

Tekintettel arra, hogy az új szerveződések nagyobb része értelmiségi befolyás alatt keletkezett, az a látszat, mintha a hatalom kérdése manapság e rétegen fordulna meg. Ez nincs így. Az értelmiség a történelemben mindig több alternatívát fogalmazott meg, de nem tőle függött, hogy melyik alternatíva kerekedett felül. A társadalmi változások aszerint következtek be, hogy melyik alternatívához sikerült átütő erejű támogatást szerezni.

Többet és nagyobb mélységben kellene foglalkozni azzal, hogyan biztosítsuk a reformfolyamat további társadalmi támogatását. Politikai természetű dilemma, hogy a szerkezet-átalakítás folyamatában a párt szembekerül eddigi bázisának egyik legszilárdabb oszlopával, a munkásosztállyal, pontosabban annak egy részével. Sem a kohászok, sem a szénbányászok, sem más nagyipari munkások maguk nem tehetnek arról, hogy elmaradott felszereléssel, technikával eladhatatlan árukat állítanak elő. Amíg a párt ezzel a kérdéssel kapcsolatban ki nem alakítja álláspontját, addig a reform a támogatók körében sem lehet igazán hatékony, s a lassú lépések politikája a munkástömegeket is eltávolíthatja tőle. Belpolitikai szempontból ítélve meg a gazdasági helyzetről alkotott képünket, a különböző mutatók összevetésével bizonyára be lehet bizonyí-

tani a fejlődést, de a legutóbbi időszakot teremtett lélek sem élhette át ennek jegyében. A lakosság az eddig meghozott áldozatok eredményét még nem látja.

A jelenleginél jóval nagyobb figyelmet kell fordítani az ifjúság kérdéseire. Az ifjúság valósággal predesztinálva van arra, hogy egy radikális reformprogram támogatója legyen. Nem szervezeti kérdéseken múlik tényleges szerepe, hanem azon, hogy a párt vagy a KISZ, vagy bármi más konstruktív, progresszív vezetés tud-e az ifjúság számára vonzó feladatokat, kihívásokat megfogalmazni, és meg tudja-e értetni vele, hogy az előttünk álló heorikus küzdelemben számít az ő dinamikus és érett közreműködésére.

Ormos Mária leszögezte: a lehetséges kibontakozási utat a belátható időben, a közeljövőben a maga részéről is az egypártrendszer fenntartásában, az egység megerősítésében, a hatalmi bázis átszerkesztésében és kiterjesztésében látja. Meg kell próbálni a társadalmi érdekkifejezés, önszerveződés és ellenőrzés pluralizmusával a társadalom önszabályozásának új útjait megkeresni.

Elengedhetetlen, hogy a párt megmondja: hova szeretne eljutni, és hogy szerinte a cél felé az út merre vezet. Meg lehet mondani, hogy a párt új politikájának a lényege az, hogy a tőkés viszonyok helyreállításának elkerülésével visszahelyezze jogaiba a gazdaság és a társadalom természetes törvényeit. A gazdasági eszközök teljes körű birtoklása nélkül is keresse meg azokat a határokat, amelyeken belül a szocialista célok érvényesülésére döntő befolyással lehet.

A szocializmus súlypontját át kell helyezni a gazdasági területről a politikára, az emberi lehetőségek kibontakoztatására, az igazságosságra, az egészségügyi és a szociális szférára. Egy ilyen program részének kellene lennie a gazdasági stratégiának is. Meg kell mondani az embereknek, hogy jelenleg nem ígérhetünk mást, mint könnyeket, de azt is, hogy mi az elérhető cél az átmeneti vállalások, megszorítások, áldozatok árán. A párttagokat és a pártonkívülieket meg kell kérni, hogy saját érdekükben, de az ország érdekében is csatlakozzanak a kibontakozási programhoz.

HORN GYULA

– Azon az úton haladunk ma is, amelyet a májusi pártértekezleten a fordulat, a reform és a megújulás szavakkal jellemeztünk. Mit hozott azóta a belpolitikai élet?

Gyakorlatilag sajtószabadság van. Az természetes, hogy néhány hónap alatt gazdasági helyzetünkben nem lehetett javulást elérni. A pártértekezleten elemi erővel igényelték a gyámkodás megszüntetését és az önállóságot, a változtatás igénye nemcsak az országos központra vonatkozott. Az önállóság lehetőségei ma meg is vannak. A társadalom nem mozdulatlan, hanem nagyon is komoly mozgásban van. Nemcsak a múltban elkövetett gazdasági hibáktól, hanem a politikai rendszerbeli hibáktól is el kell határolódnunk.

Ami ebben az országban megvalósul, annak nagyon komoly elismerése van a világban is. Amit ma csinálunk, azt Keleten és Nyugaton is úgy értékelik, mint valami modell-jellegű fejleményt, amely mintaértékű a létező szocializmus, a szocialista gyakorlat megújulása tekintetében. Tudomásul veszik és természetesnek tartják, hogy

a folyamatos megújulást mi a szövetségi rendszerünk keretén belül akarjuk megvalósítani. Ezt akceptálják is. Ez utóbbi szempontot figyelembe véve túlzás nélkül mondhatjuk, hogy rendkívül fontos nemzetközi jelentősége van mindannak, ami nálunk történik.

Az ideológiai szférával kapcsolatban most nem ideológiai koncepciókat kell kidolgoznunk, hanem a kommunistákat, a párttagokat feloldani az ideológiai lelki béklyóktól, ne legyen lelkiismeretfurdalásuk amiatt, ha megtagadnak korábbi tabukat, amelyek már nem tekinthetők a szocializmus lényegének. Ma mindenkinek sorsközösséget kell vállalnia azokkal a törekvésekkel, amelyek mellett szavaztunk. Egy visszarendeződést a társadalom, benne a párttagok sem viselnének el. Egy jobboldali vagy polgári restaurációt pedig a kommunisták nem viselhetnek el.

A közelmúlt nyugat-európai tapasztalatai azt mutatják, hogy a szakszervezetek szinte kivétel nélkül összefogtak a kormányokkal azért, hogy megőrizzék egy-egy ország stabilitását. Nem kell tagadni a magyar szakszervezetek érdekvédelmi jogait vagy funkcióit, de azért a megfogalmazott igazi távlati érdekeket is képviselniük kell.

Az alternatív mozgalmakkal kapcsolatban fontos lenne megismerni programjaikat, olyan szempontból is, hogy van-e azokból adaptálható. A legkülönbözőbb érdekképviseleti szervek tegyék lehetővé a hatalmi struktúrának a pluralizmusát, a szakszervezetektől a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsáig. A párt ne maga sajátítsa ki vagy monopolizálja az összes hatalmi tényezőt. A megújulás és a konszolidáció csak együtt képzelhető el.

GÁSPÁR ANTALNÉ

– Már a kibontakozási program megfogalmazásakor tudtuk és éreztük: ez a folyamat nem lesz rövid, több időt vesz igénybe. A pártértekezletre készült állásfoglalás-tervezet vitája kapcsán a pártalapszervezetek többségében megfogalmazták: az egyénnek is nagyobb terhet kell vállalnia, hogy több munkáért ugyanannyit kapjon, vagy reálértékben számítva a kevesebbel is be kell érnie. Ennél azonban fontosabb tényező az, hogy az emberek nagy hányada méltatlannak és igazságtalannak érzi a bérezést, a javak elosztását. Sürgető feladat, hogy minél előbb hozzák meg azokat a jogi és egyéb intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik a gazdaság jó irányú elmozdulását, és biztosítják, hogy az életképesek, a fejlődni tudók haladhassanak, és ne fogják vissza őket mindenféle elvonásokkal. Azok a gazdasági egységek, vállalatok pedig, amelyek nem képesek a fejlődésre, mert elavultak, mert az idő túlhaladta őket, ne lehessenek gátjai az előbbre jutásnak.

Ma a politikai intézményrendszer zsong, zajlik a vitáktól, állásfoglalásoktól. De mit éreznek a dolgozók a munkapad mellett? Szerintük a gazdaság stagnál, a bér ugyanannyi, mint tavaly volt, a szervezés ugyanott tart, mint tavaly és tavalyelőtt, sokan 4000 forintból nevelik gyermekeiket, ki kettőt, ki éppen hármat. És ennek a négyezer forintnak a vásárlóértéke nem ugyanannyi, mint 5 vagy 10 évvel ezelőtt volt. Televíziót néznek, rádiót hallgatnak, újságot olvasnak, nem tudják kinek higgye-

nek, kit kövessenek? Melyik a helyes irány? Tele vannak kérdésekkel, és nem tudják ma sem, melyik irányba menjenek.

A Központi Bizottság állásfoglalása mielőbb kerüljön a nyilvánosság elé, hogy az emberek tudják, melyik a helyes út. Ha a nép pártjává akarunk válni, akkor nekünk kell az irányt megmutatni.

MEDGYESSY PÉTER

– A polarizálódás időszakában vagyunk. Ezt a folyamatot természetesnek kell venni, a nagyon különböző és diverzifikálódó nézetekkel együtt. E folyamat lehetőséget biztosít arra is, hogy később harmónia alakuljon ki. Nem lenne azonban jó egy olyan polarizálódást megélni, amelyikben minden, ami rossz, az a vezetéstől származik. A vélemények ütközésének középpontjában ma tulajdonképpen az a kérdés áll, hogy a pluralizmussal hogyan éljünk, hogyan ítéljük meg a többpártrendszer kérdését. A pártértekezlet állásfoglalása az volt, hogy elvileg nem zárjuk ki a több párt lehetőségét, de praktikusan azt mondtuk, hogy most nem tartjuk időszerűnek a többpártrendszert. A kérdéssel mégis foglalkozni kell, mert az előkészítés alatt álló egyesülési és választási törvények kimondatlanul is magukban rejtik a többpártrendszer lehetőségét. Az ezzel kapcsolatos veszély elsősorban önmagunkban van, mert a hatalmi struktúrából következően nem készültünk fel eléggé arra, hogy a kérdéseket ne hatalmi szóval rendezzük el. Nagy a veszélye ezért annak, hogy versenyhelyzetben a párt vagy annak egyes képviselői kívül rekednek a hatalmon. A kérdés másik oldala viszont, hogy ilyen versenyhelyzet nélkül képes-e a párt apparátusa, tagsága teljes mértékben megújítani önmagát. Azzal egyetért, hogy a párton belül többfajta nézet létezik, de lassacskán már olyan állapotok válnak uralkodóvá, hogy a párton belüli politika kezd ahhoz hasonlítani, mintha többpártrendszer volna. Ez pedig nem az, amit eredetileg elgondoltunk, és szerettünk volna.

A múltból valóban vállalni kell azt, amit jónak és helyesnek tartunk, és el kell határolni magunkat mindattól, amit nem tudunk elfogadni. Egy valami biztos azonban, hogy az örökségtől nem tudjuk magunkat elhatárolni. Az örökség ugyanis azé a gazdaságé, amelyben élünk. Azon lehet gondolkodni, hogy a terheket hogyan osszuk el, hogy milyen utat válasszunk a kilábaláshoz, de azon, hogy van-e ilyen örökségünk vagy sem, az nem vita, nem elhatárolódás kérdése.

Az értékrenddel kapcsolatban az a helyzet, hogy valójában nem tudjuk, mi mennyit ér. Ez nemcsak a termékekre és szolgáltatásokra vonatkozik, hanem például a szellemi teljesítményekre, az egészségügyi rendszerünkre is. A társadalom és a gazdaság törvényeitől függetlenül, voluntarista módon nem lehet egy értékrendet kialakítani. Ami ezzel kapcsolatban történt, nagy hiba volt, és ettől valamilyen módon el kell határolódnunk.

Mi az, amit vállalni kell, és amit vállalni lehet? Azt mindenképpen, hogy óriási lépést tettünk előre, amikor annak idején feltártuk az érdekek és érdekviszonyok szerepét. Ugyanilyen jelentős volt az egyén fontosságának a felismerése, a reformok iránti fogékonyság és a boldogulás létjogosultságának az elismerése.

A társadalmi folyamatok megújításához szükséges intézkedések megtételének előfeltétele egy erős kormány létezése. Ezzel szemben nem tudatosan, de mégis a kormánynak egyfajta gyöngítése folyik, legyenek ezek a hatóerők az érdekképviseletek, a sajtó munkatársai vagy mások. A párt támogatása nélkül, a népfront, a szakszervezetek, az érdekképviseletek támogatása nélkül a kormány nem tudja ellátni feladatkörét. Közös érdek, hogy erős legyen a kormány. Társadalmi konszenzus alapján, vagy ha úgy tetszik egy bizonyos értelemben vett koalíció alapján, de a kormánynak olyan támogatást kell kapnia, hogy az előtte álló feladatoknak eleget tudjon tenni.

OSZTAFI BÉLA

– Tiszta vizet kell önteni a pohárba. Tudja meg mindenki, hogy valójában milyen a helyzetünk, milyenek a lehetőségeink, mit kell tenni és vállalni annak érdekében, hogy ebből a súlyos gazdasági helyzetből valahogyan kijussunk. „Én úgy látom, hogy az emberek túlnyomó többségét fel lehet sorakoztatni értelmes, világos és végrehajtható programok mellé, csak meg kell nyerni őket nyílt és világos beszéddel.

A pártvezetés és az alapszervezetek között nagy a szakadék. Tulajdonképpeni politizálás csak a magasabb szintű párttestületekben folyik, nem az alapszervezetekben. Ez nagy hiba. A pártmozgalom nem lehet hatékony az alapszervezetek érdemi munkája nélkül. Bizonyára lesznek olyan alapszervezetek, amelyek élnek az önállóság lehetőségével, de nem szabad magukra hagyni a gyengébbeket sem.

A belpolitikai helyzetben az életszínvonal további csökkenése, a felgyorsuló termékszerkezetváltás során létrejövő nagyarányú munkanélküliség következtében tovább fognak erősödni a feszültségek, nő az elégedetlenség, kemény érdekösszeütközések várhatók. Nem lenne jó, ha az elégedetlenség sztrájkok, tüntetések formájában mutatkozna meg a társadalom életében. Elutasította a sztrájkokkal történő zsarolást és fenyegetést. A mai vezetéssel a munka mellett is szót lehet érteni. Ahol sztrájkra kerül sor, ott hibás a helyi gazdasági és politikai vezetés is. A sztrájk rontja nemzetközi megítélésünket, de nem tesz jót az adott gazdasági egységnek sem.

Részletesen elemezve az ózdi helyzetet elmondta, hogy a születő intézkedések mintegy 20 ezer személyt érintenek a családtagokkal együtt, s az különösen azért súlyos, mert 60 kilométeres körzetben nincs munkalehetőség. Ha elmennek, akkor a lakást nem tudják magukkal vinni, a családtól pedig nem akarnak elszakadni. Szorgalmazta, hogy mielőbb tegyék világossá, mi lesz ezeknek az embereknek a sorsa. A problémákkal együtt nagy a feszültség, bizonytalanság Ózdon, de nyugalom van. A kollektíva, de az egyén is munkájával akarja bizonyítani, hogy életképes, a jövőben is lehet rá számítani. „Nem sztrájkolni és tüntetni akarunk, hanem dolgozni, mert az anyagi javak előteremtéséhez ez kell. Mi akarjuk a termékszerkezetváltást, de nem akarjuk a létbizonytalanságot, a tartós és tömeges munkanélküliséget. Munkából akarunk megélni és nem munkanélküli segélyből."

Osztafi Béla elmondotta, hogy a megyei politikai vezetés nagy segítséget adott nekik a keletkező feszültségek feloldásához. Ők is megkeresték az ipari minisztert, aki rögtön fogadta őket. Vitájuk is volt, de az elsősorban szakmai jellegű, az emberek fő-

ként a miniszteri biztost, illetve annak csapatát bírálták. Senki se szidta sem a Politikai Bizottságot, sem a Központi Bizottságot, sem a kormányt, még az ipari minisztert sem. Nem voltak rendszerellenes vélemények, nem voltak sztrájkok, tüntetések, és ez nagyon nagy eredmény. Kijelentette, hogy Ózdon is és az egész megyében bizalom van a Politikai Bizottság, a Központi Bizottság és a Kormány iránt. Van türelmetlenség, az emberek szeretnék, ha gyorsabban érnének el eredményeket.

KISS ISTVÁN

– Felszólalásában érintette a különböző alternatív szervezeteket. Ormos Máriával egyetértve mondotta, ő sem tartja valószínűnek, hogy ezek a szerveződések valódi veszélyt jelentenének a hatalomnak. Inkább arról van szó, hogy sok zavart, feszültséget tudnak teremteni.

A reformról szólva aláhúzta, annak az a lényege, hogy gondolkodásunk állandóan és folyamatosan megújulásra legyen képes. A kibontakozás alapfeltételének tekinti, hogy a párt élcsapat legyen gondolkodásunk megújulásának, állandó megújuló képességének a megteremtésében. A társadalom minden területén el kell jutnunk odáig, hogy a képzés és önképzés igényét, s olyan lehetőségeit teremtsük meg, hogy egy-egy részterületen a viszonylagos egyensúlyt meg tudjuk tartani. Ez jelenti a hosszú távú építkezést, ez teremti meg a leggyorsabban a hatékonyságot is. Amikor piacképességről beszélünk, nemcsak a termelési szerkezetet és a termékeket kell megváltoztatni, hanem minőséget kell változtatni, mert a minőség a legfontosabb. A minőség követelményének nemcsak a termelésben, hanem az önképzésben és képzésben, a legszélesebb értelemben vett kultúrában, a művelődésben is uralkodóvá kell válnia. Javasolta, hogy ez a felfogás érvényesüljön a beruházások tervezésénél, s tegyék érdekeltté a vállalatokat abban, hogy több művelt, képzettebb emberük legyen.

HUSZÁR ISTVÁN

– A pártértekezlet a társadalmi, politikai stratégiaváltás kiemelkedő állomása és egyben feltétele volt. Az új stratégia kimunkálásán ma is dolgozunk, ez további időt igényel. Napjaink főbb társadalmi ellentmondása, hogy az új stratégia egyrészt minden társadalmi támogatást megérdemel, erre rászolgál, de rá is szorul, közben pedig az ország gazdasági helyzete olyan állapotban van, hogy a politikai vezetés, a kormány kénytelen kemény rendszabályokat hozni, olyanokat, amelyek a társadalmi bázis szűkítésének a veszélyét rejtik magukban.

A vitára bocsátott két törvénytervezet kapcsán a Hazafias Népfront rendezvényein 1100 helyen 50 ezer ember vett részt, és 8 ezren fejtették ki véleményüket. A vélemény sehol sem korlátozódott a törvény-tervezetekre, a társadalom minden rétegében az időszerű politikai kérdések tucatjai kerültek szóba. A vitákból kicsendült, hogy folyamatban van és gyorsul a politikai differenciálódás az országban. Radikalizálódó fellépések is előfordultak. A dezintegrációs folyamatok bizonyos szempontból erősödtek.

Kemény és súlyos alternatívák előtt állunk, mindamellett a valós hatalom állapota még nem olyan, hogy riadt, védekező reflexet váltson ki belőle. A falvakban, a kisebb és középnagyságú városokban a bizalom nem ingott meg olyan mértékben, hogy védekező reflexeket váltson ki belőlünk. Jelentősebb differenciálódás a nagyobb városokban tapasztalható.

Nemzeti önismeretünk bármennyire is izmosodik, eléggé vérszegény. Sok helyen a valóságos folyamatok igényes értése csak nagyon halvány. A viták tekintélyes részére az a jellemző, hogy periférikus kérdések kerülnek a centrumba. Ebből következik az is, hogy a centrális kérdések viszont perifériára szorulnak. Ezt nem engedhetjük meg magunknak. A vitákban hangsúlyozottan szerepeltek a közéleti tisztasággal kapcsolatos problémák is. Vigyáznunk kell arra, hogy ezeket a morális kérdéseket ne engedjük át politikai ellenfeleinknek, hogy azok az ő szabad vadászterületükre kerüljenek.

A népfront helyéről, szerepéről, a mai társadalmi, politikai viszonyaink közepette folytatott tevékenységéről az Országos Tanács egésznapos vitájában olykor szenvedélyesen kifejtett vélemények hangzottak el, amelyek részkérdésekben eltértek ugyan, de a dokumentum alapállásával tulajdonképpen egyetértettek. A Hazafias Népfront Országos Tanácsának elgondolásait a népfront bizottságok községekben, városokban, a megyékben is megvitatják. Erősíteni kell a népfront mozgalmi jellegét. A választójogi törvény vitájának tapasztalatait felhasználva kell megfelelően felkészülni mind a tanácsi, mind a parlamenti választásokra. A népfront számol azzal, hogy a koalíciós elemek valószínűleg erősödni fognak a magyar politikai vezetésben. „Nincs bennem riadalom az alternatív szerveződések láttán. Ez végül is annak a jele, hogy a társadalom politizálódik, csökken a közömbösség, növekszik a közügyek iránti érdeklődés. Ez a társadalmi erőforrásokat nem csökkenti, hanem gyarapítja, ha tudjuk kezelni ezeket a folyamatokat."

NYERS REZSŐ

– A politikai erőt, a cselekvőképességet nem a vita hiányával, a monolit egységgel, hanem a döntési képességgel lehet biztosítani. Képesek vagyunk-e az adott helyzetben, az adott kérdésekben dönteni? „Az egységet én is úgy tekintem, mint Ördögh Szilveszter elvtárs mondotta: inkább összefogás kell, tehát a különböző elgondolások fenntartása melletti összefogás." A párt akkor a legerősebb, ha áramlatai viszonylag szélesen fedik le a társadalmi haladás emberi szféráját. A sokféleségből persze egységet kell tudni teremteni. Ezen az alapon keressük a belpolitikában is tovább az egységet, de nem mitizáljuk a régi típusút.

Nehezen megoldható válság két területen van Magyarországon. Az egyik a termelési szerkezet, a másik a pénzügyi egyensúly válsága. Az utóbbi válság nagyobb, mint gondoltuk. Nem egyes adatok egyszerű eltitkolásáról van szó, hanem egy összezavart nemzetgazdasági könyvelésről, amit a Szovjetunióban is most szüntetnek meg. Sajátos helyzetet, ellentmondást szült, hogy a társadalom jó része úgy érzi, itt lenne már

az ideje a megszorításokból engedni. A kormány felelős vezetői pedig, de a Politikai Bizottság is joggal úgy látja, még nem lehet engedni.

Így a két válság egy harmadikat: bizalmi válságot eredményez. Valahogy közös nevezőre kell hozni a vállalati érdekeket és nézőpontokat, a fogyasztói érdekeket és nézőpontokat, valamint a válságágazatokban dolgozó emberek érdekeit és nézőpontjait. Várható, hogy ez a közös nevező senkit sem elégít ki, ezért még egy darabig válsághelyzetben kell politizálni. Válságmenedzselésre van tehát szükség, miközben a fordulatot is végre kell hajtanunk. A válságmenedzselés középpontjába a költségvetési politika kerül. Ezzel, mint számottevő belpolitikai problémával számolni kell a tanácsokban, de a parlamentben is. Veres József véleményére Bős–Nagymarossal kapcsolatban úgy reagált: nem hinné, hogy az nagy győzelem volt. Sokkal inkább rész-győzelem, ami után további rész-csaták is következhetnek még.

A sztrájkokról szólva: ne támogassuk a sztrájkot, mert aki most sztrájkol, az tényleg saját maga alatt vágja a fát. A sztrájkjog deklarálásától azonban nem kell félni.

A rövid távú feszültségek veszélyessé válhatnak, ezért erős kormányra van szükség. „Véleményem szerint azonban nem az az igazán erős kormány, amely semmi engedményt nem tesz, hanem amelyik úgy kombinálja az engedményeket, hogy abból végül is egy elvi következetesség maradjon meg. Én ezt így fogom fel. Nekünk most valamivel több engedményt kell tennünk." Jogos a kritika, amely a túlmunkáért fizetett bér teljesítmény-visszatartó megadóztatását, valamint a művészvilág adórendszerét illeti. Engedményt kellene tenni, az elvi rendszer szétzilálása nélkül. Takarékosságra van szükség a költségvetésben, megfelelő intézkedésekre a szociálpolitikában. Elsősorban a veszteségfelszámoló akciókat kellene végre-valahára megindítani.

„A politika tengelyébe, úgy érzem, helyesen állítjuk most egy új közmegegyezés keresését. Ezt meg kell teremteni országosan és helyileg is. Ez kompromisszum útján jöhet létre. Kompromisszumokat igényel országosan és helyileg is a parlament és a kormány, a szakszervezet és a gazdasági vezetés, a szakszervezet és a kormány, a népfront és a politikai áramlatok között." Ezt az új közmegegyezést a választásokig meg kell tudni csinálni.

A pártmozgalomban nagyobb önállóságra, önbizalomra van szükség. Nemcsak jó párttaggyűlések kellenek, a kommunistáknak kell jobban működniük a társadalomban, a szakszervezetekben, a népfrontban, az ifjúsági mozgalomban, a különböző társadalmi szervezetekben, a tanácsokban, a parlamentben is.

BEREND T. IVÁN

– A múlt értékelésével kapcsolatban elutasította az egyes múltbeli elemektől elhatárolódó, más múlt-elemeket átvállaló historizálást. Az MSZMP egész múltjával azonos, természetesen úgy, hogy az egészet meg kívánjuk haladni, a klasszikus „megőrizve-meghaladni" marxista formula szerint. Egyetértett azzal, hogy a korábbi modelltől kell elhatárolódni, számításba véve a korabeli külső tényezőket, közöttük a Szovjetunióhoz fűződő kapcsolatok tanulságait is.

Az MSZMP annyiban volt sikeres, amennyiben ki tudott lépni a korábbi modellből és mozgásterét ki tudta használni. A változatlanul megtartott szerkezetek között a nagyobb szabadságot csak paternalista módon lehetett érvényesíteni. Nem értett egyet azzal a fogalmazással, hogy az értelmiségi politika néhány emberrel való megegyezést jelentett. Tömegeket nyert meg a művészi irányzatok és a kutatás szabadsága; az utazási szabadság elősegítette a hazai tudomány nemzetközivé válását. Az MSZMP bevonta az értelmiséget a reformfolyamat előkészítésébe. Az 1966–68-as években nagy hangsúlyt kapott a szakértelem és tudás, igaz 1972–73 után ez a hangsúly elveszett.

Bejelentette, hogy az általa vezetett munkabizottság az eredetileg kitűzött határidő előtt végez a múltat elemző munkával. Hangsúlyozta, hogy tovább kell elemezni a politikai pluralizmus kérdéseit, azok kapcsolatát a többpártrendszerrel, a demokratizálással, a piacgazdaság működésével. Alaposan át kell gondolni az önigazgatás lehetséges rendszereit is. Nem ért egyet azzal, hogy a többpártrendszer elavult, XIX. századi intézmény. A fogalmak világos értelmezése további vitákat kíván.

A többpártrendszerrel kapcsolatban kijelentette, hogy annak bevezetése ma politikai széthúzáshoz, a kibontakozás szétveréséhez vezethet. De a többpártrendszert nem lehet elvi okokból elítélni. A párt leszögezhet olyan alapelveket, hogy a koalíciós többpártrendszert elképzelhetőnek tartja mondjuk 5 éven belül, de elkerülhetetlen megmondani, hogyan képzeljük el a politikai intézményrendszer átalakítását. Ebben a periódusban tisztázni kell azt is, hogy mit akarunk a gazdaságban ugyanebben az időszakban, mit a tulajdonviszonyok pluralizálása, az árrendszer területén. Konkrétan meg kell nevezni azokat a lépéseket, amelyek a következő években a valódi piacépítés szempontjából nélkülözhetetlenek, a társasági törvénytől a forint konvertibilitásának bevezetéséig.

Ha a politikai struktúra és a gazdaság átalakítása ügyében állást kell foglalnunk, ez nem lehetséges ideológiai és elméleti munka nélkül. Csak úgy tudjuk felszabadítani magunkat a visszahúzó, rossz ideológiától, ha elméletileg megpróbáljuk tisztázni lépéseinket. Az elméletellenes reform zsákutcába vezethet. El kell gondolnunk saját jövőnket is.

Egyes társadalmi rétegek preferálásával, különösen az ifjúság kiemelésével egyetértett. Külön hangsúlyozta az értelmiségi ifjúság problémakörét is, amelyet stratégiai kérdésnek tekint. Ha arra az új pályára állunk, amit a világfejlődés megkövetel, akkor 10–20 év alatt megkétszereződik a szellemi dolgozók aránya. A társadalmi átrétegződésnek ezért meg kell határoznia preferencia-rendszerünket is. Nem merevedhetünk a régi struktúra által biztosított kedvezményekbe. A tanult munkást, a magasabb szakképzettségű munkást kell támogatni, és nem általában a munkásosztályt, s különös jelentőséget kell tulajdonítani az értelmiségnek.

A szakszervezetek témakörében arra hivatkozott, hogy az osztrák sikerek egyik titka az úgynevezett szociális partnerség volt, amelyben a szakszervezetek és a kormányzat konszenzust tudott teremteni a nemzeti létkérdésekben. Ilyen szociális partneri viszonyt – a szakszervezetek szükséges önálló arculata és érdekérvényesítése mellett – nekünk is létre kell hozni, enélkül nem fogunk boldogulni.

A nyilvánosság és a tömegtájékoztatás kérdésében megjegyezte, hogy miközben a sajtó és a rádió valóban jobb, érdekesebb lett, nagyon veszélyes tendenciák is vannak. A Magyar Rádió egyik műsorára hivatkozva elmondotta, hogy abban széles körű nyilvánosságot biztosítottak a múlt néhány sötét alakjának, s az elhangzott rágalmakkal meg se kísérelték a vitát. „Ha vitaképesek vagyunk, akkor szervezzük meg magunkat. Nem belefojtásra, nem betiltásra van szükség, hanem a legtöbb esetben partneri vitára, de ha a helyzet úgy kívánja, éles személyekre szóló vitákra is."

GRÓSZ KÁROLY

– Bevezetőjében a Központi Bizottság mostani ülésének feladatáról szólt. „Az a dolgunk – mondotta –, hogy tisztázzuk a pártmozgalmat foglalkoztató kérdéseket, és politikai eszközökkel segítsük társadalmi programjaink, a gazdasági kibontakozás megvalósítását. Ezt célozza a párt egész politikája, amelynek kialakításában döntő szava van a Központi Bizottságnak. A Politikai Bizottság előkészíti ezeket a döntéseket, szervezi azok végrehajtását, majd számot ad a megvalósítás tapasztalatairól. A Központi Bizottság a pártértekezlet óta több belpolitikai kérdést tárgyalt, mint korábban hosszú évek alatt, s erre az együtt gondolkodás formálása céljából a jövőben is szükség lesz. A kérdések egy része politikai, más része ideológiai jellegű.

A Központi Bizottság nem vállalkozhat ideológiai tételek megfogalmazására, de arra igen, hogy az elméleti munka számára irányt mutasson. Ezzel együtt összegeznie, tisztáznia kell a politika által naponta felvetett új kérdéseket is. Ilyen kérdés a szocializmus fejlődési szakaszainak értelmezése, a vegyes tulajdonú gazdaság működése, az össznépi állam fogalma, a rendszer, a hatalom osztályjellege, az egy- vagy többpártrendszer."

A főtitkár ezek után gazdasági problémákat érintett, feltéve azt a kérdést, lehet-e rövid idő alatt fordulatot elérni a termelési szerkezetben. Grósz Károly szerint ehhez évek, évtizedek kellenek, mert meg kell teremteni az anyagi feltételeket, alkalmazkodni kell a nemzetközi környezethez, és bizonyos termékekből jelentős tartalékokat kell felhalmozni. Mindezt külföldi, például angliai tapasztalatok is alátámasztják. Nem fogadható el ugyanakkor a termékszerkezet-váltás lassúsága. Évente a termékek 3,5 százaléka tekinthető újnak, három, három és fél százaléka pedig felújítottnak. Ez azt jelenti, hogy a termékeknek évente mindössze hét-nyolc százalékában valósul meg a korszerű szerkezetváltás. Nem nehéz kiszámolni, mennyi idő alatt jutunk el a 100 százalékig. Márpedig ha több korszerű termékünk lenne, akkor többet tudnánk eladni a világpiacon. A fő akadály nem a nemzetközi befogadóképesség, hanem hazai kapacitásunk gyenge kihasználása. Nálunk a legmodernebb eszközöket – az utolsó öt év tapasztalatai szerint – naponta átlag kilenc órán át működtetik. A Mecseki Szénbányáknál a 670 millió forintért beszerzett gépek közül ebben az évben még egy sem üzemelt egy percre sem.

Grósz Károly szólt a költségvetési kiadások csökkentésének szükségességéről, amelyet azonban a realitások alapján kell megítélni. Rámutatott, hogy Magyarországon

a közigazgatási apparátus a foglalkoztatottaknak még 2,5 százalékát sem teszi ki, ami nemzetközi összehasonlításban is igen alacsony szám. Ez az apparátus alulfizetett, s ezzel is magyarázható, hogy nem dolgozik olyan hatékonyan, ahogyan kellene. Mindehhez még azt is hozzá kell tenni, hogy fejlesztési elképzeléseink – a gazdaságban, a diplomáciai kapcsolatokban, az idegenforgalomban, a parlamenti munkában, az oktatásban, az egészségügyben – ugyancsak jelentős költségvetési kiadásokat igényelnek.

A főtitkár ezek után kiemelte, hogy politikai gyakorlatunkat, amely bizonyos értelemben megcsontosodott, korszerűtlenné vált, a változó viszonyokhoz igazodva, fejleszteni kell. Eközben foglalkozni kell napi súlyos gondjainkkal, el kell viselni az átrendeződéssel törvényszerűen együtt járó negatív jelenségeket, s ki kell dolgozni egy 15–20 évre szóló stratégiát. Ezen a Központi Bizottság megbízásából egy munkacsoport dolgozik Pozsgay elvtárs vezetésével. Mindemellett fejleszteni kell azt a munkakultúrát, amellyel egy demokratikus berendezkedésű állam képes meghaladni tegnapi önmagát.

E feladatok megoldására rendelkezésre állnak a különböző fórumokon kidolgozott munkaprogramok. A pártértekezlet elfogadta a politikai intézményrendszer továbbfejlesztésének akcióprogramját, amely ma is érvényes. Van külön program a jogrendszer korszerűsítésére, amelynek keretében több mint 30 törvény megalkotását vagy korszerűsítését tervezik. Ismert az úgynevezett „demokrácia-csomagterv", amelyet a közeljövőben a parlament elé terjeszt Pozsgay elvtárs. A program szerint – talán még a felkészültségünknél gyorsabban is – folyik a kormány átalakítása. Gazdasági elképzeléseinket a kormányprogram tartalmazza, működik egy reformbizottság. A kormánynak van programja a nemzetközi gazdasági és politikai kapcsolatok alakítására is. A pártmunka fejlesztését a Központi Bizottság által jóváhagyott feladatterv irányozza elő. Ma tehát nem új programokat kell alkotni, hanem a meglevőket végrehajtani, és így elérni, hogy a XIV. kongresszusra – széles körű társadalmi és párton belüli vitában – kialakíthassuk a hosszabb távra szóló cselekvési programot.

Most lassan megyünk előre vagy gyorsan? – tette fel a kérdést Grósz Károly. – Lassabban haladunk a szükségletekhez viszonyítva, de gyorsabban korábbi önmagunkhoz és az adott feltételeinkhez képest.

A pártmunkáról szólva a főtitkár a pártértekezlet óta eltelt időszak egyik kedvező jelenségének nevezte az önálló politikai tevékenység kialakulását. Nem tartotta hibának, hogy a pártszervezetek maguk dönthetik el, tartsanak-e pártértekezletet vagy nem. Nagy érték, hogy közben felfrissül a káderállomány, hiszen erre már korábban vállalkozni kellett volna. Nő a cselekvési készség. Jelentős változás, hogy a politikai intézményrendszer három olyan tartóoszlopa, mint a szakszervezet, a Hazafias Népfront és a KISZ keresi a maga arculatát, és bátorítja az új gondolatokat. Természetes, hogy ezek között vitatható nézetek is hangot kapnak. A hatalmi apparátus szilárd, a parlament és a kormányzat munkája biztató irányban fejlődik. Sok kérdésben a vezetésben is tisztábbak a tennivalók.

A nehezítő tényezők között említette Grósz Károly a sajtót. „Én sajtópárti voltam és vagyok – mondotta. – A sajtóban sok érték van. De úgy érzem, hogy míg ko-

rábban indokolatlanul túl szépre festette a képet, most egyre inkább csak a bírálható elemeket mutatja be. Ez tehát egy más irányú torzulás, amelyet meg kell állítani. Nem adminisztratív eszközökkel, hanem úgy, hogy többet kell politizálnunk a sajtóban dolgozó elkötelezett újságírókkal, sokakkal, akik segíteni akarnak, de olykor nem tudják, hogyan."

Gyakori kérdés, bátortalan-e a vezetés vagy sem. Az elmúlt öt-hat hónap alatt nagyon sok mindent elértünk. De vannak vadhajtások is. Ha azokat nem kellő körültekintéssel, hanem nagybaltával akarjuk lenyesegetni, akkor félő, hogy az értékeket is tönkretesszük, s a dolgok nem alulról, hanem felülről rendeződnek vissza. A döntéseknél határozottságot kell tanúsítani. De ez nem egyenlő a „keménykedéssel". A körültekintő döntéseket a vezetésnek együtt kell meghoznia, járva a nemzeti utat, vállalva a nemzetköziséget, amely nélkül nem lennénk képesek a nemzeti programot sem megvalósítani.

A küzdelem fő terepe most az alapszervezet. S fontos, hogy a kommunisták jelen legyenek a politikai intézményrendszer legfőbb szervezeteiben. Mindenekelőtt a szakszervezetben kellene aktívabban részt venni, hogy ne a pártszervezetek legyenek a termelés szervezői és mozgatói, s a helyi problémákkal a vállalatvezetők és a szakszervezetek közösen foglalkozzanak. Ez vonatkozik a kormány és a szakszervezet viszonyára is, amelynek keretében most például vita folyik a kollektív szerződésekről. Ha a kormány valamit nem jól ítélt meg, meg fogja változtatni. De az is tény, hogy egyes területekről a szakszervezeteknek vissza kell vonulniuk azért, hogy a gazdasági vezetők személyes felelőssége minden döntésben tetten érhető legyen. Ahol pedig a szakszervezeteknek nagyobb szerephez kell jutniuk, ott ők működjenek határozottabban és nyomatékosabban.

A területi pártszervezeteknél az egyik legfontosabb tennivaló a kádermunka fejlesztése. Egy kormányzó párt képviselőinek olyan képességekkel, ismeretekkel kell rendelkezniük, hogy megfelelő fórumokon kellő hatással tudjanak fellépni, vitaképesek legyenek. Mert a tanteremben, az üzemben vagy más fórumokon nem a Központi Bizottság, hanem a helyi kommunista közösség, a kommunista vezető, a párttag vitatkozik, érvel. Legfontosabb feladataink közé tartozik ezért, hogy a mozgalomban szuverén egyéniségek nőjenek fel, akik önállóan képesek politizálni. A mozgalom minőségét sok-sok szuverén egyéniség politikai tevékenysége adja meg. Hangadó emberek kellenek, de őket nem lehet központi bizottsági határozattal kinevezni, mi csak segíthetjük őket ahhoz, hogy kivívják ezt a helyüket a maguk közösségében. Ma és még a következő években sem lesz népszerű a vezetői tevékenység. De aki ezt vállalja, az ne sopánkodjon, hanem viselje ennek terheit.

Grósz Károly a Magyar Hírlap október 28-i számában megjelent és a vitában többször említett nyilatkozatáról szólva elmondta: szükségesnek tartotta, hogy tájékoztassa az országot és külföldi partnereinket is nemzetközi pénzügyeink néhány időszerű kérdéséről. Felhasználta az alkalmat arra is, hogy megerősítse, a vezetésben különböző nézetek vitája zajlik, ami természetes, de nincs semmiféle hatalmi harc, s a hangsúlyt mindenki az egységre helyezi. „Kötelességünk azon dolgozni – mondotta

végezetül Grósz Károly –, hogy a párt vezetősége még jobban összecsiszolódjon, s gondolkodásában, cselekvésében még egységesebb legyen."

NAGY SÁNDOR

– Egyetértett azzal a megállapítással, hogy ma az egyik legalapvetőbb ellentmondás az ország objektív helyzete és az azt reálisan érzékelni, értékelni nem képes társadalmi tudat között feszül. A legfőbb problémának azonban azt tartja, hogy minden eddig kidolgozott program, elgondolás ellenére sem rendelkezünk olyan átfogó koncepcióval, amely a társadalom, a gazdaság, a politikai intézményrendszer minden fontos, a közvéleményt érintő és foglalkoztató kérdésére megnyugtató, hosszú távra is elvállalható választ adna. Részstratégiáink vannak, azonban ezek alkalmasint egymással is szembekerülnek, mert a részstratégiák összerendezése mind ez ideig nem történt meg. Ebből következik, hogy a társadalom nagyon nagy hányadából ma Magyarországon hiányzik a jó értelemben vett hit és bizalom abban, hogy a vezetés képes lesz megoldani a problémákat, megtalálni a gondokból kivezető utat.

Az ország valóságos gazdasági helyzetével kapcsolatban Nyers Rezsővel vitatkozva úgy fogalmazott, hogy az nem egy zűrzavaros könyvelés eredménye, hanem bizonyos pontokon a dolog komolyságához méltatlan felelősséghiánynak a következménye, az ebben részt vevő pénzügyi, gazdasági szakemberek és politikai vezetők hibája. E kérdésben a felelősséget is meg kell fogalmazni.

A mai indulatos helyzetben, a követeléshullámok közepette nincs az a szakszervezeti mozgalom, amelyik mederben tudná tartani a jelenlegi folyamatokat, értelmes, korrekt, konstruktív és reális válaszokat tudna találni, ha nem képes szembenézni a valóságos terhek nagyságával. Nagyon fontos tehát tiszta vizet önteni a pohárba.

A vegyes tulajdonú piacgazdaság megteremtésével kapcsolatban hangot adott annak, hogy szerinte hosszú évek óta nem készülnek alapos, reális, hiteles elemzések a várható társadalmi hatásokról, így nem is nagyon készülünk fel a lehetséges konfliktusok kezelésére. Éppen ezért indokolatlan idegesség, kapkodás, rögtönzés kíséri a megjelenő feszültségeket. Ha pedig mindezeket az érintettek vagy az érintettek érdekvédelmi szervezetei szóvá teszik, olykor éppen ez vált ki értetlenséget vagy éppenséggel elutasítást.

A szakszervezetek mai fellépéseivel kapcsolatban kifejezte: szilárd meggyőződése, hogy a szakszervezet azzal nehezítené meg a kormány dolgát, ha társadalmi funkcióját nem akarná betölteni, és nem akarná felhívni a figyelmet a lehetséges veszélyekre. Egyetértett Horn elvtárssal a tekintetben, hogy a szakszervezet most fogjon össze a kormánnyal és támogassa. Kétségkívül ezt kell tenni, ahogy ezt a gondolatot Berend T. Iván is megfogalmazta. Sőt, leszögezte: szerinte elméletileg a szocializmusban teremtődik meg igazán az alapja a szociális partnerség gyakorlati értelmezésének. Amíg ugyanis Nyugat-Európában a baloldali mozgalmak annakidején középutas szociáldemokrata opportunizmusnak tüntették fel a szociális partnerséget, a mi viszonyaink között ennek valóságos szocialista tartalma lehet.

A szakszervezet funkciója nem lehet más, mint az érdekvédelem, érdekképviselet. Ez nagy autonómiával működő, szövetségi elven felépülő, ezért nem a demokratikus centralizmus, hanem a konszenzus elvén alapuló érdekvédelmi, érdekképviseleti szervezet lehet, amely szövetségi alapon gyakorolja valóságos társadalmi funkcióit.

Annak a véleményének adott hangot, hogy össze kellene állítani azokat a legfontosabb tételeket, amelyekben a Központi Bizottság mostani vitája közös eredményt hozott. Ilyennek érzi azt, hogy a társadalmi, gazdasági stratégia fordulóponthoz érkezett, hogy egy új nemzeti közmegegyezést akarunk. A párt szocialista megújulást akar. Meg kell gyorsítani a programalkotó bizottság munkáját is.

Befejezésül az egy párton belüli koalícióval kapcsolatban azt mondta, hogy az fából vaskarika. Az iránytű akkor iránytű, ha kisebb-nagyobb kilengések mellett, de azért valamennyire irányt mutat. Ha 180 fokon tud elfordulni, akkor az nem iránytű. Az a szerkezet, amelynek a mutatója körbeforog, nem iránymutatásra, hanem az idő mérésére alkalmas.

TŐKEI FERENC

– Hiányolta, hogy a reformpárti tudományágak, szakterületek közül konzekvensen mellőzzük a filozófiát, holott például Lukács György Ontológiája és több más magyar szerző alkotása is az egész marxizmus újragondolását segítve, a reformfilozófia megalapozására készült. Az SZKP XX., illetve XXII. kongresszusa után kezdődött újszerű gondolkodás megkérdőjelezheti azt a sommás ítélkezést, hogy a reform botladozásainak, elakadásainak, visszarendeződésének az ideológia, általában a megcsontosodott ideológia lett volna a fő oka.

A Politikai Bizottság és a Központi Bizottság mai új viszonyát elemezve úgy vélekedett, hogy vannak bizonytalanságok és nehezen értelmezhető, nem minden kérdésben egységre valló megnyilatkozások. A megkötött kompromisszumok nem elég magas színvonalúak. A párton belüli platformszabadságra térve úgy vélekedett, nem annak híve, hogy frakciókból álló koalíció alakuljon ki, hanem annak, hogy a platformok egyáltalán megvitathatók legyenek a Politikai Bizottság ülésein is, a Központi Bizottság ülésein is. Nem azért, hogy a Központi Bizottság valamilyen nagyszabású ideológiai határozatban nézeteket írjon elő az egész párttagságnak, hanem néhány alapvető gondolatban egységet, harmóniát teremtsen, a megkötött kompromisszumok eszmeileg magasabb színvonalúak legyenek. Ez a harmónia valóban mély, az igazi problémák megvitatásán alapuló legyen, ne csak a jelszavakat szembesítse egymással.

Hangsúlyozta, a kommunista mozgalom nemzetközi, nemcsak nemzeti ügyek, össznemzeti, össznépi ügyeket felvállaló mozgalom, hanem nemzetek közötti mozgalom is. Ebből következik, hogy azt a helyzetet, amelyben vagyunk, csak kommunista tudattal lehet kezelni, mert a környező országokkal folytatott normális kapcsolat alapján lehet csak az integráció ügyét előbbre vinni. Ha ezt feladjuk, akkor mindent feladunk. A világkapitalizmus fejlődése a nemzetköziség szempontjából messze maga mögött hagyta a mi szocializmusunkat. Ez szégyen. Ha az internacionalizmus gondolatát, eszméjét és törekvéseit feladjuk, és csak Magyarország hajóját akarjuk átmenteni a szirtek között a közeledő viharokban, akkor identitásunk problémája is felvetődik. Kerülhetünk olyan függő helyzetbe is, amikor még nehezebben tudjuk majd kezelni a problémáinkat. Nemzeti létkérdésünk tehát, hogy nemzetköziségben, világtörténelemben gondolkodjunk. A régi dilemma úgy él tovább, hogy lehet-e reformot csinálni egy országban vagy sem. „Nagyon óvnék az olyan illúzióktól, hogy mi pusztán a saját erőfeszítésünkkel ki tudjuk emelni magunkat abból a kátyúból, amelybe jutottunk."

BÓNYAI ISTVÁN

– Kifejtette: véleménye szerint a Központi Bizottság apparátusában az emberek egy része bizonytalanságban van. Helyzetüket tisztázni kell. A Magyar Hírlapban megjelent főtitkári nyilatkozattal kapcsolatban elmondotta, szóbeszéd tárgya, hogy a PB-tagok között személyes ellentét van. Szóvá tette: legyen nagyobb fegyelem az ülésteremben.

HOLLÁN ZSUZSA

– Ma a legfontosabb tennivaló, hogy megteremtsük a pártegységet, harcba vigyünk minden tisztességes embert, megnyerjük a párton kívüli harcostársak tömegét. Csak így vihetjük előbbre az ország sorsát.

A pártapparátusról szólva elmondotta, meg kell becsülni azokat, akik tisztességgel, az ügyet szolgálva dolgoztak. Nagyon fontos lenne, hogy csak olyan emberek kerüljenek a pártapparátusba, akiknek van saját foglalkozásuk, szakmájuk, mert szilárdabban, jobban állnak a lábukon, mintha az iskolából vagy a KISZ-ből kerültek volna pártfunkcióba.

Hollán Zsuzsa felidézte a Bős–Nagymaros kérdésében sokat szereplő akadémiai állásfoglalások ellentmondásos történetét. Szóvá tette, hogy az akkori elnök adta át a vezetésnek az akadémiai bizottságnak azt a véleményét, amely szerint a létesítmény kivédhetetlen ökológiai veszéllyel nem fenyeget, semmi sem indokolja a nemzetközi szerződés felbontását. Nagyon zavaró, hogy most ugyanaz a személy ugyanannak az akadémiának azt az állásfoglalását hangoztatja, hogy az ökológiai károk elháríthatatlanok. Az ilyen véleményeket az ellenzék is a zászlajára tűzi.

A nyilvánosság kérdésében szembeállította a rádió aznap reggeli műsorát, amelyben részletesen elmagyarázták, hogyan alakult meg Pécsett a Demokrata Fórum 126 emberrel és szimpatikus programmal, a KB-ülésről kiadott pletyka-szintű információval. Nem a lényeges, nem az alapvető kérdésekkel foglalkoznak. Így nem tudunk az ellenzékkel vitába szállni. Nagyon kevesen ismerik ebben az országban, hogyan működik a polgári társadalmakban az úgynevezett demokrácia. Ott a nagy hallgatottságú, a kormány által fizetett tömegtájékoztatási eszközökben nem parttalanul terjesztik a különböző nézeteket. Egy baloldali tisztességes pártnak ott aligha juthat szó a főbb szócsövekben, a mindenki által olvasott lapokban, hacsak nem áll rendelkezésére hatalmas összeg, mert az ilyen nyilvánosságért fizetni kell. A kormány álláspontját

komoly apparátus, nagyon képzett emberek képviselik ezekben a tömegtájékoztatási eszközökben.

Súlyos hibának minősítette, hogy az úgynevezett nem termelő szférákat valamilyen szükséges rossznak tartják, amikor gazdasági kérdésekről van szó, holott a munkaerő termelésében és képzésében, egészségében, munkaképességében, valamint kulturáltságában hihetetlen fontossága van mindkettőnek, az oktatásnak is és az egészségügynek is. Az egészségügy rendelkezésére álló összeg például azért csökkent, mert messze nem tart lépést azzal az inflációs rátával, ami a gyógyszerek, a vegyszerek, a műszerek, a szervízköltségek árában megmutatkozik. Meg kell állapítani a nélkülözhetetlent, és azt biztosítani kell a lakosság érdekében. Meg kell fogalmazni a szigorú prioritásokat. Az orvosfizetésekkel kapcsolatban olyan javaslatot tett, hogy meg kell teremteni a tisztességes magánpraxisnak az adóval nem agyonnyomorgatott gyakorlatát, a csoportos magánpraxist is támogatva. Fizetett orvosi állásban kevesebben dolgozzanak, őket viszont anyagilag ismerjék el jobban. Lehetetlen állapot, hogy egy 20 éves gyakorlattal rendelkező asszisztens 4500 forintot vigyen haza. Nem csoda, ha elmegy egy maszek kárpitoshoz, ahol naponta ezer forintot is megkereshet. A helyzeten sürgősen segíteni kell.

* * *

A Központi Bizottság három tagja írásban adta be felszólalásának vázlatát.

RÉVÉSZNÉ KÉRI ANNA

A következő témákat érintette:

– a pártalapszervezetek még nem képesek végrehajtani az átállást, az önállóság bizonytalanságot okoz;

– az önálló politizáláshoz tájékozott párttagok kellenek;

– jónak tartják a Titkári Tájékoztatót, de nem utólag akarnak véleményt mondani a Központi Bizottság által tárgyalt témákról, hanem – lehetőleg – még az ülés, a testület vitája előtt;

– az ország objektív helyzetét reálisan érzékelni és értékelni nem képes társadalmi tudat nem a tényekre, hanem a véleményekre épül;

– a mai társadalom a nyilvánosságra még nem készült fel;

– zsaroló követelések a jogosnak vélt sérelmekre sem fogadhatók el;

– a tömegtájékoztatás nem segíti eléggé a munkát, a múlt feltárása a történészek feladata, nem a riportereké.

Feladatként jelöli meg:

– hatékony politizálás akkor lehetséges, ha a pártélet kérdéseivel nem az események után kullogva foglalkozunk, a felmerülő témákról, a párttagokat foglalkoztató problémákról nem utólag nyilvánítunk véleményt;

– az információkat gyorsabban kell áramoltatni lefelé, vigyük le a félkész anyagokat is vitára a párttagsághoz;

– meg kell állítani a párt tekintélyvesztését.

SZŰRÖS MÁTYÁS

A nemzeti érdek képviselete és a nacionalizmus:

– a múlt örökségeként ezt a két fogalmat gyakran azonosítják, összekeverik. Ez annak a régebbi leegyszerűsített, tévesen értelmezett internacionalizmus-felfogásnak a maradványa, amelynek szemszögéből a nemzeti érdek képviselete a nacionalizmussal egyenlő. Az internacionalizmus új értelmezésére van szükség, amikor annak az a legfontosabb ismérve, hogy ne sértse az egyes országok valóságos nemzeti érdekeit.

Reformunk külső feltételei:

– a gorbacsovi új külpolitika lehetőségeit a legmesszebbmenőkig ki kell használni;

– a magyar külpolitika már korábban nyíltan megfogalmazta, hogy a nemzetközi és a hazai viszonyok kölcsönös összefüggésére helyezi a hangsúlyt.

A nemzeti érdek következetes képviselete:

– válsághelyzetben az egészséges, a felelősen ápolt patriotizmus a nemzeti megbékélést szolgáló integráló tényező. A nacionalizmus szélsőséges megnyilvánulásai ellen akkor harcolhatunk eredményesebben:

– ha pártunk idejében és helyesen méri fel a jogos nemzeti érdekeket;

– ha pártunk a szocializmus és a nemzeti érdekek összekapcsolására, összehangolására törekszik.

Egyik legfőbb nemzeti érdekünk ma a gorbacsovi politika sikeréhez fűződik. A peresztrojka előrehaladása nálunk is segítheti a belső stabilizálódást.

Tanulnunk kell más országok tapasztalataiból és gondjaiból is:

– Lengyelország: a társadalom alternatív erőivel akkor kell felvenni a kapcsolatot, akkor kell őket integrálni, amikor még nem késő. Ha súlyos az örökség, akkor a hatalom kiegyezését a társadalommal még az erők szélsőséges polarizációjának bekövetkezte előtt kell megkötni.

Ma a magyar társadalomban úgy kell megvalósítani a pluralizmust, hogy az

– ne vezessen anarchiához,

– ne járjon a kommunisták peremre szorításával.

Be kell vonni minden olyan reális erőt, amely a nemzeti katasztrófa megelőzése végett kész az együttműködésre:

– Érdemes tanulmányozni Spanyolország példáját.

– Annak érdekében, hogy az MSZMP a 90-es években pluralistává váló társadalmi, politikai viszonyok között közvetlen irányítás nélkül megőrizze uralkodó szerepét, a kezdeményezés mellett vállalnia kell a múlttal való szembenézést, a felelősséget az eltelt 40 évért. A problémák válságméretűvé növekedésében nem pusztán személyes mulasztások, tévedések játszottak szerepet. A korszerűtlenné vált modell és a gyenge hatásfokú mechanizmus válságáról van szó.

Belső viszonyaink és a nemzetközi tapasztalatok egyaránt sürgetik a szocializmus érdekében kialakítandó új nemzeti összefogást és programot.

LAKATOS LÁSZLÓ

A feladatokat a következőkben foglalta össze:

– a pártvezetés, a kormány adjon kendőzetlen, reális képet a mai helyzetről. Határolja el magát a múlt hibáitól, de világosan mondja ki, hogy jelenlegi tevékenységünk az eddig elért eredményeken alapul.

– A szocializmus építése korszerűen gondolkodó és cselekvőképes pártot igényel. Ez az MSZMP.

– A reformok területei: a gazdaság, a politikai intézményrendszer, a gondolkodásmód és szemlélet, a követendő gyakorlat.

– Az előrehaladás a lakosságtól belátható ideig továbbra is áldozatokat követel. Határozottan körvonalazni kell, hogy miért, mi ennek az értelme.

– Erősíteni kell az emberekben, hogy nem az a szocializmus célja, amit a mai átmeneti nehézségek okoznak (romló életkörülmények, értékvesztés, munkanélküliség). Célunk mindezek leküzdése, a demokratikusabb, humanistább, embercentrikus társadalom kialakítása.

– Együtt kell haladnunk mindazokkal, akik a közös társadalmi céllal vitákban akarják tisztázni azonosulásukat.

BERECZ JÁNOS ZÁRSZAVA

Tisztelt Központi Bizottság!

Másfél napon keresztül 33 felszólaló szóban és 3 fő írásban fejtette ki a véleményét a napirenden lévő témáról, a belpolitikai helyzetről és a lehetséges tennivalókról. Úgy gondolom, ez a központi bizottsági vita tulajdonképpen sajátos folytatása az országos pártértekezletnek. S ha ilyen széles körűvé alakult, ez annak is köszönhető, hogy már a legutóbbi központi bizottsági ülésen elkezdtük e fontos téma megtárgyalását.

Egyetértek Grósz elvtárssal abban, hogy ezzel a dolog nincs lezárva, mert több alkalommal kell még a belpolitikai helyzettel foglalkozni, és akkor lesz majd elég tapasztalatunk ahhoz, hogy a közvetlen tennivalókat megfogalmazzuk, és nem lesz szükség mindig nagyívű elemzésekbe vagy fejtegetésekbe bocsátkoznunk.

A vitában sokféle vélemény napvilágot látott, jelentős mértékben a témához kapcsolódva, amelyeket érdemes figyelembe venni, tovább tanulmányozni. Nekem nagyon sokat jelentett, hogy azok a központi bizottsági tagok, akik a termelésben, iskolákban, egyetemen vagy színházi műhelyben dolgoznak, jól megértették az előterjesztés közvetlen mondanivalóját. Azt, hogy egy keresztmetszetet kell húzni részben a hangulat, részben pedig a mozgatórugók között. Örülök, hogy egybecsengett a véleményünk, mert ez ad lehetőséget és magabiztosságot is nekik ahhoz, hogy ott, ahol mindennap éles vita van, ahol keményen teszik fel a kérdéseket, ahol alapszervezeteink tagságának kell helyt állni, abban a tudatban nyilatkozhatnak meg, hogy a Központi Bizottság ülésén is ez az álláspont alakult ki; azt is mondhatják, hogy értékelésükhöz hasonló a párt elemző munkájából eredő következtetés. A vitában természetesen volt hordalék is, de azt hiszem, hogy egy ilyen nagy horderejű kérdés tárgyalásánál még az üres járatok sem tántoríthatnak el bennünket attól, hogy a továbbiakban is ennek megfelelően járjunk el.

Két dolgot mondanék el, mielőtt néhány témáról szólnék.

Az egyik, hogy szakítanunk kell, és igyekszünk szakítani azzal a korábbi gyakorlattal, mely szerint tökéletes előterjesztéseket illett készíteni; aztán az apparátus és az előterjesztők igyekeztek megdolgozni az emberek egy részét, hogy szólaljanak fel, támogassák az „anyagot". Az a véleményem: a Központi Bizottság ülésére minél jobb és színvonalasabb előterjesztést kell hozni, de nem kell törekednünk arra, hogy az

előtte legyen tökéletes, és szervezni mellette a felszólalásokat. Grósz elvtárssal egyetértek abban, hogy az előadói beszéd a Politikai Bizottság sokszínű vitáját sem tükrözte teljesen, hiszen akkor többórás előadásban kellett volna felvezetni. Viszont tartalmazta mindazokat a tanulságokat, amelyek a Politikai Bizottság vitájában elhangzottak.

A másik: szükség van ügyrendre a Központi Bizottság munkájában, mert zavart okozott az a tegnapi döntés, hogy tíz percben határoztuk meg a fölszólalásokat, ugyanis két felszólalót kivéve senki se tartotta be. Ha döntünk, akkor a betartásában is legyünk következetesek, de inkább azzal értenék egyet, hogy a helyzet átfogó értékelésére hivatott központi bizottsági ülésen nem lehet időkorlátot adni, mert az tulajdonképpen mondanivaló-korlátozást jelent. Persze el tudok képzelni olyan napirendi pontot, amelyről 33 fölszólaló 2–3 percben mondja el a véleményét, mert a téma szűkebb.

Néhány témával szeretnék csak foglalkozni.

Az első: mit jelent a „politizáló párt" kifejezés, mit jelent az, hogy új módon és másként kell dolgoznunk.

Nagy a türelmetlenség a soraink ban is és bennünk is mindnyájunkban ezzel a kérdéssel kapcsolatban. De vegyük figyelembe, hogy ez egy belső újjászületést jelent, amit sem határozattal, sem ráolvasással megoldani nem lehet. Valójában a politizáló párt a vitákban, a gyakorlati tevékenységben, a politikai ütközetekben és harcban alakul ki, amiben benne is vagyunk. És meg kell fizetnünk az árát, és el kell viselnünk a szülési fájdalmakat. Legyünk türelmetlenek önmagunkkal szemben, de legyünk türelmesek a párttagsággal, és segítsünk neki, hogy az újjászületést, a belső feszültséget úgy vezesse le, úgy élje meg, hogy valóban politizáló párttá váljunk. Ehhez viszont néhány dolgot rendeznünk kell, éspedig viszonylag rövid idő alatt.

A második: az alapszervezetek szerepe és a hozzájuk való viszony. Ne csak hangoztassuk, hogy az alapszervezet a pártmunka kulcsa. A párt vezető szerepét elsősorban a 816 ezer párttagnak, közel 27 ezer alapszervezetnek kell megvalósítania. Rájuk kell építeni, a politizáló tapasztalataikra, aktivitásukra. Szolgálnunk kell az alapszervezeteket a Központi Bizottságtól minden pártbizottságon keresztül egészen az alapszervezeti titkárig. Nem ment még át eléggé a gyakorlatunkba, hogy az információs tevékenységben a legfontosabb az alapszervezetek informálása, az apparátus instruálásánál fontosabb az alapszervezetek eligazítása és az alapszervezetek véleményének rendszeres kikérése és meghallgatása. Egyetértek azzal a felszólalóval, aki azt mondta, hogy nem lehet mindenben pártvitát indítani, de néha meg lehet kérdezni az alapszervezetek véleményét, vagy rétegenként, vagy pedig országosan, ha olyan kérdésekről van szó. A pártbizottságoknak tehát mindenütt elsősorban olyan tevékenységet kell folytatniuk, hogy az alapszervezetek munkáját segítsék, hogy az alapszervezetek ne érezzék úgy: egyedül maradtak.

A harmadik kérdés, amiben majd döntenünk kell: milyen legyen a munkahelyeken és a választói körzetekben a politizáló alapszervezetek tevékenysége. Egy marxista párt a munkahelyeket nem hagyhatja ott, hiszen elsősorban a munkából és a munka hatékonyságából élünk. Ugyanakkor a mostani területi alapszervezetekkel választásokat megnyerni nem lehet, mert kicsik, összetételük folytán – sok az idős ember – nem tudnak bekapcsolódni egy nagyarányú, frisseséget, fiatalos lendületet igénylő politikai tevékenységbe. Én nem tudok most szentenciát mondani, nem is akarnék. Meg lehetne kérdezni a párttagság véleményét, hogyan alakuljunk át úgy, hogy mind a két helyen jelen legyünk. Az egyik helyen fő tevékenységi területünk a szakszervezet, a másikon pedig a Hazafias Népfront legyen, az ifjúság körében pedig az a Kommunista Ifjúsági Szövetség, amelynek újjászületését szintén teljes mértékig támogatom.

A negyedik pedig, amiben majd döntenünk: hogyan működjenek a pártcsoportok a különböző szervezetekben, intézményekben, a tanácsoknál, a parlamentben, a szakszervezetben és másutt ahhoz, hogy a párt politikájának ne csak végrehajtói, hanem alakítói is lehessenek.

És végül az apparátusról: többen is foglalkoztak vele, elsősorban a védelem oldaláról. Nekem is meggyőződésem, hogy az apparátus elleni általános és nem konkrét támadás tulajdonképpen pártunkat érinti. Ezért védelmére nyilvánvalóan figyelmet kell fordítanunk. Ám a legfontosabb védelem, ha rendezzük a helyzetét, és munkájával bizonyíthat.

Ami az apparátus létszámát illeti, 5700 függetlén politikai munkást nem tartok soknak a Magyar Szocialista Munkáspártban. Ez nem jelenti azt, hogy nem lehetne csökkenteni, de akkor munkafeltételeinek lényeges javítására is szükség lenne. Azt hiszem, Szűrös elvtárs mondta egyszer, hogy a Német Szociáldemokrata Párt központjában 1100 függetlenített munkatárs van. De ott egy ember a mi három emberünk munkáját tudja elvégezni az ő technikai felszereltségük mellett. Mégis el tudom képzelni a csökkentést és a minőség javítását, ez döntés kérdése.

A következő elképzelésünk van. Ha november 22-én tárgyaljuk a Központi Bizottság munkastílusának a témáját, akkor foglalkozni kell a Központi Bizottság apparátusával is. Azt szeretnénk, hogy az teljes mértékig a Központi Bizottság – és nem a néhány titkár – apparátusa lenne, segítene a testületnek a határozatok kidolgozásában, végrehajtásában és a tapasztalatok összegyűjtésében. Ebből már következik az is, hogy apparátus apparátust ne irányítson, hanem minden apparátust maga a vezető szerv, megyei és más pártbizottságok irányítsák, és nekik legyen alárendelve. Ki kell alakítanunk valamiféle munkamódszert is, hogy kapcsolatban legyenek egymással, mert informálni és tapasztalatot gyűjteni szükséges. Erre és nem többre van szükség. Nem lehet két párt egy pártban, a vezető szerveké egészen az alapszervezetekig és külön az apparátusé. Nehéz lesz ez a szolgálat, de meggyőződésem, ahogy ismerem ezt az apparátust, hogy képes és kész lesz erre.

Ami a funkcionáriusok pótszakmáját illeti, szeretnék valamit mondani. Elég sokat emlegetik, hogy a burzsoá politikusok vissza tudnak vonulni. Nekem volt egy nagyon jó finn szociáldemokrata ismerősöm, a főtitkár, 35 évesen azt mondta: most elmegyek a bankszakmába, így lett a népi banknak az igazgatója. Kérdeztem, miért. Azt válaszolta: ahhoz, hogy független szociáldemokrata politikus lehessek, össze kell gyűjtenem másfél millió finn márkát, azt forgatják vagy forgatom, és utána visszajö-

vök, és a szociáldemokrata párt hűséges vezetője leszek, amíg szükség van rám. Ez az anyagi függetlenség a legfontosabb. Most ezt így nálunk nem lehet megtenni, de törnünk kell a fejünket azon, hogy valóban egzisztenciálisan ne legyen akkora a függőség, mert véleményfüggőség is beállhat ebben az esetben.

A politizáló párt kialakításához több minden hozzátartozik, most csak ennyit akartam ezzel kapcsolatban elmondani.

A következő téma a társadalmi öntevékenység, önszerveződés, véleménykifejezés. Úgy szoktunk járni a valósággal, hogy valamit óhajtunk, valamit felismerünk, hogy szükség van rá, aztán az újszülött semmiképpen nem tetszik, sok minden miatt nem tetszik, azért se, mert kényelmetlenebbé tette a helyzetünket. El kell fogadnunk az egyesülési törvényt az Országgyűlésben, amely megszabja a kereteket, határokat. Nekünk is nehezebb lesz a helyzetünk, de mások is ellenőrizhetők lesznek. De az igazi nagy kérdés nem ez. Az igazi nagy kérdés az, hogy hogyan tudunk a sokféle szervezettel politizálni, együtt dolgozni mindazokkal, akikkel lehet és kell. Ezért rendkívül fontosnak tartom, hogy a törvénykezés után pontosan meghatározzuk a viszonyunkat az egyes alakulatokhoz. Egy jelentős résszel az új közmegegyezés keretében keresnünk kell az együttműködést, az összefogást. Meg kell tanulnunk megint azt a szövetséget, amiben ellentét is van, amiben súrlódások is vannak, és amiben véleménykülönbség is van.

A mieinket is kell bíztatni, hogyha van igény, akkor csináljanak ilyen szervezeteket. Még a munkásőrségre is gondolok, az is egy közösség, és annak a baráti körei is ilyen politikai, politizáló közösségek. A szervezkedés joga a mi számunkra ugyanúgy megvan, ugyanúgy lehetőséget ad rá a törvény, mint bárki más számára, aki az alkotmányosság és a szocializmus keretein belül működik. Ezzel összefüggésben vetődik fel az egypárt vagy többpárt kérdése. Ebben sem tudunk itt most végleges álláspontot elfoglalni. Nem szeretem azt a kifejezést, hogy „bevezetjük a többpártrendszert". Ha van társadalmi igény rá, meg fog érni, talán még ellenünkre is. Ha csak politikai igény van egy bizonyos szinten – most ott van –, akkor nem fog megérni, nem fog meghonosodni. A kérdés az, hogy a folyamatot felismerjük-e, milyen mértékben tudjuk kezelni és milyen kezelési módokat ajánlunk vagy alkalmazunk. Azt mondom, maradjunk a pártértekezlet döntésénél. Az egypártrendszerben a párt vezető szerepének megerősítésével a politikai pluralizmus keretében működjünk. A politikai pluralizmus sokféle színű és szinezetű lesz. Nincs, nem lehet elég fantáziánk hozzá, hogy kitaláljuk, milyen nevek, milyen mozgalmak születnek majd, a fontos az, hogy ezeken belül a fő vonulatokkal tudjunk szerződést és szövetséget kötni. Legfontosabbnak a szakszervezet, a Hazafias Népfront és az ifjúsági mozgalom megújulását tartom, mert a tömegek még bennük vannak, de addig és olyan mértékben, amennyiben a megújulási folyamat végbemegy ezekben a szervezetekben.

Az új közmegegyezésről néhányan szóltak. Egyelőre még nem vált eléggé elfogadottá. Azt hiszem, nincs más lehetőség. El lehet nevezni más kifejezéssel is. Szövetségi politikát használtunk először, aztán a szocialista nemzeti egységet, aztán a közmegegyezést, most valószínüleg megmaradhatunk az új közmegegyezésnél. Röviden megemlítem három alkotórészét. Az egyik: a korábbi az életszínvonal emelkedésére épült, most ez a tétel hiányzik, sőt éppen bizonyos csökkenés következik be, tehát valami mással kell pótolni. A másik az volt, amit liberalizálásnak neveztek, most ez a pluralizmus elismerése és politikai kezelése. Legfontosabbnak a harmadikat tartom, azt, hogy intézményes is legyen. A megelőző közmegegyezés nem volt intézményes. Úgy általában és személyes kontaktusokban létezett, a választásnál vagy a szavazásnál jelentkezett. Hallgattak ránk, szívesen hallgattak meg bennünket. Most mindez nem így van, vagy nem egészen így van. Ezért az intézményes közmegegyezésnek rendkívül fontos szerepe van.

A nyilvánosságról. Nagyon erősen kézben tartott sajtónk volt. Elment egy telefonutasítás, azt betartották. Ha azt mondtuk valamire, hogy nincs, akkor az nem volt. Ezzel szemben gátszakadásnak kellett bekövetkeznie. A gátszakadás iszapot is hordoz magával. Mi az, ami engem személyesen izgat? Az, hogy jónéhány szerkesztőségben a tegnapi rendkívül fegyelmezett és mindent betartó újságírók most nem tűrik el, ha valakinek az övékétől eltér a véleménye. A másik, ami izgat, hogy nem fő vonulatokat ragadnak meg, ezzel – amint Hollán elvtársnő is jelezte – párezer ember mozgását milliókra dagasztják. Teljesen egyetértek azzal, hogy a nagy tömegtájékoztatási eszközöket a kormány irányítsa, és nekünk pedig meg kell találnunk a módját, hogy a kommunista kollektívával rendszeresen véleménycserében legyünk, és hozzáteszem azt is, pártfigyelmeztetést egyiknek-másiknak illik adni, ha a pártértekezlet irányvonala ellen, vagy azzal szemben tevékenykedik.

Jassó elvtárs azt mondta, hogy elegáns dolog a műhelyekre hivatkozni. Ez nem elegáns dolog, ez ténykérdés. A műhelyekben dől el minden, mi ott csak segíthetünk, ott alakul ki, hogy a sajtónk milyen lesz, és mit képvisel a jövőben. A sajtóval, a nyilvánosság kérdésével kapcsolatos irányelv-tervezet vitája most folyik a szerkesztőségekben. A jövő tavasszal kerül majd a Központi Bizottság elé.

Végül: mit vállalunk és mit nem. Elnézést kérek, ha a historiai tanulságok helyett historizálás fordult elő, de azt se tudom elfogadni, ahogy Berend T. Iván elvtárs kiragadott 53-ból, 56-ból és a későbbi időszakból két-három mozzanatot. Ez is ugyanolyan egyoldalúság. Nem beszélve arról, hogy alapvetően a folyamatokat nem ezek határozták meg. A folyamatok elemzéséhez nyilvánvalóan több idő szükséges. Egyetértek azzal, hogy felgyorsítják ezt a munkát. Az a kifejezés, hogy mit vállalunk, és mitől határolódjunk el, úgy gondolom, egy tudósnak valóban kevés. Egy biztos, a Központi Bizottság ülésén nem kevesen mondták, hogy a 30 évet egésznek tekintve is, az elmúlt 15 évből kell tanulságot levonnunk és hordoznunk, ugyanis azt ma úgy nemcsak nem vállaljuk, hanem meg is akarjuk haladni. Akik hangot adtak ennek, elsősorban a párttagságra hivatkoztak, és jónéhány levél-állásfoglalás van közbülső pártszervektől is, hogy ezekben a kérdésekben legyünk határozottabbak. Azzal fejezném ezt be, van pártunk, ez a központi bizottsági ülés mutatta, hogy az Országos Pártértekezlet által kijelölt úton akar haladni. Hozzáteszem – múltunk vállalásával együtt, és annak a tudatában, hogy mitől határolódunk el. Letagadni semmit sem tagadhatunk le, és mindent számon tartunk a saját magunk hasznára és javára.

Javaslatom a következő:

Az előadói beszédet és a vitát – hogy Hollán elvtársnőnek is válaszoljak – az eddig megszokott publikáláshoz viszonyítva valamilyen más módon szintén tegyük közzé. Kérem, bízzák meg a Politikai Bizottságot azzal, hogy döntse el. Az állásfoglalást pedig mindenképpen közzétesszük, ha megszületik. Az ebédszünetben kiosztunk egy állásfoglalás-tervezetet, ami az éjjel készült el, és a szerkesztő bizottság foglalkozott vele, figyelembe véve az előadói beszédet és a tegnapi vitát. Ha alkalmasnak tartja majd a Központi Bizottság, hogy valami ilyesmi kiadására sor kerüljön, úgy kérem – ha elvi megjegyzések lesznek hozzá, akkor gyors vitát bonyolítsunk le, ha pedig gyakorlati, akkor fogalmazzák meg észrevételeiket – bízzák a szerkesztő bizottságra az állásfoglalás véglegesítését. Köszönöm figyelmüket.

AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK ÁLLÁSFOGLALÁSA A BELPOLITIKAI HELYZETRŐL ÉS A PÁRT FELADATAIRÓL

I.

1. Az 1988. május 20–22-ei országos pártértekezlet a gazdasági és politikai rendszerben átfogó változást, a szocializmus megújítását határozta el: a hatékonyan működő, a világgazdasághoz jól alkalmazkodó szocialista piacgazdaság feltételeinek a megteremtését, illetve a politikai intézményrendszer demokratikus átalakítását. Ehhez jobb személyi feltételeket hozott létre a párt központi vezető testületeiben. Az elmúlt öt hónapban a különböző szintű vezető testületek meghatározták saját, a megújulást szolgáló feladataikat. A megyékben, a városokban kibővített pártbizottsági üléseken, másutt pártértekezleteken foglalkoztak a tennivalókkal. A megújulási folyamatban nagy jelentőségű, hogy a további munkát meghatározó döntéseket nem központi előírásra, hanem helyi kezdeményezésekre alakították ki. Ez növeli a párttagság befolyását a megújulási folyamatra, hozzájárul a pártszervezetek aktivitásának kibontakozásához.

2. A Központi Bizottság kezdeményezésére az állami szervek széles körű társadalmi bázison, bizottsági rendszerben hozzákezdtek az átfogó gazdasági reform, illetve a gazdaságpolitikai fordulat kidolgozásához. Az Országgyűlés elfogadta a gazdasági társaságokról szóló törvényt, folyamatban van a tulajdonviszonyok átalakulása, a költségvetési és a bérreform kidolgozása.

A pártértekezlet állásfoglalása nyomán megindult a politikai intézményrendszer átfogó reformja. Megkezdődött az alkotmány felülvizsgálata. A kormány több mint 30 új törvény előkészítéséhez kezdett hozzá. Napirenden van a gyülekezési és egyesülési törvény megalkotása, a választójogi törvény módosítása. Megindult a kormányzati döntési rendszer megújítása. A szakszervezeti mozgalom, a KISZ, a Hazafias Népfront, a szövetkezeti szövetségek és más társadalmi szervezetek is hozzákezdtek munkájuk megújításához. Megalakultak, vagy megalakulóban vannak különböző új társadalmi-politikai mozgalmak és egyesületek. Bővül a tér a különböző érdekek és nézetek kifejtésére és ütköztetésére, ugyanakkor a nézetek polarizálódnak.

3. A párt- és állami vezetés helyzetét nehezíti, hogy egyszerre kell megküzdenie a múltban elkövetett hibák következményeivel és a jelenlegi gondokkal. Az elmúlt másfél évtized be nem váltott ígéretei, a sokszor megalapozatlan előrejelzések, a XIII. kongresszuson elhatározott célok teljesíthetetlensége növelik a bizalmatlanságot. A

gazdasági helyzetről adott hiányos tájékoztatás, a túlságosan centralizált döntési rendszer, valamint az a hiedelem, hogy a párt cselekvési lehetősége csaknem korlátok nélküli, azt a tudatot erősítette, hogy pusztán politikai szándékoktól függ, mikor és milyen ütemben következik be a helyzet javulása. Ma sem eléggé ismert a kormányzati döntések korlátozott mozgástere, ezért erősödik az a felfogás, hogy a helyzet kizárólag az érdekképviselet javításával gyorsan megváltoztatható. A termelésben végrehajtandó fordulatot azonban nem pótolhatja a hatékonyabb érdekképviselet sem.

4. A pártértekezlet óta végbement változások mellett is romlik a lakosság – és így a párttagság – hangulata. Ennek fő oka, hogy a gazdasági egyensúly javítására tett – egyébként eredményt hozó – intézkedések együtt járnak az életszínvonal érezhető további csökkenésével, az életkörülmények nehezebbé válásával. Felszínre kerülnek és erősödnek a korábbi gazdaságpolitikából is eredő társadalmi-szociális feszültségek. Több lakossági réteg ma nehéz körülmények között él, így a nagycsaládosok, a nyugdíjasok és a pályakezdő fiatalok, az alacsony jövedelmű szakképzetlen dolgozók, az értelmiség jelentős része.

A pártértekezleten végbement személyi megújulás és az elfogadott program széles körben azt a hitet keltette, hogy gyors ütemben lesz lehetséges a lakosság életkörülményeinek javítása. A gazdaság teljesítményeiben azonban csak hosszabb távon érhető el fordulat. Ezért ma reálisan nem számolhatunk a meglévő társadalmi feszültségek gyors ütemű enyhítésének lehetőségével. Ma az érdekérvényesítés színtere egyoldalúan az elosztási viszonyokra – a jövedelmekre, a juttatásokra – tevődött át, miközben hiányzik a helyzet orvoslásának termelési háttere. Nyíltan ki kell mondanunk, hogy a társadalom különböző rétegei által megfogalmazott – önmagukban jogos – igények rövid távon anyagi eszközök hiányában nem elégíthetők ki. Ezek teljesítésének feltételei csak a gazdaságpolitikai fordulat végrehajtásával, a gazdasági reform következetes kibontakoztatásával a termelésben hozhatók létre.

5. A társadalmi-politikai mozgalmak, egyesületek megjelenésével, az érdekképviseleti szervezetek tevékenységének megerősödésével a párt kiforratlan, de valóságos pluralista jellegű politikai viszonyok közé került. Erre a helyzetre sem a párt központi szervei, sem a párttagság nem voltak eléggé felkészülve. A párt központi vezető testületeit a várakozó magatartás jellemezte. A párttagság jelentős része az új helyzetben magára hagyatottnak érzi magát. Ez a különböző törvénytervezetek társadalmi vitájában is megmutatkozott.

A párttagság többsége világos eligazodást keres. Vannak, akik az új helyzet szokatlansága miatt elbizonytalanodtak, és olyanok is, akik a politikai pluralizmus új fejleményeiben a szocializmus alapértékeit látják veszélyben. Mások a végbement változásokat is kevésnek tartják, és a parttalan liberalizálás mellett lépnek fel. A társadalomban megjelentek különböző politikai törekvések. Közülük számosan a párthoz közeli eszméket képviselnek, mások a párttól függetlenek. Egy részük a szocializmussal szemben, a polgári demokrácia talaján áll. Mindez természetes következménye a pluralista viszonyok kiépülési folyamatának, egyúttal azonban azt igényli, hogy a párt világosan fogalmazza meg saját törekvéseit a demokratikus politikai rendszer kiépítésének irányairól és kereteiről.

6. A társadalmi nyilvánosság, mindenekelőtt a sajtónyilvánosság az elmúlt hónapokban jelentősen fejlődött. Nagyobb lehetőség nyílt arra, hogy a különböző nézetek nyilvánosságot kapjanak. Egészséges verseny van kialakulóban a sajtóban is az információk gyors továbbításáért. A sajtó, a televízió, a rádió, a hírközlés érdekesebb, változatosabb lett. Megnövekedett a lapalapítók szerepe a sajtótermékek politikai irányvonalának kialakításában, erősödött a szerkesztőségek önállósága. Szélesedett a párt és a kormány álláspontjától eltérő kritikai vélemények megnyilvánulási lehetősége is.

Ugyanakkor a lapalapítók felelőssége még nem egyértelműen tisztázott, bizonytalanság mutatkozik a sajtópolitikában és a sajtóigazgatás szervezetében is. A közhangulat romlásának hatása tapasztalható az újságírók között is. Politikai életünk zavaró jelensége a sajtónyilvánosság bizonyos mértékű torzulása. Szűkebb körök saját nézeteiket igyekszenek ráerőltetni a társadalomra. Ezt a nagyhatású tömegtájékoztatási eszközök is közvetítik. Ezzel megzavarják a közvéleményt, veszélyeztetik a reformfolyamatot, mert növelik a megalapozatlan politikai türelmetlenséget.

7. Az elmúlt másfél évtizedben jelentősen lazultak a párt és a lakosság kapcsolatai. A munkásosztály széles rétegeivel, így mindenekelőtt a szakképzett munkássággal nem tudtunk érdemi párbeszédet folytatni olyan, a társadalmat foglalkoztató nagy jelentőségű kérdésekről, mint a szerkezetváltás, a munkanélküliség, a szociálpolitika.

Nem sikerült megtalálni az értelmiség tekintélyes rétegeivel való kapcsolatépítés hídjait sem. A párt értelmiségpolitikájának gyengeségei, a szellemi munka feltételeinek romlása azt eredményezték, hogy a közéletben aktív értelmiség egy része eltávolodott a párttól.

A mezőgazdasági dolgozók és az agrárszektor ma társadalmi stabilitásunk egyik fenntartó tényezője. Az agrárpolitika további alakításában alapvető érdekünk, hogy ez a helyzet ne változzon, e szektorban a szükséges átalakulás mellett továbbra is megmaradjanak a fejlődési perspektívák.

8. Az ifjúság sorsa a nemzet jövőjének kulcskérdése, meghatározó jelentőségű a szocializmus fejlődése szempontjából. Az ifjú korosztályok az elmúlt tíz évben a gazdasági stagnálásnak, az életkörülmények romlásának, a társadalmi feszültségek növekedésének viszonyai között váltak felnőtté. E korosztályoknak ezért nagyrészt negatív tapasztalataik vannak társadalmunkról. Történelmi felelősségünk tehát, hogy ifjúságpárti politikát folytassunk, illetve, hogy az ifjúság nagyobb arányban vegyen részt a politika alakításában. A fiatalok életkörülményeinek romlása, a perspektíva elhomályosulása, egy részük politikai radikalizmusának erősödése, kiútkeresési törekvései arra intenek, hogy nem szavakra, hanem tettekre, politikai nyitásra van szükség.

9. A párt a változás, az átalakulás állapotában van. A párttagság egyre aktívabban kíván részt venni a pártpolitika alakításban. Igényli a párt megújulását, de bizonytalan személyes feladatait illetően. Minthogy az elmúlt másfél évtizedben nem tudott tevékenyen részt venni a pártpolitika alakításában, nem érezheti felelősnek magát az ekkor született hibás döntésekért és azok következményeiért. Emiatt nem vállalja a politikai folytonosság teljes továbbvitelét sem.

A párt különböző szintű vezető testületei hozzákezdtek tevékenységük megújításához. A mai helyzet egyik jellemzője, hogy a régi irányítási-vezetési stílus már sok helyen meghaladott, az új elemek azonban most rendeződnek össze működőképes rendszerré.

II.

1. A Magyar Szocialista Munkáspárt országos értekezletének állásfoglalásában, a szocializmus és a párt megújításának igényében a párttagság egészének akarata fogalmazódott meg. Az elhatározott teendők, a társadalmi szükségletek, valamint a felmerült új fejlemények indokolják: gyorsítsuk meg az országos pártértekezlet állásfoglalásának és a Központi Bizottság feladattervének valóra váltását.

2. A párt akcióképességének haladéktalan helyreállítása meghatározó fontosságú. Ennek alapvető követelménye a párton belüli egység világos értelmezése. Ez nem állandó és nem monolitikus egység, nem felülről elrendelt, hanem vitában alakul ki, és igazodik a változó követelményekhez.

Pártunk nagy politikai erőt képvisel. Társadalomformáló erejének érvényesítéséhez szilárd, következetes politikai összefogásra van szükség. Ennek egyik alkotó eleme a politikai centrum továbberősödése, amely képes következetesen megvalósítani a pártértekezlet irányvonalát, fellép minden szélsőség ellen, s amelyet követ a párttagság többsége. Képes párbeszédre, alkotó együttműködésre a pártonkívüli haladó szocialista, baloldali demokratikus, népi-nemzeti indíttatású erőkkel és az egyházakkal a kölcsönösen elfogadott elvek alapján.

Az önállóság tiszteletben tartása mellett, a megújulás elvi követelményeinek feladása nélkül a vezető párttestületek nyújtsanak elvi, politikai segítséget, orientációt a pártszerveknek és az alapszervezeteknek a megújulás megkönnyítésére, és biztosítsák az ehhez szükséges tájékoztatást.

A pártszerveződés új elveire és követelményeire való átállás során fokozatosan kerüljön előtérbe a lakóhelyen folytatott politikai tevékenység. A párttagok vegyenek részt a különböző mozgalmakban, érdekképviseletekben és az új szerveződésekben, az élénkülő politikai közéletben, a társadalmi vitákban.

Politikai munkájukhoz elengedhetetlen, hogy a párt illetékes testületei a felmerült fontos polititikai kérdésekben kialakítsák a képviselhető és képviselendő irányvonalat.

A párttestületek változó feladataihoz igazodó, hatékony, minőségileg megújuló pártapparátusra van szükség. A testületek az ehhez szükséges átalakítást az év végéig fejezzék be.

3. Az ország tényleges helyzetének értékelésében és továbbfejlődés kiinduló-pontjainak meghatározásában a Központi Bizottság számít a párttagság véleményére, és széles körben, a különböző formákat felhasználva aktív eszmecserét folytat. Ebben a párt különböző vezető testületei minden szinten vegyenek részt. E politikai mozgalmi tevékenység kapjon teljes nyilvánosságot. A pártszervezetek rendezzenek a tagság összetartozását erősítő kommunista fórumokat, és ezeket használják fel a politikai közélet formálására.

4. Az MSZMP olyan politikai erő, amely képes a nemzeti felemelkedés programját megalkotni és következetesen megvalósítani, képes a reformban érdekeltek összefogására, a szocialista haladás köré tömöríthető erők koalíciójának létrehozására. Ez a biztosítéka annak, hogy elzárjuk az utat az egyértelműen elvetett sztálini modell és a polgári rendszer alternatívája elől. A kétfrontos harcnak a mai viszonyok között ez a célja és fő terepe.

5. A Magyar Szocialista Munkáspárt vállalja az elmúlt négy évtized történelmi örökségét, amely a magyar népnek felemelkedést hozott. Megőrizve kívánja meghaladni azt. Ennek a politikának előremutató elemei: a két munkáspárt 1948-as, új minőséget ígérő egyesülési kongresszusa; az 1953–1956 közötti éveknek a szocializmus megreformálását igénylő demokratikus törekvései. 1956 után az MSZMP nagy erőfeszítéseket tett a szocializmus addig kialakult rendszerének megváltoztatására. A hazai és a nemzetközi közvéleményben is elismert sikereket ért el az életviszonyok javításában, a demokratizmus kiszélesítésében, a szabadságjogok garantálásában, a humanizmus elveinek érvényesítésében és az 1966–1968-as reformtörekvésekben. Mindezt a történelmileg meghatározott külső és belső feltételek közegében csak részlegesen tudta végrehajtani. A szocializmus korábban kialakult politikai rendszerének korlátain nem léptünk túl. A döntési mechanizmus, a politikai akaratképzés módja szembekerült a társadalmi-politikai fejlődés valódi szükségleteivel, így a szocializmus fejlődését akadályozó tényezővé, súlyos hibák forrásává vált.

Ezért sem vállalható a szocializmus történelmileg túlhaladott modelljére jellemző gazdasági és politikai rendszer fenntartása. Változtatni kívánunk azon a szubjektív és konzervatív szemléleten és gyakorlaton, amely az elmúlt másfél évtized máig is ható hibáihoz vezetett. Nem lehet fenntartani a túlközpontosított döntési mechanizmust, nem lehet folytatni a szubjektív vezetői kiválasztást, és nem lehet nélkülözni a vezetői tevékenység társadalmi ellenőrzését.

6. Az új nemzeti összefogás tartalmát, útjait, módjait tekintve számunkra egyedüli irányt mutató eszme a társadalmi haladás, a nemzeti felemelkedés eszméje. Történelmi tapasztalataink és a megváltozott helyzetből adódó felismerések alapján ma a nemzeti összefogás alappilléreinek tekintjük:

– az önálló arculatú, a nemzeti érdekekre épülő gazdaság- és társadalompolitikát;

– a hatékony piacgazdaság megteremtését;

– a modernizációra épülő határozottabb nyitást a világ felé;

– a társadalmi önszerveződés jogának mint a szocializmus új elemének érvényesítését a politikai pluralizmus viszonyai között; ennek keretében a szocialista társadalom új fejlődési útjának, a magyar társadalom érdekeit érvényesítő, az összes haladó,

baloldali, demokratikus, nemzeti törekvést kifejező erők együttműködésének a megvalósítását;

– olyan szilárd alkotmányosság kiépítését és szavatolását, amely a biztonságos jogrendnek, a jogállamiságnak az alapja, és magában foglalja a demokratikus politikai rendszer működésének keretein belül a párt, a kormány, a különböző érdekképviseletek, a társadalmi-politikai mozgalmak együttműködésének törvényes szabályozását;

– a szocializmus megújítására törekvő valamennyi ideológiai áramlat együttes politikai programalkotó lehetőségeinek elismerését, beleértve a nem marxista világnézetű, így a vallásos emberek aktív közreműködési lehetőségét is a társadalmi gyakorlat alakításában.

7. A munkásság érdekei jól érzékelhetően érvényesüljenek a politikai döntések meghozatalában és megvalósításában. Ezért alapvető politikai érdek, hogy a párt tényleges párbeszédet folytasson a munkássággal a gazdaság- és szociálpolitika olyan kérdéseiről, amelyek közvetlenül érintik munka- és életfeltételeit, jövedelmi viszonyait, szociális biztonságát is. Támogatását kell kérnünk a jövedelmek olyan elosztásához, amely – a rövid távú érdekeken túlmutatóan – segíti a társadalmi és gazdasági modernizációt, a gyorsabb fejlődést, végső soron a munkásság boldogulását is.

A mezőgazdasági dolgozók bizalmát és jövőjét csak az átalakulás követelményeit érvényesítő érdekeltségre épülő agrárpolitika biztosíthatja.

Az értelmiség közreműködése nélkül a korszak nagy kihívásaira nem lehet választ adni. Ezért a hozzá való viszony nem taktikai, hanem stratégiai jelentőségű. Szükségesnek tartjuk létrehozni a politikai döntési folyamatba való aktív bekapcsolódásának, illetve saját kezdeményezéseinek feltételeit. Indokolt a szellemi munka nagyobb megbecsülése, amelyet ezért támogatunk.

Az ifjúság elidegeníthetetlen joga, hogy részt vegyen a politikai rendszer demokratizálásában, saját szervezetein keresztül beleszóljon a politika formálásába, jövőjének alakításába. A politikai intézmények a generációk közötti párbeszéd, megegyezés és együttműködés szinterei is legyenek.

8. Az MSZMP a társadalmi érdekkifejezés, önszerveződés és ellenőrzés pluralizmusának, a társadalom önszabályozásának új útjait keresi. A jelenlegi politikai időszakban a nemzet előtt álló rendkívül nehéz feladatok megoldásához az erők összefogására és nem megosztottságra van szükség. A pártnak az az álláspontja, hogy vezető szerepét az egypártrendszer keretei között gyakorolja. Természetesnek tartja, hogy az alkotmány előírásainak, a törvényességnek megfelelően különböző politikai szervezetek jönnek létre. A hozzájuk való viszonyt programjuk és gyakorlati tevékenységük alapján határozza meg. A párt keresi az együttműködést, a politikai szövetséget, koalíciót azokkal az erőkkel, amelyek a szocializmus megújulásáért, a nemzet felemelkedéséért kívánnak színre lépni. Határozottan szembeszáll azonban minden olyan erővel, amely a szocialista társadalmi rend, az alkotmányosság és szövetségi rendszerünk ellen lép fel.

9. A nyilvánosságnak kitüntetett jelentősége van politikai rendszerünk megújításában és működtetésében. Az önálló tényezőként színre lépett sajtó megfelelően illeszkedjen a demokratizálási folyamatba. A politikai intézmények és az újságírótársadalom között jó együttműködés, partneri viszony alakuljon ki.

Felgyorsítjuk a nyilvánosság korszerűsítésével foglalkozó állásfoglalás előkészítő munkáját. Következetesen érvényesíteni kell a lapalapítók és -fenntartók érdekeit, politikai és anyagi felelősségét. Ez különösen vonatkozik a kormány által felügyelt nagy hatású tömegkommunkációs eszközökre. A különböző alternatív nézeteknek csak a tényleges súlyuknak megfelelően adjanak teret. Éljenek jobban az e nézetekkel vitázó kritikai funkciójukkal, amihez mozgósítani kell az érdekelt területeken dolgozó kommunistákat. Nyíljon mód arra, hogy a különböző szerveződések a sajtótörvény alapján teremtsék meg saját nyilvánosságukat.

10. Felgyorsítjuk az elmúlt évtizedek tapasztalatait elemző munkabizottság tevékenységét. Az elemzés részletesen foglalkozzon a hibás döntésekért való felelősség tartalmi kérdéseivel. Készüljön világos helyzetértékelés a közvélemény számára a gazdaság állapotáról.

11. Gyorsítsuk meg az átfogó gazdasági reformfolyamatot. A vegyes tulajdonú piacgazdaság, a szükséges külgazdasági nyitás megteremtéséhez, a társasági törvény érvényesítéséhez, a piaci feltételek kialakításához, a liberalizálás gyakorlati gazdasági és politikai sikere érdekében nagy döntési, cselekvési szabadságot kell hagyni a vállalatoknak. Konkrét iránymutató programokat, közgazdasági ösztönzőket kell kialakítani minden tulajdonforma, így a magántulajdon részére is. Következetesen kell előrehaladni a bérreform, a költségvetési reform és az árreform bevezetésében. A gazdasági érdekegyeztetési gyakorlat gyors kiépítésére kell törekedni.

A gazdasági fejlődéshez az érintett rétegek számára egyértelmű érdekeltséget kell teremteni, hogy részt vállaljanak a gazdaság megújításában.

Az intézkedések által sújtott, nehéz helyzetbe kerülő rétegek számára kezdjék meg a szociális háló kiépítését. Aktív képzési és foglalkoztatáspolitikára van szükség, amelynek célja a munkanélkülivé válás megelőzése, a munkanélküliség mértékének csökkentése és a munka nélkül maradó emberekről történő gondoskodás.

12. A Központi Bizottság megállapította, hogy több olyan feszültség és probléma terheli a lakosságot, belpolitikai életünket, amely részben megszüntethető, illetve a ma rendelkezésre álló eszközökkel is megoldható. Szükségesnek tartja, hogy az adórendszerből kiiktassuk a termelést, a teljesítményt fékező hatásokat.

Az államigazgatásban, a gazdálkodásban ésszerű takarékosság érvényesüljön. Át kell tekinteni, hogy az állam, a párt és egyéb szervezetek milyen eszközöket, erőforrásokat szabadíthatnak fel más társadalmi célokra.

13. Minden területen, pártállásra és beosztásra való tekintet nélkül, érvényt kell szerezni a törvényes és a morális követelményeknek. A párt határozottan fellép a korrupció felszámolásáért és az abban vétkes tisztségviselők felelősségre vonásáért.

* * *

A Központi Bizottság számot vetett a magyar társadalom mai helyzetének nehézségeivel. Felhívja a kommunistákat, a társadalom valamennyi, a nemzet jövője iránt elkötelezett haladó erejét, hogy munkálkodjon együtt a mai nehéz gazdasági helyzetből és ennek negatív társadalmi következményeiből való kilábalás lehetséges útjainak kialakításán.

FIGYELEMFELHÍVÁS

AJÁNLÁS AZ ÜNNEPI TAGGYŰLÉSEK LEBONYOLÍTÁSÁRA

A Központi Bizottság határozata alapján a párttagoknak az új tagkönyveket 1988. november 24-e körül, a Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulásának 70. évfordulójáról megemlékező ünnepi taggyűlésen a pártalapszervezet titkára adja át.

Az ünnepi megemlékezésekre történő felkészülést a politikai vitaköri füzetek 1988. évi 12-es számában „A polgári demokratikus forradalom" és 13-as számában „A KMP megalakulása és harca a forradalom továbbfejlesztéséért" címmel megjelent publikációk és a Társadalmi Szemle, valamint a Pártélet 1988. évi 11. számában közreadott emlékező cikkek segítik.

Javasoljuk, hogy ezen a taggyűlésen adják át a párttagságuk jubileumi (70., 60., 50., 40., 25.) évfordulóját ünneplőknek a Központi Bizottság emléklapját.

MSZMP KB Párt- és Tömegszervezetek Osztálya,
Agitációs és Propaganda Osztálya